Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

з нагоди 30-річчя створення
Львівського навчально-наукового центру професійної освіти

30

Львів – 2024

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

з нагоди 30-річчя створення
Львівського навчально-наукового центру професійної освіти

Львів – 2024

Dragomanov Ukrainian State University
Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education
International charity organization "Leader of the Quality"

MODERN CHALLENGES OF VOCATIONAL EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

on the occasion of the 30th anniversary of creation Lviv Educational and Scientific Center of Professional Education

Lviv – 2024

УДК: 37. 01 : 001

Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика: зб. наук. праць з нагоди 30-річчя створення Львівського навчально-наукового центру професійної освіти / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Львів, 2024. 157 с.

Головний редактор:
Колісник-Гуменюк Ю.І., доктор педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Редакційна колегія:
Кільдеров Д.Е., доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)
Харламенко В.Б., кандидат педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)
Копельчак М.П., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)
Голіяд І.С., кандидат педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)
Гуменюк В.В., доктор педагогічних наук (м. Львів, Україна)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники вищих навчальних закладів висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних методик та інноваційних методів навчання у підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Видання розраховане на науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024
© Львівський навчально-науковий центр професійної освіти, 2024
© Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості», 2024
© Автори статей, 2024

ЗМІСТ *** CONTENTS

Копельчак М.П. Kopelchak M.P.	**Передмова** Preface	**8**
Сліпчишин Лідія Slipchyshyn Lidiia	**Підвищення кваліфікації як інструмент удосконалення професійного мислення і компетентності** Improvement of qualifications as a tool for improving professional thinking and competence	**9**
Колісник-Гуменюк Юлія Kolisnyk-Humeniuk Yuliia	**Формуванні професійно-етичної культури у майбутніх педагогічних фахівців** Formation of professional and ethical culture in future teaching specialists	**17**
Голіяд Ірина **Тропіна Марія** Holiiad Iryna Tropina Mariia	**Підготовка фахівців нового покоління: роль мейкерського простору в інноваційно-освітньому кластері** Preparing the professionals of the new generation: the role of the maker space in the innovation-educational cluster	**22**
Козловська Ірина **Якимович Тетяна** Kozlovska Iryna Yakymovych Tetyana	**Наукова школа інтеграції у Львівському науково-практичному центрі професійної освіти** Scientific school of integration at the Lviv scientific and practical center of professional education	**29**
Якимович Ольга Yakymovych Olha	**Роль інформаційного простору в процесі соціалізації особистості** The role of information space in the process of socialization of personality	**33**
Вановська Інна Vanovska Inna	**Тенденції та перспективи розвитку педагогічних технологій в умовах сьогодення** Trends and prospects of the development of teaching technologies in today's conditions	**39**
Олійник Петро **Чаплик Віктор** **Гуменюк Василь** Oliinyk Petro Chaplyk Viktor Humeniuk Vasyl	**Підготовка студентів фармацевтичних факультетів до роботи в умовах воєнного стану** Preparation of students of the faculties of pharmacy for work under the conditions of martial state	**44**
Сибірний Андрій **Кіцула Любов** Sybirnyj Andrij Kitsula Liubov	**Навчальна дисципліна «Гігієна та екологія» у підготовці фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 222 «Охорона здоров'я», спеціальність 221 «Стоматологія»** Course "Hygiene and environment" in the training of specialists of the second (master's) level of higher education in the field of knowledge 222 "Health protection", specialty 221 "Dentistry"	**49**
Підлужна Олена Pidluzhna Olena	**Впровадження інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі** Implementation of interactive learning technologies in the educational process	**54**

Білан Наталія Bilan Nataliia	**Сучасні підходи до формування іншомовної компетентності** Modern approaches in the formation of foreign language competence	**58**
Герасимів Зоряна Gerasymiv Zoryana	**Формування професійних якостей майбутніх фахівців туристичної галузі** Formation of professional qualities in future specialists in the tourism industry	**61**
Гурська Ірина Hurska Iryna	**Інноваційні технології при підготовці фахівців аграрного сектора** Innovative technologies in the training of agricultural sector specialists	**66**
Дубовик Оксана Dubovyk Oksana	**Стратегічні орієнтири міжнародних організацій в освітній політиці** Strategic guidelines of international organizations in education policy	**70**
Соловей Ірина Solovei Iryna	**Психологічні засади формування у студентів готовності до професійної діяльності** Психологічні засади формування у студентів готовності до професійної діяльності	**74**
Дубницька Олександра Dubnytska Oleksandra	**Національно-патріотичне виховання учнів засобами народної художньої творчості** National patriotic education of students using folk art creativity	**79**
Петрушенко Оксана Petrushenko Oksana	**Слово на захист невеликих закладів вищої освіти** A word for the protection of small institutions of higher education	**85**
Кудрик Ліліана **Сурмяк Глорія-Марія** Kudryk Liliana Surmyak Gloria-Maria	**Актуальність та виховне значення «Молитви за Україну» М. Лисенка** Relevance and educational significance of “Prayer for Ukraine” by M. Lysenko	**89**
Денькович Наталія Denkovych Nataliia	**Особливості впровадження інноваційних освітніх технологій в закладах професійної (професійно-технічної) освіти з предмета «Історія мистецтва» в умовах інклюзивного навчання** Peculiarities of implementation of innovative educational of technologies in institutions of professional (vocational and technical) education on the subject “History of art” in the conditions of inclusive education	**95**
Нерода Тетяна Neroda Tetiana	**Ієрархічна категоризація структури інформаційного порталу студентської наукової творчості** Hierarchical categorization of the structure of the information portal of student scientific creativity	**99**
Москалюк Ірина Moskalyuk Iryna	**Професійний розвиток викладача української мови та літератури в умовах реформування мовно-літературної освіти** Professional development of the teacher of ukrainian language and literature in the conditions of the reform of language and literature education	**104**

Кубська Лариса **Кубський Ростислав** Kubska Larysa Kubsky Rostyslav	**Освітній менеджмент у роботі курсів підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів** Educational management in the work of courses for improving the qualifications of teaching and managing staff	**107**
Чоповський Сергій Chopovsky Serhiy	**Використання OpenSCADA та Virtual Box у навчальному процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти** Use of OpenSCADA and Virtual Box in professional (vocational-technical) education institutions	**111**
Парійчук Каріне Pariichuk Karine	**Професійна компетентність викладача закладу освіти** Professional competence of the teacher of the educational institution	**117**
Якімець Юрій Yakimets Yuriy	**Інтеграція штучного інтелекту в педагогіку** Integration of artificial intelligence into pedagogy	**120**
Чех Галина Cheh Halyna	**STEAM підхід до вивчення технічної механіки у фаховому коледжі** STEAM approach to the study of technical mechanics in a vocational college	**124**
Гасюк Галина Hasiuk Halyna	**Вплив індувідуалізації та диференціації навчання на якість освітнього процесу** Influence of individualization and differentiation of learning on the quality of the educational process	**127**
Шумінська Ольга Shuminska Olha	**Теоретичні засади формування лідерських якостей майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту** Theoretical principles of forming the leadership qualities of future specialists in administrative management	**130**
Канас Софія Kanas Sofiia	**Інтерпретація української народної вибійки у творчих роботах учнів майстерні художнього текстилю** The interpretation of the ukrainian folk pattern in the creative works of the students of the artistic textile workshop	**134**
Гуменюк Софія Humeniuk Sofiia	**Офорт: мистецтво гравюри на металі** Etching: the art of engraving on metal	**140**
Вихованська Галина **Олексин Юлія** Vykhovanska Halyna Oleksyn Yuliia	**Досвід організації літньої школи при дитячій школі народних мистецтв** Experience in organizing a summer school at the children's school of folk arts	**146**

Передмова

На початку історії незалежної України, 30 років тому, молода держава потребувала якісних змін у сфері науки та освіти. Саме тоді розв'язання складних проблем освіти на свої плечі взяли талановиті та прогресивні педагоги, котрим вистачило сили й духу очолити нову українську педагогічну науку. На той час, українські педагоги взяли на себе відповідальність за розвиток освітніх стандартів і методик, які відповідали вимогам сучасності. Вони впроваджували нові підходи до навчання, зокрема, акцентуючи увагу на інноваційних методах і технологіях, що сприяли підвищенню якості освіти. Таким чином, вони не лише забезпечували зміцнення педагогічної бази, а й створювали передумови для подальшого розвитку науки та освіти в незалежній Україні.

Серед них були Володимир Павлович Жук, Іван Андрійович Зязюн, Галина Семенівна Дегтярьова, Ярослав Григорович Камінецький. Саме ці надвеликі педагоги спромоглися заручитися підтримкою провідних українських науковців, освітян, службовців державних закладів і створити спочатку наукову лабораторію, а згодом – один із перших в Україні науково-практичний центр професійно-технічної освіти.

І сьогодні ми відзначаємо важливу дату історії Центру. В святкові дні згадуємо минуле і плануємо майбутнє, маємо можливість подякувати тим, хто пройшов цей шлях разом із нами чи коли-небудь був членом дружньої родини Львівського центру.

Науковий збірник до ювілейної дати Центру, в якому представлені статті багатьох авторів з різних наукових і навчальних закладів, свідчить про зростання уваги науковців до питань професійної педагогіки. У цьому сенсі видання нового збірника наукових праць є прикладом плідної співпраці представників академічної науки й класичних закладів освіти.

Директор Львівського навчально-наукового
центру професійної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова
Михайло Копельчак

УДК: 37.035.3 :377.3

Сліпчишин Лідія, *д.пед.н., професор,*
професор кафедри технологічної освіти,
УДУ імені М.Драгоманова, м. Київ,Україна

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ І КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розкрито роль підвищення кваліфікації для формування та вдосконалення професійного мислення педагогів. Наголошено на потенціалі змістового наповнення курсів підвищення кваліфікації для формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок і компетенцій. В умовах великої конкуренції на ринку освітніх послуг ускладнюється вибір якісного та сучасного контенту, що актуалізує необхідність пошуку надійної установи для підвищення професійного досвіду та надання широкого спектру педагогічних компетенцій.

Ключові слова*: педагог, професійне мислення, професійні компетенції, професійні задачі, ринок освітніх послуг, підвищення кваліфікації.*

Slipchyshyn Lidiia, *Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,*
Professor of Technological Education Department,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University,
Kyiv, Ukraine

IMPROVEMENT OF QUALIFICATIONS AS A TOOL FOR IMPROVING PROFESSIONAL THINKING AND COMPETENCE

This study reveals the role of professional development in shaping and enhancing teachers' professional thinking. Emphasis is placed on the potential of meaningful content in professional development courses to form a comprehensive system of professional knowledge, abilities, skills, and competencies. In today's highly competitive educational services market, it's challenging to select high-quality and up-to-date content. This highlights the necessity of finding a trusted institution to enhance professional experience and offer a wide range of pedagogical competencies.

Keywords: *teacher, professional thinking, professional competencies, professional tasks, educational services market, professional development.*

Розбудова громадянського суспільства в Україні тісно пов’язана з досягненнями і розвитком науки в психолого-педагогічній галузі, удосконаленням освітньої системи і якістю педагогічних кадрів. Ми є свідками великих трансформацій в суспільстві, які торкнулись його методологічних і світоглядних аспектів, вплинули на формування психолого-педагогічних концепцій, теоретичну педагогіку і масову освітню практику. У цьому контексті сучасна освіта розглядається як динамічне явище, яке вимагає від педагога постійної роботи над створенням педагогічної реальності, в якій немає чітких орієнтирів, але є різноманітні педагогічні можливості для реалізації творчої активності.

Спеціалізоване удосконалення знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій педагогічних працівників виконує низку функцій, які є особливо важливими для професійної освіти, в якій працює значна кількість фахівців без повноцінної першої педагогічної освіти: *розвивальна*, що забезпечує неперервне удосконалення, збагачення і оновлення знань, вмінь і навичок, сприяє творчому професійному зростанню; *адаптувальна*, яка допомагає постійно пристосуватись до змін в суспільстві, виробництві та освіті; *компенсаторна*, яка дає можливість адекватно реагувати на суспільно-економічні трансформації і здобувати додаткову освіту. В реальній педагогічній практиці важливо створити належні умови для розвитку і вдосконалення професійного мислення і професійної компетентності, реалізації творчого потенціалу фахівців. Одним із можливих інструментів професійного розвитку є підвищення кваліфікації.

Дослідження проблеми професійного розвитку педагогічних працівників завжди було в полі зору науковців, про що свідчать їхні праці у таких аспектах: філософські засади неперервної освіти (Т. Десятов, В. Довбня, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, В. Огнев'юк), модернізація в системі післядипломної освіти (В. Андрющенко, Н. Діденко, Г. Дмитренко, А. Зубко. Н.Ничкало), професійний розвиток педагога, розвиток професійного мислення (І. Бойко, Б. Братанич, А. Зуєва, Р. Квасниця, В. Ковальчук, Е. Луговська, М. Пахомова, В. Свистун, Л. Сущенко, Й. Яроцька-Пєсік) та інші. Проте, як показав аналіз їхніх праць, і надалі актуальною проблемою є використання потенціалу курсів підвищення кваліфікації для удосконалення професійного мислення і професійної компетентності педагогів.

Мета статті полягає у розкритті ролі підвищення кваліфікації педагогічних працівників для формування і розвитку професійного мислення, адаптації до реалій педагогічної практики і реалізації акмеологічного аспекту професійної діяльності.

Як зазначає О. Вознюк, класичні дослідження через суто спеціалізований характер часто виявляються поверховими, фрагментарними, не здатними охопити цілісне явище. У постклясичний період розвитку педагогіки та освіти з'явилися численні парадигми освіти, нові освітні напрями та різні аспекти педагогічного дискурсу, що сприяло появі різних видів педагогік. Зокрема, в педагогічних середовищах сьогодні набувають популярності та актуальності «педагогіка співпраці», «інклюзивна педагогіка», «музейна педагогіка», «здоров'язберігаюча» та інші види педагогік. В умовах інформаційного суспільства парадигмальна наукова революція докорінно змінює парадигми пізнання та освоєння світу, а нині вона перебуває «в стадії формування основних елементів і формулювання завдань освітнього розвитку, оскільки в її рамках відбудеться перетворення сфери освіти на основну форму життєдіяльності

людини і суспільства та повна переорієнтація освітньої діяльності на забезпечення умов для саморозвитку особистості» [1, с. 29]. Це спонукає педагогів до перегляду власної системи професійних знань, умінь, навичок, виявлення вузьких місць і проєктування професійного розвитку.

Сьогодні головною стратегією творчого наукового пошуку є вміння пов’язувати різні теорії і факти, знаходити зв'язок між елементами, взятими з найбільш віддалених одна від одної галузей знань, через простоту виявляти універсальність істини. Цілісне уявлення людина отримує завдяки фундаментальній властивості – дипластії, тобто здатності одночасно поєднувати в мисленнєвому процесі суперечливі чи протилежні феномени. У цьому процесі спостерігається когнітивна ситуація, коли має місце взаємодія різних філософських дискурсів, зокрема герменевтичного, феноменологічного, екзистеціалістського, семіотичного та інших, що створює передумови для появи нового знання. Утворення в результаті цього процесу інтегрованого синтетичного знання висуває нові вимоги до усіх учасників освітнього процесу [1, с. 29-31]. А також актуалізує потребу ефективно його використовувати фахівцями в професійній діяльності, виявляти нові напрями створення знань.

Професії відрізняються типами мисленнєвих задач, що потребують розвиненості певних видів мислення, проте особливе значення має сформованість професійного мислення, що «пов’язано із зростаючою необхідністю оновлення знань фахівців, підвищенням їхньої кваліфікації, з постійним ускладненням професійних задач, зі збільшенням кількості нової інформації, якою фахівці повинні оперувати» [9, с. 300]. На основі проведеного сутнісного аналізу поняття «професійне мислення» авторами були виявлені *загальні ознаки* для фахівців різних професій, які можна згрупувати по етапах: виявлення, осмислення і проєкт розв’язання професійних задач; розв’язання професійних задач у певній сфері; відображення професійної реальності, при якому використовуються спеціальні прийоми вирішення професійних задач; результат вирішення професійних задач [9, с. 305]. Водночас для кожної професії можна виокремити ще й специфічні ознаки, які потрібно враховувати в процесі формування і розвитку професійного мислення.

У розвитку професійної діяльності, яка супроводжується позитивними змінами в професійному мисленні, психологи і педагоги – І. Баклицький, Р. Квасниця, Є. Клімов, С. Максименко, В.Рибалка та ін. – виокремлюють такі періоди: оволодівання діяльністю, становлення професійної майстерності, професійного вдосконалення, тобто формування професіоналізму. Якщо перший з них пов'язаний, в основному, з формуванням професійного мислення, то наступні періоди вже більше характеризуються його удосконаленням завдяки постійній переорганізації знань, метою чого є досягнення суб’єктності, тобто

переходу на вищий щабель активності та професіоналізму, що відповідає акмеологічному аспекту професійної діяльності.

Учені [5, с. 21; 9, с. 243; 13; 14] зазначають, що професійне мислення розвивається у двох вимірах: *перший* вимір пов'язаний з освоєнням фахової діяльності, її специфіки, класів завдань і технологій їх вирішення; *другий* вимір орієнтований на вищий рівень розвитку професійного мислення. Постійне удосконалення професійного мислення потребує створення відповідних умов для активного здобуття і використання знань, удосконалення ментальних і практичних навичок і розвитку важливих для суспільства компетентностей.

В авторській концепції професійного розвитку педагогів Р. Квасниця виокремлює три стадії (фази), що відповідають еволюції практично-моральних і технічних компетенцій, розвитку професійного мислення та водночас характеризують підвищення незалежності від тиску зовнішнього оточення, тобто підвищення особистісної автономії. Перша фаза – входження у професійну роль, яке характеризується безрефлексивним копіюванням поведінки інших педагогів; друга фаза – повна адаптація до професії, намагання використовувати існуючі знання, вироблені навички репродуктивним способом, демонстрація деякої незгоди щодо вимог та способів поведінки, що суперечить формально визначеній професійній ролі; третя фаза – етап творчого виходу за межі професійної ролі, який супроводжується критичним ставленням до використання знань, орієнтацією на вироблення власних прийомів і методів дій, переосмислення рольових моделей і стилів педагога, освітніх ситуацій, пошук сенсів професійних обов’язків та власної професійної ідентичності, здобування вищого рівня автономії [13, с. 306-309].

Під підвищенням рівня автономії педагога розуміють його здатність діяти незалежно у професійному плані та планувати власний професійний розвиток. Результатом цього процесу має бути створення системного контенту, який допомагатиме «розробляти і реалізовувати програму освітньої діяльності, досягати позитивних результатів у навчальній, виховній та опікунської роботі шляхом здійснення заходів, спрямованих як на вдосконалення власної роботи, так і на підвищення якості роботи школи» [14, с. 314]. Системний контент професійних знань формується інтеграцією філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних знань, які відображають різні аспекти бачення педагогічної дійсності, змушують теоретично розмірковувати про практичний досвід. Водночас відбувається генералізація і концептуалізація знань, тобто вдосконалюється організація професійних знань, залишаючи найважливішу, основну інформацію, яка є в постійному процесі завершення, пошуку власної конструкції педагогічного знання [14, с. 341].

Ми погоджуємось з думкою А. Зелінської щодо висновків концепції професійного розвитку, розробленої Р. Квасницею: лише вчитель, який у своєму розвитку пройшов шлях від оволодівання діяльністю до етапу професійного вдосконалення досягає професіоналізму. Тоді можна говорити про автономію професійного мислення і дії. «Тільки такого вчителя можна охарактеризувати «автономною ідентичністю», але при такому розумінні автономії вчителя вона недоступна молодому вчителю» [14, с. 306-309]. Такий висновок актуалізує проблему підготовки педагогів, здатних задовольняти сучасні вимоги професії, бути фахівцями в своїй освітній сфері, хорошими дидактами, відкритими до різноманітних потреб здобувачів. Освітні трансформації спонукають педагогів до постійного підвищення кваліфікації і розвитку здатності ефективно вирішувати нагальні навчально-виховні проблеми. Важливим інструментом заохочення вдосконалення професійних мислення і компетенцій є сучасна система підвищення кваліфікації [14, с. 314-315].

Як наголошує Й. Яроцька-Пєсік, в педагогічній професії неможливо виробити замкнуту систему знань та умінь, опанувати усі професійні компетенції, які б гарантували повноцінну підготовку до професійної діяльності, бо це сукупний ефект освіти, який потрібно постійно підживлювати результатами новітніх наукових досягнень і практичної реалізації [12, с. 38]. Педагог має відчувати потребу у вдосконаленні професійних компетенцій і водночас навчитися підтримувати баланс між предметними і педагогічними компетенціями та власним особистісно-професійним розвитком [12, с. 41].

У багатьох країнах світу здійснюються пошуки нових освітніх теорій та методів, які можуть позитивно вплинути на освітню практику, осучаснити процес навчання. Виявлення сучасних тенденцій, технологій та проблем в освіті дозволяє виокремити актуальні напрями професійного розвитку педагогів, розробити тематику підвищення кваліфікації та спроєктувати відповідні курси. Джерелом цієї інформації можуть бути дослідження, проведені центрами вивчення освітніх технологій і проблем освіти таких високо розвинутих країн, як США, Великобританія та Австралія. У цьому контексті цікавим є досвід австралійських центрів EduGrowth (індустрії освітніх технологій та інновацій) та EdTech (освітні технології) [11]. Вже багато років поспіль австралійський сектор EdTech став невід'ємною складовою міжнародної високоякісної освіти, допоміг створити потужну систему середньої, вищої і професійно-технічної освіти, пропонує освітні інновації та технологічні рішення, надає широкі можливості для підвищення кваліфікації педагогів, проводить конференції та виставки, на яких можна отримати інформацію про вплив освітніх інновацій на здобувачів освіти.

Можна констатувати, що нині в Україні вже сформувалась індустрія освітніх послуг і підвищення кваліфікації, яка регламентується низкою законів і нормативно-правових актів [2; 3; 6-8], пропонуються підвищення кваліфікації за накопичувальною кредитно-модульною системою, широкий вибір різних за термінами і формами проходження курсів. Інститут модернізації змісту освіти надає інформацію про «Перелік суб'єктів підвищення кваліфікації педагогічних працівників» [4], до якого входять основні інституції, що визначають освітню політику в державі, впроваджують інновації в освітню практику, пропонують освітні програми, побудовані на принципах безперервного професійного розвитку та підвищення рівня професійної компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Нами доповнено цей перелік ще й іншими відомими в Україні інституціями та згруповано за статусом: *наукові, науково-педагогічні установи, причетні до розробки змісту навчанн*я – ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти; Інститут педагогіки НАПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І.Зязюна та ін.; педагогічні заклади - Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації); Київський університет імені Бориса Грінченка; ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України» та ін.; *інститути післядипломної освіти* – Український відкритий університет післядипломної освіти; Центральний інститут післядипломної освіти; Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського; Львівський інститут післядипломної педагогічної освіти та ін.; *web-ресурси* (державні, приватні) - освітня платформа Українського громадського проєкту «Прометеус» масових відкритих онлайн-курсів; проєкт «Нова українська школа» ГО «Смарт-освіта»; проєкт «Освіторія»; Студія онлайн-освіти EdEra; освітній онлайн-портал для вчителів, учнів і батьків «На урок»; Національна освітня платформа «Всеосвіта»; Академія інноваційного розвитку освіти «AlPo»; Дистанційна академія Видавничої групи «Основа»; Освітня платформа AtomsHub (Підвищення кваліфікації керівних кадрів та педагогічних працівників закладів освіти); Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта»; Освітні курси компанії EdPro Education; Цифрове видавництво «Експертус»; Освітня платформа для педагогів «Центр нової освіти Івана Іванова»; *регіональні центри професійного розвитку, підвищення кваліфікації* – Центр професійного розвитку педагогічних працівників міста Києва та багато інших. Практично в кожній області з'явилися регіональні центри підвищення кваліфікації, які пропонують загально-професійні (сертифіковані), освітньо-наукові та освітньо-професійні програми. Цей перелік є незавершеним, оскільки курси підвищення кваліфікації

здійснюють різні інституції, освітні заклади, які отримують ліцензію на проведення такої діяльності.

Як здійснити вибір курсу для опанування нових професійно орієнтованих знань і навичок та набуття важливих компетентностей, а також установи для проходження підвищення кваліфікації? Нині це стало досить складним завданням для педагогів, адже з'явились сотні курсів, вартих уваги, пропонуються фінансово привабливі умови. В умовах великої конкуренції на ринку освітніх послуг спрацьовує механізм транслювання у соціальне середовище образу закладу, що формує певну суспільну думку. Як зазначено в [10, с. 51], імідж закладу ґрунтується на таких найважливіших засадах: моделі конкурентоспроможності, досвіді комунікації, ролі для регіону, причетності до традицій.

У контексті теми статті заслуговує на увагу 30-річний досвід існування на ринку освітніх послуг (підвищення кваліфікації) Львівського навчально-наукового центру професійної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Центр заснований 25 травня 1994 р. як підрозділ Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України з метою здійснення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на вирішення актуальних теоретичних і методичних проблем педагогіки і психології професійної, зокрема професійно-технічної освіти. Починаючи з 28 лютого 2002 р., у Центрі почав функціонувати відділ післядипломної педагогічної освіти, який станом на сьогодні здійснив перепідготовку більше 20 тис. педагогічних і керівних працівників середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, а також педагогічних працівників спеціалізованих установ і підприємств. Споживачами його послуг є не лише освітні заклади Західного регіону України, але й партнери з східних і південних областей. Педагогічний колектив Центру завжди вважав своєю місією впроваджувати результати тих наукових робіт, які були ініційовані освітньою практикою і спрямовані на вирішення визначених суперечностей. Гнучкий підхід до формування змісту курсів, прикладність, високий науковий і методичний рівень розробкизмісту, сучасні форми проведення занять, корисні для освітньої діяльності практичні інструменти й поради, висвітлення актуальних тем, досвід професійної комунікації є візитівкою роботи Центру і джерелом підвищення конкурентоспроможності. Цей приклад свідчить про те, що співпраця наукової чи науково-педагогічної установи з навчальними закладами, відділами навчання персоналу є джерелом формування науково обґрунтованої системи професійних знань, вмінь, навичок, компетенцій педагогічних працівників, яка постійно переорганізовується і вдосконалюється, та умовою існування на ринку послуг.

Висновки. Українська система підвищення професійної кваліфікації здійснює важливий внесок у професійний розвиток фахівців і забезпечує їх актуальними навичками для вирішення поточних і майбутніх проблем, використання наукових надбань філософії, психології, педагогіки, технології та інших галузей. Зміни в парадигмах освоєння реальності актуалізують сучасні завдання освітнього розвитку населення, переорієнтовують фахову діяльність педагогів на переосмислення і вдосконалення змісту існуючої в них системи професійних знань, умінь, навичок і компетенцій. В умовах великої конкуренції на ринку освітніх послуг зацікавленим педагогам часто не вистарчає достовірної інформації про асортимент, актуальність і якість контенту курсів, тому у виборі вони покладаються на державні установи і заклади, web-ресурси і ті установи, які вже відомі на ринку освітніх послуг. На нашу думку, важливо, щоб сучасний підхід до підвищення кваліфікації педагогів був орієнтований на технологічні досягнення, на глибше вивчення психолого-педагогічних концепцій освіти та тих інструментів, які вони дають.

Список використаних джерел

1. Вознюк О. В. Постнекласична педагогіка як потужний ресурс професійної освіти. *Професійна підготовка фахівців: креативний підхід:* монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. С. 28-81.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21 серпня 2019 р. № 800.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників» від 29 липня 2020 р. № 672.
4. Перелік суб’єктів підвищення кваліфікації педагогічних працівників. URL: https://102.org.ua/7810/.
5. Пов’якель Н. І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів: автореф. дис. … д-ра психол. наук : 19.00.07. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. К., 2004. 40 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» від 16 липня 2018 р. № 776.
7. . Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників» від 06 жовтня 2010 р. № 930.
8. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL<: http://osvita.ua/legislation/law/2231/.
9. Свистун В. І., Зуєва А. Б., Луговська Е. М. Професійне мислення фахівців як проблема професійної педагогіки. *Професійна підготовка фахівців: креативний підхід*: монографія [за ред. О. А. Дубасенюк]. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. С. 298–318.
10. Сліпчишин Л., Гевало В. Професійна художня освіта: проблеми і шляхи їх розв’язання. *Професійна освіта.* 2022. № 2. С. 50–52.

11. Australia has the market expertise and collective ambition to become a world leader in the business of education technology and innovation. URL: https://edugrowth.org.au/australian-edtech/.

12. Jarocka-Piesik J. Nauczyciel w warunkach współczesnych zmian społecznych. *Szkoła – Zawód – Praca*. 2017, 13, 35-44. URL: https://doi.org/10.34767/SZP.2017.01.03

13. Kwaśnica R. Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu / [red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski], *Pedagogika*. Podręcznik akademicki, t. 2, PWN, Warszawa. 2005. 416 s.

14. Zielińska A. Młody nauczyciel w szkole. Problemy związane z rozwojem kompetencji i autonomii. *Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania i autonomii* [red. nauk. J. Madalińska-Michalak, A.Wiłkomirska]. Wyd. 1. Warszawa, 2020. S. 308–325.

УДК: 37.015.3:174

Колісник-Гуменюк Юлія, *доктор пед. наук, доцент,*
доцент кафедри технологічної освіти, факультет технологій та дизайну,
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Львів, Україна

ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ

На основі аналізу методологічних та психолого-педагогічних аспектів професійної культури обґрунтовано її морально-етичну складову, розкрито її роль у становленні професійних і морально-етичних якостей майбутніх педагогічних фахівців у ЗВО. З'ясовано вимоги до професійно-етичної культури педагогічних працівників та виявлено взаємозалежність професійної культури й професійної етики в процесі формування професійно-етичної культури майбутнього педагогічного фахівця.

Ключові слова: *педагогічна освіта, професійно-етична культура, педагог, етика, мораль.*

Kolisnyk-Humeniuk Yuliia,
Doctor of pedagogic sciences, associate professor, associate professor
Department of technological education, Faculty of Technology and Design,
Ukrainian Mykhailo Drahomanov State University, Lviv, Ukraine.

FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL CULTURE IN FUTURE TEACHING SPECIALISTS

Based on the analysis of methodological and psychological-pedagogical aspects of professional culture, its moral-ethical component is substantiated, its role in the formation of professional and moral-ethical qualities of future pedagogical specialists in higher education is revealed. The requirements for the professional and ethical culture of pedagogical workers were clarified and the interdependence of professional culture and professional ethics in the process of forming the professional and ethical culture of the future pedagogical specialist was revealed.

Key words: *pedagogical education, professional and ethical culture, teacher, ethics, morality.*

Закласти фундамент професійно-етичної культури майбутніх фахівців у закладах вищої освіти покликана сучасна педагогічна підготовка, мета якої полягає в підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування у майбутніх фахівців наукового світогляду і творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту освіти; розкриття гуманістичних аспектів професійних знань і діяльності; створення умов для розвитку особистісних якостей майбутніх педагогічних фахівців.

Способи модернізації освіти, які враховують сучасні потреби особистості та суспільства, описані в законодавчих актах та національних програмах, таких як Закон України «Про освіту» (1991), Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1992), та «Національна доктрина розвитку освіти» (2002), Стратегія «Україна 2020», в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про інноваційну діяльність» (2012 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції організації підготовки магістрів (2010), Положеннях «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» та інших нормативних документах.

Проблеми педагогічної освіти сьогодення перебувають у центрі уваги українських і зарубіжних науковців. Важливими для нашого дослідження є ґрунтовні праці, присвячені питанням професійної підготовки педагогів (В. Андрущенко, А. Алексюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Іонова, А. Ковальов, Н. Кузьміна, О. Кульчицька, І. Міщенко, В. Моляко, І. Огороднiков, О. Пєхота, В. Сагарда, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Скаткін, Р. Скульський, В. Сластьонін, В. Чайка, В. Шахов, Л. Хомич, І. Якиманська та ін.).

Аналіз відповідної літератури показав, що питання формування професійно-етичної культури майбутніх педагогічних фахівців у ЗВО розкрите недостатньо.

Дослідження взаємозв’язку і взаємозалежності професійної культури й професійної етики в процесі формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців вимагає з’ясування сутності поняття «етика» (від гр. «ethikos», який є похідним від слова «ethos» – характер, звичай, традиція). Бути етичним означає дотримуватись поведінки, яка відповідає прийнятим у суспільстві нормам. Термін «етика» вживається в багатьох значеннях, зокрема як синонім терміна «моральність». Етика як наука є філософським ученням про мораль як форму суспільної свідомості та специфічну сферу суспільного життя. Інколи термін «етика» («етичний») вживають для оцінки поведінки і розуміють як упорядкований збір правил поведінки, що акцептується якоюсь особою чи групою людей [1].

Значний внесок у розвиток етики як науки зробив І. Кант. Він вважав, що мораль – це наука не про те, як ми маємо зробити себе щасливими, а про те, як

ми повинні стати вартими щастя. І. Кант висунув концепцію, яка синтезує раціональні аспекти основних етичних учінь Нового часу. Уточнення предмета етики та специфіки моралі як сфери людської свободи дозволило йому окреслити три ступені діяльності суб'єкта:

1. техніко-механічний (завдяки якому людство підносить себе над природою);
2. прагматичний (діяльність охоплює економічну, суспільну структуру і є протилежною природному буттю);
3. моральний (на цьому рівні діяльності людство цивілізується і вдосконалюється як рід, суспільство розгортається як царство свободи, а не просто як суспільний природний стан, у якому зажерливість і ненависть стримуються лише зовнішнім насиллям).

Предметом вивчення етики є походження моральних норм, принципів, законів, роль моралі в суспільстві та житті людини.

У наукових джерелах мораль традиційно розглядається як сукупність норм, цінностей, ідеалів, установок, які регулюють людську поведінку і є важливими складовими культури; спосіб нормативного регулювання дій людини в суспільстві; особлива форма суспільної свідомості; вид суспільних відносин (моральні відносини); об'єкт спеціального вивчення етики. Вона регулює відносини людей шляхом переконання, внутрішнього – через совість, і зовнішнього – через думку інших, суспільну думку.

Мораль (від лат. *moralis* – моральний, *moris* – звичай) – це сукупність історично зумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співіснування й поведінки людей, їхніх відносин у процесі виробництва матеріальних і духовних цінностей. Вона визначає їхні обов'язки стосовно один одного, соціальних груп, верств, класів, суспільства, виконання яких базується на громадській думці. Походження моралі, її природа, структура й особливості закладені в етиці. Моральність уособлює міру самоконтролю людини, виступає показником того, наскільки людина є відповідальною за свої вчинки [2].

Моральна культура особистості – синтетичний, інтегральний наслідок розвитку людства. Вона характеризується як рівнем засвоєння моральних цінностей суспільства, так і причетністю суб'єкта до їх збереження і створення.

Людина стає моральною особистістю, коли добровільно підпорядковує свої дії моральним вимогам суспільства, усвідомлює їх значення і зміст, здатна ставити перед собою моральні цілі й виробляти рішення відповідно до конкретних обставин, самостійно оцінювати власні дії й вчинки інших, виховувати себе, протистояти середовищу.

Моральна свідомість особистості об'єднує моральні норми, принципи, категорії, мотиви, ціннісні орієнтації та є різновидом форми суспільної

свідомості, яка відображає реальні відносини й регулює моральний бік їх діяльності у формі відповідних уявлень (норми, принципи, суспільний і моральний ідеали, поняття добра і зла, справедливості та несправедливості). У моральній свідомості маємо ідеальне відображення моральної діяльності й моральних стосунків та їх моральне обґрунтування.

У моральній діяльності закладена моральна сторона суспільної діяльності, спричинена моральними мотивами (бажанням творити добро, підкорятися почуттю обов'язку, досягати морального ідеалу), яка є результатом рівня сформованості моральної свідомості, визначає моральні відносини в колективі, характеризується, зокрема рівнем професійної освіти, стажем роботи, мотивами вибору професії.

У процесі моральної діяльності виникають моральні відносини, які є сукупністю залежностей і зв'язків, що утворюються між людьми (взаємодопомога, чуйність, солідарність тощо) і проявляються у формі вимог до особистості (моральна норма, відповідальність, обов'язок, совість). Усі ці елементи моральної культури особистості взаємопов'язані.

Зауважимо, що мораль формується в практичній діяльності людських мас і виражає суспільну думку. Триєдність «етика – мораль – людина» є соціальним орієнтиром у становленні суспільства й особистості. Найвища суспільна й особистісна цінність моралі полягає в її загальнолюдяності, бо ідеал моралі підноситься над вузькокласовими, вузькопрофесійними інтересами. Людське сумління не може бути сумлінням різних верст населення. Воно єдине, і моральний рівень людини не може визначатися її професією, так само, як національним походженням чи класовою приналежністю.

Отже, професійна мораль не може виступати як така, що протистоїть загальнолюдській моралі, є поряд з нею. Натомість вона є невід'ємною складовою моралі загальнолюдської, існує в її рамках і формується на її основі [3].

Таким чином, у професійній етиці формується система конкретних моральних норм із супутніми їм практичними правилами, які «обслуговують» певну галузь людської діяльності. Головним об'єктом діяльності в кожній із згаданих галузей є людина, котра сподівається на гуманне ставлення до себе, розраховує на повагу, розуміння, співчуття й милосердя. Такі моральні норми вважаємо професійно-етичними, оскільки їх виникнення й засвоєння визначається безпосередньо якимись інституційними умовами (освітою, службовим становищем), а оволодіння ними забезпечується, головним чином, культурою особистості, її вихованістю, моральним потенціалом.

Зважаючи на викладене, можемо сказати, що професійна мораль конкретизує загальні моральні норми й оцінки, які визначають ставлення людини

до своїх професійних обов'язків. Слід зауважити, що на відміну від моральної, правова культура професійної групи – це рівень правової свідомості, притаманний спільноті людей, що професійно займається певною діяльністю, яка потребує фахової освіти й практичної підготовки.

Моральна відповідальність педагога за професійну діяльність, залежить від набутих якостей індивідуума, є системою певних духовних цінностей, пов'язана зі світоглядом особистості й є частиною її життєдіяльності.

Основи професійної етики, як вчення про професійну мораль, зафіксовані в моральних кодексах, що є сукупністю моральних норм і правил, які необхідно виконувати. Вони регламентують певний тип стосунків між людьми, що вважаються доцільними з точки зору виконання людиною професійних обов'язків. Професійна етика обґрунтовує необхідність саме таких моральних кодексів, тлумачить їх з урахуванням специфіки професії, її утилітарного й гуманістичного призначення. Моральні кодекси декларують моральні вимоги, вироблені раніше у сфері буденної свідомості, та охоплюють: загальнолюдські вимоги (чесність, правдивість); вимоги до фахової діяльності (професіоналізм, компетентність); вимоги, детерміновані конкретним видом професійної діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження свідчить, що розвиток професійно-етичної культури майбутнього педагога та сформованість її цінностей безпосередньо пов'язані з розкриттям інтелектуальних та духовних потенцій людини. Набуття професійних цінностей проявляється в діяльності, як характеристика індивіда, що засвідчує максимальний ступінь розвитку його особистісних і професійних якостей та властивостей.

Цілеспрямоване й організоване осягнення якостей моральної свідомості та поведінки, формування моральних почуттів і переконань, вироблення звичок моральної поведінки, у тому числі в професійній сфері, відбувається в процесі формування моральної сфери особистості. Професійно-етична культура пронизує всі компоненти професійної та духовної сфери педагогічного працівника та є показником ступеня досконалості в організаційному, психологічному, етичному, естетичному та інших аспектах.

Список використаних джерел:

1. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та її виховання [пер. з фр. В. Підмогильний]. К. : Основи, 1994. 416 с.
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах: монографія. Львів : «Край», 2013. 296 с.
3. Skorowski H. Moralnosc spoleczna. Wybrane zagadnienia z etyki spolecznej, gospodarczej s politycznej. Warszawa: Wydawnictwo Salezjanskie, 1996. 252 s.

УДК: 378.091.3:004.9.

Голіяд Ірина, *к.пед.н., доцент, старший науковий співробітник*
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
ORCID ID: 0000-0003-4979-828X
Тропіна Марія, *аспірантка*
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-9652-6538
Україна

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ: РОЛЬ МЕЙКЕРСЬКОГО ПРОСТОРУ В ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ КЛАСТЕРІ

Стаття розглядає складні виклики та проблеми, з якими щодня стикається Україна на шляху свого розвитку в умовах збройної агресії, які потребують багатогалузевого інноваційного підходу до відновлення людського потенціалу. Освіта повинна готувати людей до життя в цьому світі, що потребує значних змін у традиційній системі освіти, впровадження нових педагогічних методів та технологій, а також зміни ролі педагогічних працівників та здобувачів. В умовах, де технологічний розвиток відбувається стрімкими темпами, необхідно створити сучасну модель підготовки висококваліфікованих спеціалістів для відбудови країни та її економічного зростання. Створення інноваційно-освітнього кластера який буде об'єднувати ресурси та можливості для ефективного навчання та співпраці, може стати ефективним способом досягнення цієї мети. Вдосконалення мейкерського простору в освітньому процесі та його активне використання в нової моделі інноваційного кластера для підвищення якості навчання фахівців технологічного профілю стане потужною платформою для підвищення креативності, розвитку практичних навичок, здатності генерувати нові ідеї, вирішувати складні проблеми, створювати корисні речі та адаптуватися до нових умов.

Ключові слова: *трансформації освіти, інноваційно-освітній кластер, мейкерський простір, мейкерське мислення, перекваліфікація, самореалізація.*

Holiiad Iryna, *PhD in Pedagogical Sciences,*
Associate Professor, Senior researcher,
State Scientific Institution "Institute of Education Content Modernization", Ukraine
Tropina Mariia, *Postgraduate*
Department of Theory and Methods of Technological Education
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov, Ukraine

PREPARING THE PROFESSIONALS OF THE NEW GENERATION: THE ROLE OF THE MAKER SPACE IN THE INNOVATION-EDUCATIONAL CLUSTER

The article addresses the complex challenges and problems that Ukraine faces daily on its path of development amidst armed aggression, necessitating a multidisciplinary innovative approach to restoring human potential. Education must prepare individuals for life in this world, which requires significant changes in the traditional education system, the implementation of new pedagogical methods and technologies, as well as changes in the roles of educational professionals and learners. In an era where technological advancement is happening rapidly, it is essential to create a modern

model for training highly skilled specialists for the country's reconstruction and economic growth. Establishing an innovation-educational cluster that combines resources and opportunities for effective learning and collaboration can be an effective means of achieving this goal. Enhancing the maker space in the educational process and its active utilization in the new model of the innovation cluster to improve the quality of training for technology-oriented professionals will serve as a powerful platform for enhancing creativity, developing practical skills, generating new ideas, solving complex problems, creating useful items, and adapting to new conditions.

Keywords: *education transformations, innovation-educational cluster, maker space, maker thinking, retraining, self-realization.*

Постановка проблеми. Планування відновлення економіки України за різними сценаріями слід починати вже сьогодні. Тому, саме зараз, актуально вивчати зарубіжний досвід для пошуку шляхів трансформації освіти, що дозволить підготувати фахівців, здатних ефективно працювати у високотехнологічних галузях і сприяти відбудові та розвитку країни у відповідності до сучасних вимог та технологій. Сучасне життя вимагає активної творчої особистості. «Шиття, роботи з металом, деревиною, приготування їжі – базові потреби функціонування будь-якого суспільства», – наголошував Джон Дьюї, американський філософ і педагог, у своїй фундаментальній праці «Досвід та освіта» [1], де викладає революційні ідеї щодо освітнього процесу, які й досі актуальні для реформування системи освіти в Україні.

Наразі, в педагогічну практику потрібно впроваджувати сучасні стратегії розвитку освіти, зокрема мейкерство. Створення мейкерського простору в багаторівневій моделі інноваційно-освітнього кластера, яка повинна забезпечувати гнучкість навчальних програм, інтеграцію академічного та практичного навчання, активне співробітництво з бізнесом та науковими установами, а також підтримку інноваційного мислення та дослідницької діяльності, що стане важливим кроком для розвитку технічних й інженерних навичок усіх, хто прагне навчатися.

Метою даної статті є пошук інноваційних шляхів та підходів до підготовки фахівців нового покоління, а також концепція власного бачення забезпечення можливості безперервного розвитку потенційних здібностей населення України, здатного перетворити технології на інструмент наближення перемоги та відбудови країни в поствоєнний період.

Вступ. Мейкерський рух, популярний в США, Європі та розвинених країнах Азії, спрямований на пробудження творчого потенціалу індивідів через активну участь у створенні власних проєтів. Мейкери – це міжнародна спільнота людей, які власноруч створюють різні речі: від електроніки та біотехнологій до предметів з дерева, металу, глини, одягу тощо. У закордонних освітніх практиках під час роботи у мейкер-просторі народжуються ідеї нових проєктів, які потім реалізуються в рамках STEM-проєктів або на STEM-уроках [2].

Виклад основного материалу. Мейкер-простір (англ. Maker Space) характеризується як неформальне навчальне середовище – творчий простір, де людина розвиває свої здібності, виявляє талант у різних сферах діяльності, реалізує творчий потенціал, спілкується з однодумцями, випробовує власні можливості та відтворює свої задуми в діяльності.

Створення мейкерських просторів стало важливим кроком для розвитку технічних та інженерних навичок усіх, хто прагне навчатися. Вони надають доступ до сучасного обладнання, програмного забезпечення, різноманітних інструментів та матеріалів, які дорого коштують для однієї особи або є досить специфічними за своїми характеристиками, як, наприклад, 3D-принтери, лазерні різаки, станки й інші прилади та інструменти. Мейкерські простори стають все більш поширеними в освітніх закладах, позашкільних гуртках, студіях, бібліотеках, музеях, молодіжних центрах та літніх таборах, пропонуючи інноваційні програми для розвитку своїх навичок й талантів, що відповідають сучасним вимогам ринку праці, де цінуються критичне мислення, вміння вирішувати проблеми, креативність та вміння працювати з різними технологіями.

Інтеграція з новими технологіями, глобальна співпраця, екологічна відповідальність та інклюзивність роблять мейкерські простори ключовими елементами у побудові стійкого та інноваційного суспільства.

Мейкерське мислення характеризується можливістю вільно генерувати ідеї, ризикувати, експериментувати та, перш за все, вміння взяти на себе відповідальність за вирішення проблеми. Приналежність до цього руху означає, що людина здатна поставити собі задачу і виконати її самостійно, залучивши всі наявні у неї ресурси. Спільне обговорення помилок та ідей сприяє взаємному навчанню, збагаченню знань та розвитку [3].

Реформування змісту освіти через впровадження мейкерства дозволяє відмовитися від традиційних методів навчання на користь спільного виконання проєктів. Навчання через участь у діяльності не є новою концепцією, особливо в освіті, і вона є основою мейкерства [4]. Ця концепція передбачає активне використання практичних експериментів для набуття навичок у майструванні, побудові, винаході, поєднанні діючих моделей та творчому процесі. Це сприяє розвитку не лише інженерно-технічних знань, а й творчого мислення, винахідливості та бажання створювати нові ідеї для розвитку держави.

Мейкерський підхід — це освітня філософія, заснована на дослідженні та практиці. Він визначається як творча діяльність винахідника, зосереджена на проєктуванні, будівництві, модифікації та перепрофілюванні матеріальних об’єктів для створення потрібного виробу, від простих конструкцій до складних електронних пристроїв.

В Україні існує багато мейкерських просторів, які пропонують навчання для людей різного віку: KyivMakerFaire, FabLab Kyiv, Lviv Maker Space, Kharkiv Maker Space, Ukrainian Hackathon Center, Tolocar, MakerEd та інші. Незважаючи на складні умови воєнного стану, робота над створенням сучасних мейкерських просторів повинна продовжуватися, забезпечуючи безперервний розвиток професійних компетенцій. Ми вже маємо десятки цікавих історій про перекваліфікацію людей та розвиток проєктів, які народжувалися у майстернях як концепти. Є приклади, коли майстерні будують у зонах прийому мігрантів, щоб відразу навчити людей базовим навичкам. Цей рух продовжує розвиватися і вдосконалюватися, стає ще більш актуальним, створюючи численні проєкти, пропонуючи практичні рішення для допомоги в відновленні економіки, гуманітарної допомоги військовим та постраждалим людям [5].

Тому важливо звернути увагу на доцільності створення подібного простіру в умовах сучасного інноваційно-освітнього кластера для активного спілкування, презентації власних ідей та напрацювань, ознайомленням з проєктами науковців, інженерів, майстрів, винахідників, освітян, дизайнерів, художників аматорів, ентузіастів та інших професіоналів. Такий простір є важливою платформою для розвитку фахівців технологічного профілю в умовах воєнного стану, що сприяє формуванню високого інтелектуально-практичного потенціалу.

Формат відкритої майстерні дозволить реалізовувати власні проєкти, обмінюватися досвідом, розвивати креативні індустрії і набувати нові навички для відновлення суспільства та адаптації до нових умов.

STEM-навички, що поєднують в собі гнучкість, еволюцію та адаптацію до нових умов, а також мейкерський досвід, стають дедалі більш затребуваними на ринку праці. Роботодавці все більше цінують працівників, які володіють критичним мисленням, навичками вирішення проблем, креативністю та вмінням працювати з різними технологіями, бо вони краще підготовлені до того, щоб відповідати викликам 21 століття.

Після початку повномасштабної війни висококваліфіковані фахівці почали спрямовувати свої знання на допомогу ЗСУ. Бізнес-структури перетворюються на виробничі майданчики для створення оборонних засобів, які терміново потребують фахівців з інженерною підготовкою, які зможуть працювати в авіаційній сфері, брати участь у розробці та виробництві коптерів, дронів, бронежилетів, протезів, електроніки, робототехніки та ін.

Розроблення комплексної програми, організація та проведення різноманітних заходів для різних вікових груп, що включає курси навчання, профорієнтації та перекваліфікації, креативних майстер-класів, воркшопів у інноваційно-освітньому кластері допоможе розвивати творчі здібності та заохочувати до професійного розвитку у сфері відповідних технологій.

Наразі створення мобільного навчального середовища є надзвичайно важливим для залучення більшої кількості населення України до реалізації ідеї відбудови країни, де вони дізнаються про можливості: як можна робити різноманітні речі самостійно та які інструменти для цього використовувати.

У цьому навчальному середовищі здобувачі освіти матимуть можливість не лише навчатися та розвивати свої навички, але й активно застосовувати їх у відновленні пошкодженої інфраструктури та обладнання. Вони зможуть брати участь у проєктах з ремонту та виготовлення деталей, потрібних речей для фронту, а також співпрацювати над оборонними і креативними проєктами. Тут доступні можливості для поглибленого вивчення тривимірного моделювання, прототипування через 3D-друк, а також розробки необхідної продукції. Адже процес проєктування-побудови-тестування-перепроєктування, який відбувається під час створення прототипів, поєднуючи з цифровими технологіями, ідеально підходить до всебічного розвитку особистості.

Використання цифрових технологій, стає найбільш поширеним творчим пошуком у цьому русі. Доступні пристрої дозволяють бажаючим створювати цифрові винаходи, які висвітлюють їх індивідуальність та допомагають знаходити рішення для проблем та завдань. Навчальний простір активно інтегрується з новітніми технологіями, такими як штучний інтелект (AI), Інтернет речей (IoT), імерсійні технології, що дозволяє створювати більш складні та інноваційні проєкти [6].

На даний момент психоемоційний стан суспільства потребує відновлення. Мейкерство, як елемент життєстійкості, може мати терапевтичний ефект, повертаючи до життя особистість через творення. Цей процес вкладається в метод резилієнс (пружності та відновлюваності), який зараз вкрай необхідний населенню України [7].

Навчальні простори технологічного напряму є найкращим інструментом для реінтеграції тимчасово окупованих територій, а також для адаптації тимчасово переміщених осіб, які постраждали від війни або страждають від посттравматичного стресового розладу. Вони активно працюють над залученням різних груп населення, включаючи жінок, людей з обмеженими можливостями, ветеранів, пенсіонерів. Країна втрачає від того, що незначна кількість жінок залучена до отримання інженерно-технологічних знань, бо це додаткове збагачення думок, різноманіття способів погляду на проблему, речі, обставини, на які можна дивитися з різних позицій. Наразі, це стає більш актуальнішим, тому що сучасні проєкти частіше орієнтуються на важливі суспільні проблеми, такі як екологічна відповідальність, здоровий спосіб життя, психічне здоров’я, реінтеграція ветеранів тощо. Створення проєктів з використанням перероблених

матеріалів сприяють зменшенню відходів та енергозбереженню, що стає нормою.

Фахівці, що мають знання й уміння з графічних дисциплін можуть зробити вагомий внесок у відбудову країни, використовуючи свої навички та творчий потенціал, а саме:

- розробляти проєкти з відновлення та збереження культурної спадщини міста, що включає створення 3D-моделей історичних пам'яток, дизайну музейних експозицій та освітніх матеріалів, які популяризують культурну спадщину країни.
- долучитися до проєктів, до створення дизайну для благодійних організацій, громадських ініціатив, подій та акцій, спрямованих на підтримку постраждалих від війни, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення.
- співпрацювати з архітекторами та будівельниками, створюючи візуалізації будівельних проєктів, архітектурні рендери та презентації, які допоможуть залучати інвесторів та комунікувати ідеї з громадськістю трансформації освіти [8].
- розробляти матеріали для психологічної підтримки та реабілітації, включаючи ілюстрації, комікси, візуальні щоденники, які допомагають людям висловлювати свої емоції та працювати над відновленням психічного здоров'я.
- створювати освітні матеріали в різних форматах: інфографіка, анімації, віртуальні тури, які допоможуть людям дізнатися про історію, культуру, традиції та цінності України.

Навчальні програми для молоді і дорослих можуть бути значно покращені завдяки створенню ілюстрованих підручників, інтерактивних навчальних платформ, мобільних додатків та симуляторів, які зроблять процес навчання більш захоплюючим та ефективним.

Висновок. У цілому, створення мейкерського простору в інноваційно-освітньому кластері може стати потужною платформою для навчання фахівців технологічного профілю. Це сприятиме формуванню творчого інтелектуально-практичного потенціалу особистості, розвитку інноваційного мислення, відновленню економіки, розвитку креативних індустрій, реінтеграції тимчасово окупованих територій та адаптації переміщених осіб. Використання таких просторів допоможе залучити більше людей до відбудови країни, надаючи можливості для самореалізації, реалізації власних проєктів, обміну досвідом та професійного розвитку в умовах сучасних викликів.

Вдосконалення мейкерських просторів та їх активне використання в освітньому процесі стане важливим інструментом для підвищення креативності, розвитку практичних навичок, здатності генерувати нові ідеї, вирішувати

складні проблеми, створювати корисні речі та адаптуватися до нових умов. Це, в свою чергу, буде значним кроком на шляху до побудови стійкого та інклюзивного суспільства, де кожен матиме можливість реалізувати свій потенціал та зробити особистий внесок в економічне зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Дьюї, Дж. (2003). Досвід і освіта /пер. з англ. Марії Василечко. Львів: Кальварія, 2003. 84 с.

2. Пікалова, В. В. (2020). Реалізація STEAM-освіти в проєктній діяльності майбутнього вчителя математики. *Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету"*, (9), 95–103. DOI: https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.8/.

3. Sang, W., & Simpson, A. (2019). The maker movement: a global movement for educational change. *Int J of Sci and Math Educ* 17 (Suppl 1), 65–83. DOI: https://doi.org/10.1007/s10763-019-09960-9.

4. Lo, N.Pk. (2024). From theory to practice: unveiling the synergistic potential of design and maker education in advancing learning. *Sn Comput. Sci*. 5, 360. DOI: https://doi.org/10.1007/s42979-024-02726-3.

5. Власюк, Ю. (2022). Про мейкерство в Україні. *Центр політичних студій та аналітики.* URI: https://eidos.org.ua/2022/11/1-pro-mejkerstvo-v-ukrajini-iz-yurijem-vlasyukom-svoya-sorochka/.

6. Голіяд, І. & Тропіна, М. (2021). Імерсивні технології у графічній підготовці майбутнього вчителя. *Імерсивні технології в освіті:* зб. матер. І науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ: ІІТЗН НАПН України, 169 с. С. 68–72. URI: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727353.

7. Жа́ра, Г. (2023). Формування психологічної резилентності студентів у подоланні стресу війни: можливості методики проекційної. *Вісник Національного університету Чернігівський колегіум імені Т Г Шевченка*. № 20 (176). С. 121–125. DOI: https://doi.org/10.58407/visnik.232018

8. Голіяд, І, & Тропіна, М. (2023). Теоретичні аспекти значення графічних дисциплін для відбудови країни. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 52 (52). С. 61–67. DOI:
https://drive.google.com/file/d/17U2smJ2yYJY8FmhloHxMOTsgOCIkXo0y/view

УДК: 377.1

Козловська Ірина, *д.п.н., ст.н.сп.,*
Національний університет «Львівська політехніка»
Якимович Тетяна, *к.п.н., ст.н.сп.,*
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

НАУКОВА ШКОЛА ІНТЕГРАЦІЇ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОМУ ЦЕНТРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто витоки наукової школи інтеграції у Львівському науково-практичному центрі професійної освіти. Встановлено, що робота над проблемами інтеграції багато років проводилась у відділі професійно-практичної підготовки. Розглянуто напрями колективних та теми індивідуальних досліджень науковців.

Ключові слова: *наукова школа, інтеграція, науковці, дослідження. теоретичні підходи, практичні розробки.*

Kozlovska Iryna, *doctor of pedagogical sciences, senior researcher*
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
Yakymovych Tetyana, *PhD (pedagogical sciences), senior researcher*
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Lviv, Ukraine

SCIENTIFIC SCHOOL OF INTEGRATION AT THE LVIV SCIENTIFIC AND PRACTICAL CENTER OF PROFESSIONAL EDUCATION

The origins of the scientific school of integration in the Lviv scientific and practical center of professional education are considered. It was established that work on integration problems was carried out for many years in the department of professional and practical training. The directions of collective and individual research topics of scientists are considered.

Key words: *scientific school, integration, scientists, research. theoretical approaches, practical developments.*

Витоки наукової школи інтеграції сягають 1989 року, коли було створено лабораторію профтехпедагогіки. З 1994 року частина науковців, які досліджували проблеми інтеграції працювали у складі лабораторії загальноосвітніх дисциплін у закладах профтехосвіти, а з 1997 року у лабораторії інтеграції та диференціації у професійній освіті. Роботу над проблемами інтеграції продовжив відділ професійно-практичної підготовки утворений 12 лютого 2007 р. на основі відділу загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, а до того лабораторії ступеневої професійної освіти. У свій час завідувачами були: доктор технічних наук, професор Ярослав Миколайович Ханик, доктор педагогічних наук, професор Григорій Петрович Васянович, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Юрій Цезарійович Жидецький, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Ірина Михайлівна Козловська, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Ярослав Максимович Собко, доктор педагогічних наук, професор Литвин Андрій Вікторович.

Науковцями відділу досліджувалися колективні теми:

1. «Інтеграція знань з загальноосвітніх і спеціальних предметів в учнів професійних навчально-виховних закладів» (1994-1997 рр.).

2. «Дидактичні основи інтеграції змісту, форм і методів навчання у професійно-технічній школі" (1998-2000 рр.).

3. «Теоретичні та методичні засади викладання загальнотехнічних і спеціальних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах» (2001-2003 рр.).

4. «Інноваційні методики навчання спеціальних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах» (2004-2006 рр.).

5. «Науково-методичне забезпечення якісної підготовки кваліфікованих робітників в умовах регіоналізації професійно-технічної освіти (2007-2009).

6. «Теоретико-методологічні, педагогічно-організаційні та методичні основи професійно-практичної підготовки учнів (за виробничими галузями) у професійних навчальних закладах» (2010-2012).

7. «Модернізація науково-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців народних художніх промислів» (2013-2015).

На базі відділу професійно-практичної підготовки розвивалася наукова школа інтеграції, яка була започаткована у невеличкій науковій лабораторії профтехпедагогіки НДІ педагогіки УРСР, яку очолював кандидат педагогічних наук Володимир Павлович Жук. П'ять науковців цієї лабораторії займалися проблемами професійної орієнтації, технічної творчості та позаурочної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів. З часом лабораторія розросталась, розвивалися нові тематики її наукової діяльності. Серед них виділилася спочатку проблематика міжпредметних зв'язків, що переросла у дослідження інтегративних тенденцій в освіті. У 1993 році Ірина Козловська захистила першу в Україні дисертацію, присвячену інтегративним процесам у професійній школі.

З цього часу за підтримки і консультування академіка Семена Устимовича Гончаренка відомого дидакта, який заслужено вважається основоположником наукових досліджень з проблем інтеграції в Україні, у Львові сформувалася творча група науковців, які досліджують інтегративні процеси у професійній освіті під керівництвом нині доктора педагогічних наук Ірини Михайлівни Козловської. До цієї творчої групи увійшли Ярослав Кміт (інтеграція природничих знань у підготовці медиків та обґрунтування психолого-педагогічних засад інтегративного мислення) [5], Ярослав Собко (дидактика інтегративних курсів у професійній освіті), Ольга Джулик (системний підхід у методиках навчання інтегрованих курсів) [3], Тетяна Якимович (інтеграція теоретичного та виробничого навчання) [14], Любов Дольнікова (інтегративно-

диференційований підхід у структуруванні природничих знань), Андрій Литвин (принцип наступності в контексті інтегративного підходу у професійній освіті) [8], Роман Собко (інтегративне навчання комп'ютерних технологій у професійній освіті) [11], Лариса Джулай (інтегративний підхід до формування системи контролю знань і вмінь) [2].

Наприкінці 90-х років до творчої групи інтеграції, яка діяла при Львівському науково-практичному центрі Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, влилися практичні працівники, які вели наукові дослідження паралельно з практичною діяльністю: Богдан Камінський (інтегративний підхід до формування дидактичних комплексів у вищих професійних училищах) [4], Степан Мамрич (ступенева підготовка фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах і проблема інтегральних інновацій у професійній освіті), Ганна Шемелюк (система науково-методичного забезпечення та розробка інтегрованих навчальних планів і програм), Олег Стечкевич (методичні засади інтегрованого уроку виробничого навчання у професійно-технічних навчальних закладах) [12], Лідія Сліпчишин (інтеграція гуманітарних і загальнотехнічних знань у професійно-технічних навчальних закладах) [13].

Більшість цих науковців захистили не лише кандидатські, а й докторські дисертації та розвивають власні напрями досліджень. До проблематики інтегративних досліджень долучилися зарубіжні дослідники. Зокрема Марек Антоні Якубовскі з Республіки Польщі, який захистив докторську дисертацію (математичне моделювання професійної діяльності вчителя як інтеграція моделей на основі нечіткого підходу) і доктор педагогічних наук Ганна Дутка (проблеми інтеграції та фундаменталізації змісту неперервної економічної освіти у контексті акмеологічної парадигми). До групи інтеграції влилися науковці нової генерації: Оксана Вознюк (метапредмети як системи інтегрованих гуманітарних знань у професійній освіті) [1], Андрій Цюприк (інтегративні тенденції у самостійній роботі з вивчення суспільних дисциплін) [13], Оксана Кривошеєва (формування професійної етики майстра виробничого навчання як інтегративний процес) [7], Наталя Хмілярчук (інтеграція професійних знань і вмінь фахівців сфери туризму в роботі з іншомовними джерелами інформації), Тетяна Шаргун (інтеграція професійних знань та знань з іноземної мови у процесі вивчення спеціальних дисциплін іноземними мовами), Людмила Васіна (дидактичні умови інтеграції професійних і математичних знань фахівців радіоелектронного профілю), Маріанна Пайкуш (інтегральні критерії готовності вчителя до профільного навчання) [9], Тетяна Рузяк (інтегративний підхід у формуванні професійної культури учнів професійних навчальних закладів), Оксана Білик (інтеграція загальноосвітніх і гуманітарних знань у вищій

технічній освіті), Ірина Ключковська (структурування змісту інтегративного підручника та ін.

У науковому доробку групи інтеграції декілька сотень наукових публікацій, їх ідеї зафіксовані на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Усі теоретичні підходи й практичні розробки проходили апробацію та дістали схвалення у закладах освіти різних областей України. Дослідження проблем інтеграції продовжується і сьогодні. А багато науковців започатковуть власні наукові школи.

Список використаних джерел

1. *Вознюк, О. М. Формування системи гуманітарних інтегрованих знань студентів технічних університетів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 28.12.2004. наук. керівник Козловська І. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. АПН України Київ, 2004. 270 с.*

2. *Джулай, Л. І. Система контролю знань і вмінь з клінічних дисциплін студентів медичного коледжу : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 25.01.2005 наук. керівник Козловська І. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2005. 261 с.*

3. *Джулик, О. І. Формування системи знань про фізичні основи теплоенергетики в учнів професійно-технічних закладів освіти : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 12.11.1997. наук. керівник Гончаренко С. У. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1997. 220 арк*

4. *Камінський, Б. Т. Формування дидактичних комплексів у професійнотехнічних училищах електро- і поштового зв'язку (інтегральний підхід) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 14.06.2000. наук. керівник Козловська І. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2000. 237 с.*

5. *Кміт Я. М. Дидактичні особливості інтеграції знань і вмінь з природничих дисциплін у процесі підготовки студентів-іноземців до навчання у вищій медичній школі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 : захищена 04.10.1995. наук. керівник Гончаренко С. У. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1995. 182 с.*

6. *Козловська, І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 21.02.2001. наук. консультант Гончаренко С. У. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2001. 464 с.*

7. *Кривошеєва, О. І. Формування професійної етики майстрів виробничого навчання у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 16.10.2007. наук. керівник Собко Я. М. ; АПН України ; Львів. наук.-практ. центр ПТО. Львів, 2007. 260 с.*

8. *Литвин, А.В. Наступність у професійній підготовці фахівців машинобудівного профілю в системі «ВПУ вищі заклади освіти» : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 10.04.2002; наук. керівник Барна М. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 221 с.*

9. Пайкуш, М. А. Підготовка майбутнього вчителя до профільного навчання фізики в загальноосвітніх закладах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 20.02.2007; наук. керівник Козловська І. М. ; АПН України ; Львів. наук.-практ. центр ПТО. Львів, 2007. 245 с.

10. Сліпчишин, Л. В. Інтегративний підхід до вивчення матеріалознавства та гуманітарних дисциплін у вищих професійних училищах машинобудівного профілю : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 20.09.2006; наук. керівник Козловська І. М.. Київ, 2006. 275 с.

11. Собко, Р. М. Дидактичні особливості інтегративного навчання комп'ютерних технологій у професійній підготовці електриків : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 29.05.1996; наук. керівник Гончаренко С. У.; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1996. 218 с.

12. Стечкевич, О. О. Методичні засади інтегрованого уроку виробничого навчання у підготовці операторів комп'ютерного набору : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 24.09.2003; наук. керівник Козловська І. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2003. 249 с.

13. Цюприк, А. Я. Організація самостійної роботи студентів технічного коледжу у процесі навчання суспільних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 21.09.2005 / наук. керівник Якимович Т. Д. 2005. 241 с.

14. Якимович, Т. Д. Інтеграція теоретичного і виробничого навчання в процесі професійної підготовки фахівців (на матеріалі електронної промисловості) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 : захищена 28.03.2001 / наук. керівник Собко Я. М. Київ, 2001. 240 с.

УДК: 316.614-053.5:316.772.5

Якимович Ольга, *к.пед.н.*
старший викладач кафедри філософії та педагогіки,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Львів, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Визначено функції інформаційного простору в процесі соціалізації особистості: інформаційну, комунікативну, виховну, контрольну. Розглянуто поняття медіаосвіти, як чинника соціалізації особистості. З'ясовано, що медіаосвіта не лише впливає на формування медіакультури людини, а й істотно впливає на ментальну ідентичність підростаючого покоління будь-якої країни. Встановлено, що єдиним засобом досягнення інформаційно-психологічної безпеки та благополуччя особистості виступає формування у неї медіаграмотності. Виділено заходи, щодо покращення інформаційної безпеки України. Проаналізовано позитивний та негативний вплив інформаційного простору на соціалізацію особистості.

Ключові слова: *суспільство, особистість, соціалізація, інформаційний простір, медіаосвіта, медіаграмотність, критичне мислення, інформаційна безпека.*

Yakymovych Olha, *PhD in Pedagogy,*
senior teacher at the department of philosophy and pedagogy
Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies of Lviv
Lviv, Ukraine

THE ROLE OF INFORMATION SPACE IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF PERSONALITY

The functions of the information space in the process of socialization of the individual are determined: informational, communicative, educational, control. The concept of media education as a factor of personality socialization is considered. It was found that media education not only affects the formation of a person's media culture, but also significantly affects the mental identity of the younger generation of any country. It was established that the only means of achieving informational and psychological security and well-being of an individual is the formation of media literacy. Measures to improve Ukraine's information security have been identified. The positive and negative influence of the information space on the socialization of the individual is analyzed.

Keywords: *society, personality, socialization, information space, media education, media literacy, critical thinking, information security.*

В умовах сучасного стану розвитку суспільства відбувається масштабний інформаційний вплив на особистість. Цей вплив необхідно постійно контролювати. Провідне місце у процесі соціалізації особистості посідає інформаційний простір, зокрема засоби масової інформації та засоби масової комунікації. Масмедіа пропонують власні моделі і перспективні образи розвитку для особистості. Інформаційне середовище впливає на всі сторони життєдіяльності індивіда, формує поведінкові установки особистості, ціннісні орієнтації, критерії успішності.

Причому, як показує практика, повсюдна інформатизація суспільного життя є не лише джерелом нових можливостей для людини в плані її професійного та особистісного розвитку, а й породжує додаткові проблеми. Множинність каналів, способів та форм презентації медіатекстів створює певні складнощі в оцінці та засвоєнні реципієнтами медійного змісту, посилює тенденцію фрагментування змісту ЗМІ. Це перешкоджає формуванню у споживачів медійної інформації цілісного ставлення до соціальної дійсності, системних знання неї.

Мета статті – визначити вплив інформаційного простору на соціалізацію особистості.

Питанням інформаційного впливу на соціалізацію особистості присвячені публікації науковців останніх років – І. Валюшко, О. Комарчук, С. Костючков, Є. Магда, М. Маркова, Н. Марута, О. Немеш, В. Петрик, Т. Титаренко.

Інформаційний простір відіграє суттєву роль у процесі соціалізації особистості, адже він є джерелом знань, цінностей, норм та моделей поведінки, які необхідні для того, щоб людина могла успішно функціонувати в суспільстві.

Вплив інформаційного простору на соціалізацію особистості проявляється в наступних аспектах.

Інформаційна функція: інформаційний простір надає особистості доступ до широкого кола інформації про світ, про суспільство, про себе. Ця інформація використовується нею для формування своєї картини світу, своїх уявлень про те, як влаштований світ, як себе в ньому позиціонувати, як себе в ньому вести.

Комунікативна функція: інформаційний простір надає особистості можливість спілкуватися з іншими людьми, обмінюватися інформацією, думками, досвідом. Це спілкування відіграє важливу роль у формуванні особистості, адже людина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їх, співпереживати їм.

Виховна функція: інформаційний простір може відігравати виховну роль, адже він може пропонувати особистості різні моделі поведінки, цінності, норми. Особистість, сприймаючи цю інформацію, може формувати свою систему цінностей, свої норми поведінки.

Контрольна функція: інформаційний простір може здійснювати контроль над поведінкою людей, адже він може встановлювати певні правила та норми поведінки. Люди, які сприймають цю інформацію, можуть коригувати свою поведінку відповідно до цих правил та норм.

У процесі модернізації суспільства особливого значення набуває медіаосвіта як чинник соціалізації особистості. Сьогодні медіаосвіта – це процес формування особистості за допомогою та на матеріалах масової комунікації з метою розвитку культури спілкування із засобами масової інформації (преса, телебачення, радіо, кіно, відео та ін.), розвитку творчих, комунікативних навичок, критичного мислення, когнітивних та перцептивних навичок, інтерпретації, аналізу та оцінка медіатекстів, навчання різним формам творчого, практичного самовираження за допомогою медіатехнологій.

Медіаосвіта не лише впливає на формування медіакультури людини, а й істотно впливає на ментальну ідентичність підростаючого покоління будь-якої країни. Насправді ЮНЕСКО визначила медіаосвіту як пріоритетний напрям культурно-педагогічного розвитку XXI століття. Важливу роль у становленні та розвитку медіаосвіти відіграло ЮНЕСКО. Вважається, що вперше термін «медіаосвіта» був вжитий у 1973 р. на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення.

У педагогічній науці з'явився новий напрямок – медіаосвіта, що є каналом, яким передається зміст медіакультури для того, щоб стати надбанням конкретної людини. Медіаосвіта має великі перспективи. Зараз медіаосвіта стає все більш затребуваною галуззю.

Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Серед причин, які спонукали до цього, – «здобутки медіаосвіти на міжнародному рівні останніх років, досвід українського експерименту, наслідки зовнішньої інформаційної агресії» [1].

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Медіаосвіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа). Метою медіаосвіти є формування культури взаємодії з медіа, розвиток творчих і комунікативних здібностей, а також навичок критичного мислення, щоб грамотно сприймати, інтерпретувати, а також аналізувати та оцінювати медіатексти. Цей процес ми називаємо *медіаграмотністю.*

Тобто медіаграмотність є і невід'ємним елементом, і кінцевим результатом медіаосвіти. Медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [1].

Сформувати критичну дистанцію по відношенню до медіа, вміти декодувати і аналізувати медіатексти з метою їх об'єктивної оцінки – є основне завдання медіаграмотності.

Вчені вважають, що стрімке та всезагальне використання інформаційних технологій додає медіа та віртуальному простору ознак інформаційно-психологічної небезпеки. У такому контексті єдиним засобом досягнення інформаційно-психологічної безпеки та благополуччя особистості виступає формування у неї медіаграмотності, спроможності усвідомлено фільтрувати та сприймати інформацію у віртуальному просторі та сфері медіа, приймати на цій основі психологічно виважені рішення, що не піддаються маніпулятивним впливам з боку країни-агресора чи інших кіберзагроз [3].

Як вказує Н. Нерсесян, медіаграмотність – це основа протидії інформаційно-психологічному впливу, засіб формування у молоді критичного мислення і інформаційній стійкості [6].

Дослідник О. Немеш зазначає, що в основі протистояння людини негативним явищам сучасного інформаційного простору лежить медіакультура, яку вона визначає як діалоговий спосіб взаємодії з інформаційним суспільством, який включає ціннісний, технологічний та особистісно-творчій компоненти та призводить до розвитку суб'єктів взаємодії. Медіаграмотність розглядається у якості засобу збереження психологічної безпеки молодої особистості при інформаційно-психологічних впливах в умовах гібридної війни [5].

Як вважають сучасні науковці, тільки раціонально налаштоване суспільство може захистити світ від самознищення, внаслідок розвитку уміння аналізувати, захищаючи себе, в тому числі, і від агресії в інформаційних війнах, подолати неписьменність. Високоосвічене суспільство – вакцина від кібервійни, вірусу сучасного життя і двигун прогресу, запорука еволюції. Сьогодні потрібно захищати не тільки класичні простори, але й інформаційний простір, адже суспільство вже стикнулось із революціями розпочатими у кіберпросторі, а також інформаційною війною. Кожного дня необхідно знаходити слабкі місця сучасного середовища безпеки і намагатись протистояти новим загрозам [4].

Аналізуючи розвиток систем кібербезпеки за кордоном та розвиток національної інформаційної системи, варто зважати на досвід інших держав, проте застосовувати процес адаптації щодо нашого інформаційного простору виходячи з власних проблем та завдань. Вчені виділяють заходи, щодо покращення інформаційної безпеки України:

1. Надання простої зрозумілої інформації для громадян, шляхом проведення занять із населенням, спеціальних промо-кампаній, запуск відповідних веб-ресурсів. Застосовування таких мір підвищить обізнаність населення, щодо необхідності встановлення й оновлення спеціалізованих програм для виявлення та знешкодження комп'ютерних вірусів, а також з приводу перевірки персональної техніки (ПК, смартфони тощо).

2. Налагодження тісної співпраці з національними мас-медіа, з метою поширення рекомендацій та інформації від відповідних служб держави, щодо захисту населення від інформаційних впливів.

3. Створення та розвиток українського програмного забезпечення, а також створення умов для виходу їх на міжнародний рівень. Виконання цього заходу є одним з найважливіших, оскільки більшість підприємств та установ України використовують програмне забезпечення країни агресора, і за даними проведеного аналізу на державному рівні, найчастіше збої та атаки відповідних установ, пов'язують з використаннях цих програм.

4. Врегулювання питання взаємодії державних і приватних установ на законодавчому рівні.

5. Розробка рекомендацій щодо дотримання комп'ютерної грамотності персоналу підприємств, організацій та установ. Саме виконання елементарних принципів інформаційної гігієни – є одним з важливих чинників протидії кібератакам. Серед найпростіших рекомендацій: застосування лише складних паролів; вихід з робочого профілю після завершення роботи на пристрої; заборона в надсиланні паролів та внутрішніх посилань на сайт через електронну пошту тощо [2].

Медіаосвіта та медіаінформаційна безпека особистості є важливими аспектами в сучасному цифровому світі, оскільки вони спрямовані на розвиток критичного мислення, умінь аналізу та використання медіаінформації з метою захисту власної безпеки та конфіденційності. Важливо зазначити, що вплив інформаційного простору на соціалізацію особистості може бути як позитивним, так і негативним. З одного боку, інформаційний простір може допомогти людині:

отримати доступ до широкого кола інформації про світ, про суспільство, про себе; сформувати свою картину світу, свої уявлення про те, як влаштований світ, як себе в ньому позиціонувати, як себе в ньому вести; навчитися взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їх, співпереживати їм; сформувати свою систему цінностей, свої норми поведінки.

З іншого боку, інформаційний простір може негативно впливати на соціалізацію особистості, якщо: людина сприймає неправдиву або маніпулятивну інформацію; стикається з інформацією, яка пропагує насильство, ненависть, дискримінацію; людина проводить занадто багато часу в інформаційному просторі, і це негативно впливає на її реальне життя.

Важливо, щоб людина вміла критично оцінювати інформацію, яку вона отримує з інформаційного простору, і щоб вона не сприймала будь-яку інформацію як істину в останній інстанції.

Висновки. Отже, для того, щоб інформаційний простір відігравав позитивну роль у процесі соціалізації особистості, необхідно забезпечити доступ до достовірної та об'єктивної інформації, навчати людей критично оцінювати інформацію, заохочувати їх до спілкування та взаємодії з іншими людьми в реальному житті, створити умови для того, щоб люди могли використовувати інформаційний простір для саморозвитку та самовдосконалення. Інформаційний простір є потужним інструментом, який може допомогти особистості у процесі соціалізації. Важливо, щоб цей інструмент використовувався на благо, а не на шкоду.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.

2. Концептуальні основи соціоекологоекономічної безпеки: колективна монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда, Н. М. Матвійчук та ін.; за заг. ред. дра екон. наук, проф. Л. М. Черчик. Луцьк : Терен, 2018. 496 с.

3. Короткова К. Медіаграмотність та медіакомпетентність: інформаційна безпека. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : IV міжнар. наук.-практ. конф., 27 верес. 2023 р.: тези доповідей / Міністерство оборони України, НУОУ. К.: НУОУ, 2023. 406 с.

4. Кривошеїн В. Зміст та співвідношення основних категорій сучасного безпекового середовища. *Грані*. 2021. Т. 24 (1). С. 5–12.

5. Немеш О. М. Вплив медіа на соціалізацію сучасної молоді. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. пр. Рівне : РДГУ, 2020. Вип. 14. С. 166–176.

6. Нерсесян Г. А. Медіаграмотність молоді – запорука протидії інформаційній агресії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 56–60.

УДК: 377.1:368.327

Вановська Інна, *кандидат історичних наук, доцент,*
провідний науковий співробітник
науково-дослідного управління Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті зазначається, що підвищення вимог до професійного рівня викладача призвело до розвитку нових педагогічних технологій як у теоретичному, так і в практичному напрямках. Відкриття у різних галузях навчання призводить до змін у педагогічній теорії та проєктуванні освітнього середовища.

Ключові слова: *педагогічні технології; синергетика; проєктування освітнього середовища; конвергенція; мережеві комунікації; викладачі.*

Vanovska Inna
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Leading researcher Research Boardt of the Military Institute
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine

TRENDS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF TEACHING TECHNOLOGIES IN TODAY'S CONDITIONS

The article notes that the increase in requirements for the professional level of teachers has led to the development of new pedagogical technologies in both theoretical and practical directions. Discovery in various fields of study leads to changes in pedagogical theory and design of the educational environment.

Keywords: *pedagogical technologies; synergy; design of the educational environment; convergence; network communications; teachers.*

Соціальна взаємодія слугує потужним каталізатором успішності навчання, що має враховуватися в педагогічних технологіях. Це має особливе значення для розроблення обґрунтованих методів навчання, насамперед у зв'язку з проблемою вибору ефективних послідовностей подання досліджуваного матеріалу за критеріями як змісту, так і часової організації епізодів навчання. Із цих позицій у роботі критично проаналізовано два підходи: конвергентний і синергетичний. Поняття конвергентних технологій має ширший зміст і в педагогіці може використовуватися досить умовно. При моделюванні педагогічної системи, безсумнівно, дозволено користуватися принципами синергетики, але оскільки формалізація педагогічної моделі – завдання надто складне, то ці принципи мають лише декларативний характер.

Основний принцип синергетики – самоорганізація. Впровадження міждисциплінарної методології, трансдисциплінарних норм і цінностей, системного підходу до наукової картини світу відбувається не на основі синергетики, а на основі мережевої комунікації, яка є самоорганізаційною комунікацією [5, с. 141].

Системно-діяльнісний підхід має забезпечити: формування готовності до саморозвитку та безперервної освіти; проєктування та конструювання соціального середовища розвитку учнів у системі освіти; активну навчально-пізнавальну діяльність учнів; побудову освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних вікових, психологічних і фізіологічних особливостей учнів.

Для вирішення цих завдань потрібна інша підготовка викладача [5, с. 143]. Зокрема, викладач має вміти формувати за допомогою інформаційних технологій освітнє середовище, що забезпечує належний рівень навчання, моделювати індивідуальні траєкторії навчання та розвиток учнів, а також власний маршрут професійного зростання. Підвищення вимог до професійного рівня викладача призвело до розвитку нових педагогічних технологій як у теоретичному, так і в практичному напрямах.

На сьогодні доводиться визнати кризу наявної системи освіти, пов'язану з труднощами у визначенні ідеалів і цілей освіти в інформаційному суспільстві, отому розробляються нові філософські концепції обґрунтування педагогічної теорії та практики.

Відносно недавно в педагогічній літературі з'явилося словосполучення «конвергентне навчання». Конвергенція походить від латинського слова *convergo,* що означає «зближую». Конвергенція — це не тільки комунікаційне явище. Процеси наближення властиві різноманітним галузям: біології, культурі, геополітиці та ін. У комунікативістиці цей термін позначає «взаємодію й об’єднання розмаїтих каналів і засобів зв’язку в умовах розвитку

мультимедійних процесів та інформаційних супермагістралей, що відбуваються завдяки масштабному втіленню нових технологій, які забезпечують застосування цифрової трансмісії інформації у комутуючих теле-комп'ютерних і телефонно-кабельних лініях». У результаті таких дій суттєво збільшуються інформаційні потоки і трансформуються наявні медіаформати [8].

На основі аналізу глобальних тенденцій і прогнозів американських і європейських учених та експертів найбільш перспективним, проривним науково-технологічним напрямом інноваційного розвитку XXI ст. стане конвергенція і синергія NBIC-технологій. Світова цивілізація набуде таких інноваційних параметрів розвитку, які матимуть як позитивний, так і негативний вплив на культуру, економіку, соціум, різні інститути, промисловість, а також мислення і психологію людини [6, с. 34].

Технологічні можливості, що розкриваються під час NBIC-конвергенції, неминуче призведуть до серйозних культурних, філософських і соціальних потрясінь. Зокрема, це стосується перегляду традиційних уявлень про такі фундаментальні поняття, як життя, розум, людина, природа, існування [7].

Таким чином, коли йдеться про конвергентні технології, мається на увазі глобальний розвиток суспільства на основі NBIC-технологій.

Когнітивний підхід принципово відрізняється тим, що процеси сприйняття, уваги, пам'яті, уяви та мислення розглядаються як складові загального процесу інформаційного обміну між людиною і середовищем, тобто результат навченості тісно пов'язаний із постійним розвитком у учнів уваги, пам'яті, розумових здібностей. При цьому учень не тільки повинен бути націленим на відшукання єдиного розв'язання того чи іншого завдання, але також припускати і досліджувати можливі інші варіанти, з деякою часткою ймовірності (дивергентне мислення).

З навчальним процесом безпосередньо пов'язане також використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). ІКТ досить давно і продуктивно використовуються як у школі, так і в підготовці вчителя. На сучасному етапі ІКТ уже не можна розглядати як якийсь інструментарій, що полегшує працю викладача. Таким чином, інфо- та когнітивні технології становлять ядро освітньої парадигми XXI ст. і в цьому сенсі, педагогіку можна розглядати як конвергентну науку [1].

Синергетика – це новий міждисциплінарний науковий напрямок, що виник на початку 70-х років XX століття (німецький фізик-теоретик Герман Хакен увів у використовування термін «синергетика» для позначення нової наукової галузі - науки про взаємодію в складній самоорганізуючій системі). Одним з його головних завдань є пізнання загальних принципів, що лежать в основі процесів самоорганізації, які реалізуються в системах самої різної природи: фізичної,

біологічної, технічної і соціальної. У цьому контексті синергетика вивчає проблеми міждисциплінарного діалогу, виявляє особливості сучасних соціальних, когнітивних і комунікативних ситуацій (постмодерн, постструктуралізм, філософія мови, тоталлогія та ін.) і зіставляє їх із науковими точками зору (теорія хаосу, наука про складності, квантова механіка, теорія фракталів). Саме на тлі синергетичної парадигми вступають у зіткнення і взаємодіють на рівних внутрішньо самодостатні філософські дискурси (феноменологічний, герменевтичний, екзистенціалістичний, граматологічний, психоаналітичний, семасіологічний, деконструктивістський і ін.), а сама синергетика концентрується на вивченні «віртуальностей», «спонтанностей», «невизначеностей», «амбівалентностей», «дуальностей», «доповненостей», на аналізі конфліктів і граничних явищ, катастроф, біфуркацій, спонтанних порушень симетрії [2, с. 9].

Суть концепції нової української школи складають дві фрактально спроєктовані моделі, розроблені з позиції синергетичного підходу. З одного боку, це роздільно неподілена модель нової школи з її сучасними засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій створення, зберігання, сприйняття та обміну інформацією між суб'єктами (її носіями) і об'єктами (споживачем чи масовою аудиторією). З іншого боку практична модель особистістно-професійної парадигми нового вчителя як ідеального Я-образу його постаті, здатного по-новому, на високому рівні толерантності й відповідності навчатися професії вчителя [1].

В Україні питаннями синергетики займалися такі вчені, як В. Бондар, В. Воронкова, В. Кремень, І. Макаренко, П. Саух, Т. Сущенко, Є. Цимбаленко та ін.

В. Воронкова зазначає, що синергетичний ефект підсилюється в результаті появи у системі (зокрема, в системі управління) нових елементів (наприклад, наукових досягнень, інформації), їх комплексної взаємодії; виникнення якісно та істотно нових типів і форм власності, їх взаємодії з існуючими формами; розвитку досконаліших форм господарського механізму, техніко-економічних відносин; оптимального поєднання перелічених основних відносин у цілісну економічну систему за наявності досконалої системи правових, соціальних, політичних, культурних, духовних, ідеологічних відносин тощо [3]. В. Кремень наголошує, що синергетична парадигма – принципово новий шлях для освіти. Це стосується вирішення суперечностей між стабільністю, загальною необхідністю та змінністю, хаотичною випадковістю [4, с. 14].

Синергетика знайшла своє місце у філософії як міждисциплінарна дисципліна, що сприяє зближенню гуманітарного і природничо-наукового напряму пізнання навколишньої дійсності.

Безумовно, педагогічна система є складною, нелінійною і багатофакторною. Щодо самоорганізації, то якраз навчальний процес має бути організований, і не ким-небудь, а викладачем. Водночас під час моделювання педагогічної системи, можна користуватися принципами синергетики, як показано в роботі В. Бондар та І. Макаренко [1].

Педагогічну систему можна вважати відкритою, оскільки, по-перше, у ній постійно триває процес обміну інформацією між викладачем і тим, хто навчається, по-друге, з'являються нові цілі, методи і засоби навчання.

Насправді наявність взаємодії того, хто навчається, з тим, хто навчає, не є передумовою самоорганізації. Елементами (або компонентами) такої системи є суб'єкти навчання, викладач та інформаційно-комунікаційні засоби. Таким чином, створюється мережева структура взаємопов'язаних елементів, що відповідає принципам синергетики, самоорганізація якої відбувається за рахунок безперервної взаємодії. При цьому мають враховуватися психофізичні особливості учнів [8].

Якщо розглядати синергетику як міждисциплінарну науку, то впровадження міждисциплінарної методології, трансдисциплінарних норм і цінностей, системного підходу до наукової картини світу та опанування відповідних компетенцій відбувається на основі мережевої комунікації, яка якраз і є самоорганізаційною комунікацією.

Вимога освітнього стандарту полягає в тому, щоб учень був підготовлений до вирішення конкретних завдань й прийняття рішень у будь-якій ситуації. Тому в процесі навчання від нього вимагається не просто розв'язання задачі, а дослідження різних можливих шляхів її вирішення. Шлях до освоєння цієї практики лежить через когнітивні мережеві технології колективного навчання.

Список використаних джерел:

1. Бондар В.І., Макаренко І.Є. Синергетична парадигма та особливості її реалізації в освіті й педагогічному менеджменті. URL: chrome-extension: efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31789/Bondar_Makarenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (дата звернення 28.04.24).

2. Вознюк О.В., Левківський М.В., Саух П.Ю. Синергетика освіти / За ред. проф. П. Ю. Сауха. К., 2004. С. 9.

3. Воронкова В.Г. Синергетична методологія аналізу соціального управління. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_36_3.pdf. (дата звернення 29.04.24).

4. Кремень В.Г. Синергетика і творчість: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини. 2014. С. 14.

5. Навроцька Д.В., Рідей Н.М., Вановська І.М. Синергитичні методи післядипломної освіти. *Психологія та педагогіка: сучасні методики та*

інновації, досвід практичного застосування: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції 26–27 жовтня 2018 р., Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». 2018. Ч. 2. С. 140–143.

6. Підвальний, Д.О. NBIC-конвергенція – каталізатор техногенної модифікації людини. *Філософія науки: традиції та інновації*: науковий журнал МОН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 1 (17). С. 30–40.

7. Стовпець О.В. Специфіка інтелектуальної діяльності в умовах NBIC-конвергенції: соціально-філософські аспекти дослідження інституту інтелектуальної власності. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2016. Вип. 1. С. 226-236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2016_1_32 (дата звернення 08.05.24).

8. Цимбаленко Є. Конвергенція мас-медіа і медіакомунікацій. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/1102 (дата звернення 12.03.24).

УДК: 614.274:614.88].001.8

Олійник Петро, *доктор фармацевтичних наук, професор*
професор кафедри медицини катастроф і військової медицини
Чаплик Віктор, *кандидат медичних наук, доцент,*
завідувач кафедри медицини катастроф і військової медицини
Гуменюк Василь, *доктор педагогічних наук, доцент*
кафедри медицини катастроф і військової медицини
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
м.Львів, Україна

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність функціонування системи фармацевтичного забезпечення населення буде залежати від рівня професійної та морально – психологічної підготовленості її працівників до роботи в умовах ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу.

Мета дослідження. *Обгрунтування необхідності вдосконалення підготовки студентів фармацевтичних факультетів до організації фармацевтичного забезпечення постраждалого населення в умовах мирного і воєнного часу.*

Матеріали і методи. *Використано загальнонаукові методи пізнання: аналізу й синтезу, абстрагування, дедукції, моделювання, узагальнення. Матеріалами слугували: Стандарт вищої освіти магістерського рівня за спеціальністю «Фармація, промислова фармація», Освітньо-професійна програма підготовки провізорів, навчальні плани і перелік обов'язкових загальних та спеціальних компетентностей випускника фармацевтичного факультету.*

Результати. *Встановлено, що сучасна система державних стандартів фармацевтичної освіти в Україні не забезпечує достатньої професійної підготовки фахівців до роботи в умовах ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в умовах мирного і воєнного часу.*

Висновки. *З метою вдосконалення підготовки студентів до роботи в умовах мирного і воєнного часу, навчальні плани фармацевтичних факультетів потребують перерозподілу навчального часу за рахунок циклу гуманітарної та соціально – економічної підготовки та виділення його достатньої кількості для організації підготовки студентів з питань фармацевтичного забезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу не раніше ніж на четвертому курсі навчання.*

***Ключові слова*:** студенти, підготовка, військовий стан, фармація.

Oliynyk Petro, *Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor*
Professor of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine
Chaplyk Viktor, *PhD (Medical Sciences), Associate Professor,*
Head of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine
Humeniuk Vasyl, *Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor*
Associate Professor of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine
Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine.

PREPARATION OF STUDENTS OF THE FACULTIES OF PHARMACY FOR WORK UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The effectiveness of the functioning of the system of pharmaceutical provision of the population will depend on the level of professional and moral and psychological preparedness of its employees to work in the conditions of elimination of the consequences of emergency situations in peacetime and wartime.

The aim of the study. *Justification of the need to improve the training of students of pharmaceutical faculties for the organization of pharmaceutical support for the affected population in peacetime and wartime conditions.*

Materials and methods. *General scientific methods of cognition are used: analysis and synthesis, abstraction, deduction, modeling, generalization. The materials served as: Master's level higher education standard in the specialty "Pharmacy, industrial pharmacy", Educational and professional program for training pharmacists, curricula and a list of mandatory general and special competencies of a graduate of the Faculty of Pharmacy.*

The results. *It was established that the modern system of state standards of pharmaceutical education in Ukraine does not provide sufficient professional training of specialists to work in the conditions of liquidation of the consequences of emergency situations in peacetime and wartime.*

Conclusions. *In order to improve the preparation of students for work in peacetime and wartime, the curricula of pharmaceutical faculties require the redistribution of study time due to the cycle of humanitarian and socio-economic training and the allocation of a sufficient amount of it for the organization of training students in the pharmaceutical supply of the population in emergency situations of peacetime and wartime no earlier than in the fourth year of study.*

Key words: *students, training, martial law, pharmacy.*

Вступ. Ефективність функціонування системи фармацевтичного забезпечення населення (СФЗ) буде залежати від рівня професійної та морально – психологічної підготовленості її працівників до роботи в умовах ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС) мирного і воєнного часу. Завдання, покладені на СФЗ, екстремальні умови їх вирішення, визначають вимоги до системи підготовки кадрів з питань фармацевтичного забезпечення (ФЗ) постраждалого населення, зміст цієї підготовки та її організації. Сфера діяльності СФЗ має соціально – економічний напрямок і полягає у своєчасному

і повному забезпеченні всіх верств населення якісними і доступними лікарськими засобами (ЛЗ). Ефективність організації забезпечення населення лікарськими засобами в умовах ліквідації наслідків НС буде залежати від якості фармацевтичної освіти персоналу, його професійних знань, умінь, навичок і морально – психологічної підготовки. СФЗ, як одна з найбільш комерціалізованих та економічно значущих компонентів загальнодержавної системи охорони здоров'я, поступово втрачає соціальну спрямованість і зосереджується на комерційно – економічних аспектах своєї діяльності. Про це свідчить і перелік спеціальностей за якими здійснюють підготовку фахівців фармацевтичні факультети медичних університетів і академій. Наприклад, Національний фармацевтичний університет готує фахівців за 14 спеціальностями (6 напрямів підготовки), серед яких провізори – косметологи, маркетологи, економісти, менеджери, фахівці в галузі якості продукції [1].

Метою даного дослідження було обгрунтування необхідності вдосконалення підготовки студентів фармацевтичних факультетів до організації ФЗ постраждалого населення в умовах НС мирного і воєнного часу.

Матеріали і методи. Використано загальнонаукові методи пізнання: аналізу й синтезу, абстрагування, дедукції, моделювання, узагальнення. Матеріалами слугували: Стандарт вищої освіти магістерського рівня за спеціальністю «Фармація, промислова фармація», Освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки провізорів, навчальні плани і перелік обов’язкових загальних та спеціальних компетентностей випускника фармацевтичного факультету.

Результати і обговорення.

Аналіз змісту ОПП вищої професійної освіти за напрямом «Фармація» в Україні та Республіці Польща свідчить, що вони побудовані не на основі сучасних вимог до професійної компетентності фармацевтичних працівників з питань ФЗ населення (соціальна спрямованість), а перш за все з урахуванням вимог вітчизняних і зарубіжних ринків праці, тобто, переважають комерційні та економічні аспекти (економічна спрямованість) [2].

Цьому сприяє і приєднання до Європейської кредитно – трансферної та акумулюючої системи освіти (так званий Болонський процес), яка висуває завдання домогтися, щоб вчені ступені відповідали європейському ринку праці, а отже, були свідоцтвом кваліфікації при працевлаштуванні в галузі, за якою отримано освіту. Його мета – введення загальноприйнятих градацій дипломів, ступенів і кваліфікацій, використання єдиної системи кредитних одиниць і додатків до дипломів, усунення наявних перешкод для підвищення мобільності студентів, викладачів, наукових працівників (тобто врахування вимог

роботодавців), що визначає економічну, а не соціальну спрямованість професійної підготовки фармацевтичних працівників.

Професійна компетентність фармацевтичних працівників є інтегрованим результатом навчальної діяльності і формується під час навчання у вищому навчальному закладі. Студент, як майбутній фахівець є об'єктом цілеспрямованого впливу навчального процесу. Тому, навчальні плани повинні бути адаптовані до вимог майбутньої професійної діяльності та враховувати потреби особистості студентів їх індивідуальні особливості і мотиви.

Ефективність організації фармацевтичного забезпечення постраждалого населення буде залежати не тільки від рівня професійної, а також і психологічної підготовленості провізорів, їх готовності до виконання своїх функціональних обов'язків в екстремальних умовах НС. Значне психоемоційне навантаження при виконанні професійних обов'язків фармацевтичними працівниками в екстремальних умовах НС, викликають необхідність перегляду системи їх підготовки з питань медичного і фармацевтичного забезпечення постраждалого населення, уточнення змісту цієї підготовки і її організації.

Професійна діяльність фармацевтичних працівників в екстремальних умовах НС буде відрізнятись від усталеного ритму діяльності в стаціонарних умовах. Умови НС викликають різке відхилення від норми життєдіяльності людей. Внаслідок цього інтенсивність впливу на людину зовнішніх і внутрішніх чинників НС збільшується настільки, що викликає зміни її психологічного стану. В умовах НС завжди існує небезпека для життя і здоров’я, що позначається на інтенсивності стресової реакції і можливості виконання фахівцем його функціональних обов’язків. Професійна і психологічна готовність до дій в екстремальних умовах обумовлює наявність у фахівця не тільки професійно важливих знань і умінь, а також навичок психологічного подолання стресу [3].

Стан фахівця в екстремальних ситуаціях НС може бути адаптивним, неадаптивним і дезадаптивним. Адаптивний стан фахівця дозволяє йому ефективно виконувати свої функції. Для неадаптивного стану характерне тимчасове зниження ефективності професійного функціонування, погіршення фізичного самопочуття, тимчасова дисфункція деяких психофізіологічних функцій. Дезадаптивний стан не дозволяє фахівцю виконувати свої функціональні обов’язки і потребує активного реабілітаційного втручання.

Основною причиною виникнення неадаптивного і дезадаптивного станів є психоемоційне навантаження при виконанні професійних обов'язків і відсутність компетенцій провізорів, що визначають їх готовність до ефективної роботи в умовах НС. Зростання ризику виникнення НС, вимагає нових підходів до забезпечення професійної компетентності і психологічної готовності

фармацевтичних працівників. Встановлено, що для виконання професійних обов'язків в умовах НС фахівці з фармацевтичного забезпечення населення повинні володіти раціоналізмом мислення, психологічною стійкістю і достатнім рівнем знань та практичних навиків. Це пов'язано з тим, що виконання функціональних обов’язків в умовах НС передбачає обмеження ресурсів, дефіцит інформації і часу на прийняття адекватного рішення, високу відповідальність за виконання завдань, від яких залежить життя постраждалих людей.

Світовий досвід ліквідації наслідків НС свідчить, що мотиваційні, інтелектуальні та інші психологічні характеристики особистості фахівця, рівень знань і практичних навиків істотно коригують вплив негативних чинників екстремальних умов НС. Сучасна підготовка фахівців з фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС повинна передбачати наявність особливих знань і умінь, до яких належать: знання особливостей виникнення і розвитку різноманітних НС, їх можливі наслідки; уміння виконувати звичайні професійні дії, не погіршуючи їх якість під впливом будь-яких чинників НС; уміння діяти без розгубленості і успішно виконувати функціональні обов’язки в умовах непередбачуваності і дефіциту інформації.

Аналіз галузевих стандартів вищої професійної освіти за напрямом «Фармація» свідчить про відсутність компетенцій, які стосуються професійної і психологічної готовності випускників фармацевтичних факультетів до дій в екстремальних умовах НС і обумовлюють наявність у фахівця не тільки професійно важливих знань і умінь, а також навичок психологічного подолання стресових станів.

Аналіз змісту Освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста за спеціальністю «Фармація», показує, що випускник вищого фармацевтичного закладу для виконання 5 груп виробничих функцій і 72 типових завдань діяльності повинен володіти 343 уміннями і практичними навиками. З них лише 9 умінь стосуються забезпечення необхідного рівня тільки індивідуальної безпеки у випадках виникнення типових небезпечних ситуацій. Типові завдання діяльності і уміння, які стосуються фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС та психологічної підготовки до виконання функціональних обов’язків в екстремальних умовах НС, Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста не передбачає.

Висновки. Таким чином, у результаті проведених досліджень встановлено, що сучасна система державних стандартів фармацевтичної освіти в Україні не забезпечує достатньої професійної підготовки фахівців до роботи в умовах ліквідації наслідків НС мирного і воєнного часу і потребує вдосконалення.

Основні освітні програми вищої професійної освіти за напрямом «Фармація» потребують корекції кінцевих цілей освітньої та професійної підготовки і розробки вимог до професійної компетентності фахівців з питань ФЗ постраждалого населення в умовах НС, сформульованих в освітньо - кваліфікаційній характеристиці.

З метою вдосконалення підготовки студентів до організації ФЗ постраждалого населення в умовах НС мирного і воєнного часу, навчальні плани фармацевтичних факультетів потребують перерозподілу навчально-го часу за рахунок циклу гуманітарної та соціально – економічної підго-товки та виділення його достатньої кількості для організації підготовки студентів з питань фармацевтичного забезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу не раніше ніж на четвертому курсі навчання.

Список використаних джерел:

1. Черних В.П. Фармацевтична освіта. *Фармацевтична енциклопедія*. URL: http://www.pharmencyclopedia. com. ua/article/314/farmacevtichna-osvita.

2. Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста за спеціальністю «Фармація», кваліфікація «Провізор». Харків: НФАУ. 2023. 20 с.

3. Лермонтова Ю. О. Формування принципів та концепції державного управління лікарським забезпеченням в умовах надзвичайних ситуацій. *Публічне управління: теорія та практика*: зб. наук. праць Асоц. док. наук з державного управління. 2012. № 3. С. 181–185.

УДК: 613:577.4

***Сибірний Андрій**, к. б. н., доцент,*
завідувач кафедри загальної гігієни з екологією
***Кіцула Любов**, к. мед. н., доцент,*
доцент кафедри загальної гігієни з екологією
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ГІГІЄНА ТА ЕКОЛОГІЯ» У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 222 «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я», СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 221 «СТОМАТОЛОГІЯ»

У статті висвітлено основні підходи до викладання дисципліни «Гігієна та екологія» у підготовці фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 222 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія» на кафедрі загальної гігієни з екологією ЛНМУ імені Данила Галицького, розкрито мету, основні завдання дисципліни, інтегральні, загальні та фахові компетентності, програмні результати навчання.

***Ключові слова:** гігієна та екологія; інтегральні, загальні, фахові компетентності; профілактика.*

***Sybirnyj Andrij**, PhD in biological sciences, associate professor,*
head of the Department of General Hygiene and Ecology
***Kitsula Liubov,** PhD in medical sciences, associate professor,*
head teacher of the Department of General Hygiene and Ecology,
Danylo Halytskyy Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine

COURSE “HYGIENE AND ENVIRONMENT” IN THE TRAINING OF SPECIALISTS OF THE SECOND (MASTER’S) LEVEL OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF KNOWLEDGE 222 “HEALTH PROTECTION”, SPECIALTY 221 “DENTISTRY”

The article describes the main approaches to teaching the discipline "Hygiene and ecology " for the training of specialists of the second (master's) level of higher education specialty 221 "Dentistry" at the Department of General Hygiene and Ecology Danylo Halytsky Lviv National Medical University, the purpose, the main tasks of the discipline, integral, general, professional competences, program learning outcomes.

***Key words:** hygiene and ecology; integral, general, professional competences; prophylaxis.*

Навчальна дисципліна «Гігієна та екологія» є обов'язковою компонентою освітньо-професійної програми «Стоматологія» з підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія». Викладання дисципліни проводиться на кафедрі загальної гігієни з екологією на 2 курсі (ІІІ семестр) в обсязі 3,0 кредити ECTS (90 годин), з них 40 годин аудиторних занять (10 години лекційного курсу, 30 годин практичні заняття), 50 годин позааудиторної самостійної роботи.

Метою навчальної дисципліни «Гігієна та екологія» є формування у майбутніх фахівців (магістрів) умінь та компетенцій для забезпечення профілактичного спрямування у практичній діяльності лікаря; оволодіння студентами основними положеннями та пріоритетами гігієнічної науки, прикладними аспектами її використання у повсякденній практичній діяльності медичних працівників, зокрема лікарів – стоматологів, які під час виконання своїх професійних обов'язків стикаються з питаннями та проблемами профілактичного змісту та характеру, що вимагає знань основних законів, постулатів, принципів, методів та засобів профілактичної медицини для вірного і правильного розуміння та адекватного оцінювання стану навколишнього середовища і ступінь впливу його чинників на здоров'я населення для збереження та зміцнення здоров’я окремої людини, колективу, популяції, суспільства в цілому. Основними завданнями вивчення дисципліни «Гігієна та екологія» є закладення теоретичних основ гігієни та екології, як науки: термінологія, закони, методи; принципи гігієнічного нормування; гігієнічна оцінка впливу фізичних, хімічних, мікробіологічних факторів тощо на організм людини та довкілля; нормативно-методичне забезпечення застосування профілактичних заходів, використання сприятливих оздоровчих факторів

навколишнього середовища для зміцнення здоров’я людини, загартування організму тощо; відпрацювання практичних навичок щодо профілактики захворювань інфекційного та неінфекційного походження у відповідності до основ чинного законодавства України.

Відповідно до вимог Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузь знань 22 Охорона здоров’я, спеціальність 221 Стоматологія (Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.06.2019 р. № 879), Освітньо-професійної програми «Стоматологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 Охорона здоров’я (ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2024) [1, 2], дисципліна забезпечує інтегральні, загальні та фахові компетентності. Інтегральна компетентність: здатність розв’язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. Загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність застосовувати знання у практичній діяльності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватися англійською мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність бути критичним і самокритичним; здатність працювати в команді; прагнення до збереження навколишнього середовища; здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо; здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Фахові компетентності: спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень; спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області; спроможність оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне). Інтегративні кінцеві програмні результати навчання (ПРН), формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «Гігієна та екологія»: планувати та втілювати заходи профілактики стоматологічних захворювань серед населення для запобігання розповсюдження стоматологічних захворювань; оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення в умовах медичного закладу за стандартними

методиками; дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.

Вивчення дисципліни «Гігієна та екологія» базується на знаннях основних природничо-наукових дисциплін: медичної біології, медичної та біологічної фізики, анатомії людини, фізіології, гістології, цитології та ембріології, біологічної та біоорганічної хімії й інтегрується з цими дисциплінами; створює засади для наступного вивчення мікробіології, вірусології та імунології, епідеміології, інфекційних та внутрішніх хвороб, а також інших клінічних дисциплін; закладає основи формування знань, умінь та навичок, які визначаються кінцевими цілями програми, необхідних у подальшій професійній діяльності лікаря-стоматолога.

Знання гігієни та екології для лікарів необхідне з огляду на важливості вміння визначати зв'язок негативних чинників довкілля зі станом здоров'я і розробляти профілактичні заходи, у тому числі стоматологічного спрямування; використовувати позитивні властивості чинників довкілля для первинної, вторинної, третинної профілактики загальних захворювань і захворювань зубо-щелепної системи; планувати гігієнічні заходи профілактики розповсюдження загальних і стоматологічних захворювань, оцінювати ефективність цих заходів; обґрунтовувати гігієнічні заходи з дотримання здорового способу життя, особистої гігієни, гігієни праці, лікувально-охоронного режиму стоматологічних закладів, планувати та впроваджувати їх в практику охорони здоров'я; використовувати методи психогігієни і психопрофілактики у спілкуванні з хворими і персоналом лікувальних закладів [3, 4].

Актуальні проблеми гігієни та екології викладаються студентам у лекційному курсі. На практичних заняттях студенти опановують гігієнічне значення навколишнього середовища (повітря, води, водопостачання та ґрунту); гігієнічні основи харчування, актуальні питання гігієни дітей та підлітків; гігієнічні основи діяльності лікувально-профілактичних закладів, зокрема стоматологічного профілю, охорони праці в медицині. Особлива увага приділяється впливу харчування та якості питної води на загальне та стоматологічне здоров'я населення, профілактиці аліментарної патології, інфекційних та неінфекційних захворювань водного походження, гігієнічним вимогам до розміщення, обладнання, утримання та експлуатації окремих структурних підрозділів стоматологічних закладів, гігієні праці лікарів-стоматологів та зубних техніків, протирадіаційному захисту в медичних закладах, зокрема стоматологічного профілю тощо. На самостійне позааудиторне опрацювання винесені питання, що стосуються аліментарної профілактики основних стоматологічних захворювань, особливостей комбінованої, комплексної та поєднаної дії шкідливих факторів на організм

лікаря-стоматолога та зубного техніка, гігієнічних основ організації санітарно-протиепідемічного режиму в стоматологічних лікувально-профілактичних закладах тощо [5].

Кафедрою опрацьовано відповідне навчально-методичне забезпечення, зокрема Силабус навчальної дисципліни «Гігієна та екологія», методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи студентів, критерії оцінювання поточної та підсумкової навчальної діяльності відповідно до Положення про критерії, правила і процедуру оцінювання результатів навчальної діяльності студентів у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького (2018) [5]. Методичні рекомендації до практичних занять включають: актуальність теми; навчальні цілі заняття; базові знання, вміння та навики; зміст теми; основну і додаткову літературу для самопідготовки; завдання для самостійної роботи студентів (контрольні питання, тести, задачі), навчальні практичні завдання; матеріали контролю рівня засвоєння практичних вмінь і навиків. Вивчення навчальної дисципліни «Гігієна та екологія» передбачає проведення поточного і підсумкового контролю знань студентів відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у Львівському національному медичному університеті (2021) [6]. Поточний контроль здійснюється на основі комплексного оцінювання діяльності студента та набутих ним компетентностей і включає контроль рівня теоретичної підготовки та результати вихідного контролю рівня знань, якість виконання навчально-практичних завдань. При оцінюванні навчальної діяльності студентів перевагу надається стандартизованим методам контролю: тестуванню, структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, що наближені до реальних. Підсумковий контроль – іспит проводиться після завершення вивчення дисципліни.

Таким чином, гігієна та екологія як навчальна дисципліна закладає основи вивчення студентами факторів навколишнього середовища та їх впливу на загальне та стоматологічне здоров'я людини; навчає лікаря-стоматолога оволодіти практичними навичками для здійснення конкретних профілактичних заходів стосовно дотримання здоровою та хворою людиною особистої гігієни, гігієни харчування, праці, побуту, виховання та навчання дітей і підлітків, утримання в належному санітарному стані лікувально-профілактичних стоматологічних закладів, забезпечення радіаційної безпеки пацієнтів та персоналу стоматологічних закладів тощо; відкриває широкі можливості для формування у майбутніх лікарів-стоматологів профілактичного мислення, озброює їх фундаментальними теоретичними знаннями і практичними навичками, спрямованими на збереження та зміцнення загального та

стоматологічного здоров'я, продовження творчого довголіття і тривалості життя в цілому.

Список використаних джерел:

1. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузь знань 22 Охорона здоров'я, спеціальність 221 Стоматологія», затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.06.2019 р. № 879.

2. Освітньо-професійна програма «Стоматологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 Охорона здоров'я (ЛНМУ 2024).

3. Гігієна та екологія : підручник / [В. Г. Бардов, С. Т. Омельчук, Н. В. Мережкіна та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Бардова. Вінниця : Нова Книга, 2020. 472 с.

4. Гігієна у практиці лікаря-стоматолога: навчальний посібник / В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко, Є. В. Коболєв. Одеса: Прес-кур'єр, 2022. 240 с.

5. Положення про критерії, правила і процедуру оцінювання результатів навчальної діяльності студентів у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького (ЛНМУ, 2018).

6. Положення про організацію освітнього процесу у Львівському національному медичному університеті (2021).

УДК 37.091.313

Підлужна Олена, *к. геогр. н., доцент*
доцент кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережани, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Проаналізовано проблему застосування технологій інтерактивного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти, а також теоретично обґрунтовано освітній потенціал цих технологій під час навчання дорослих.

Ключові слова: *заклад вищої освіти, інтерактив, інтерактивні методи, освітній процес, технології інтерактивного навчання.*

Pidluzhna Olena, *Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor*
Associate Professor of the Department of Humanitarian Education and Tourism
SS NULES of Ukraine «Berezhany Agrotechnical Institute», Berezhany, Ukraine

IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The problem of application of interactive learning technologies in the educational process of higher education institutions, as well as theoretically substantiates the educational potential of these technologies during adult education.

Key words: *higher education institution, interactive, interactive methods, educational process, interactive learning technologies.*

На сьогодні за допомогою сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій викладачі можуть створити свій навчально-методичний комплекс і провести творче заняття яке запам'ятовується, залучаючи до його створення студентів. Зростає обсяг знань і технологій, що відповідно трансформуються в усі ланки життя суспільства, спостерігається відповідна нестача висококваліфікованих фахівців, які відповідають сучасним вимогам. Організація навчального процесу в сучасних умовах практично не можлива без використання інформаційних технологій комунікації та взаємодії між людьми.

Багатьма дослідженнями доведено, що використання традиційних (пояснювально-ілюстративних) методів навчання у вищій школі малоефективно, тому вони переважно орієнтовані на пам'ять, а не на мислення (Аткінсон Р.), мало сприяють розвитку творчих здібностей, самостійності, активності студентів. Дослідження американських вчених Р. Карнікау і Ф. Макелроя виявили достовірну закономірність навчання: людина пам'ятає 10% прочитаного; 20% почутого; 30% побаченого; 50% побаченого і почутого; 80% того, що говорить сам; 90% того, до чого дійшов у процесі самостійної діяльності [4].

Інтерактив – це активна взаємодія засобами діалогу з чимось (наприклад, з комп'ютером) або кимось (людиною). Інтерактивне навчання передбачає активну взаємодію і залучення усіх учасників у пізнавальний процес. Інтерактив – це більше, ніж діалог: у діалозі між викладачем та здобувачами освіти провідну роль відведено саме викладачу.

В інтерактивній формі навчання відбувається полілог: не лише взаємодія між викладачем і здобувачами освіти, а й активна бесіда і співпраця між слухачами; викладач виконує координуючу або консультативну роль. Це означає, що вони виступають рівноправними суб'єктами навчання, кожен з яких може мати власну думку, яка апріорі має право на існування [2].

Основні ознаки інтерактиву:

- розширення пізнавальної активності – процес навчання побудовано таким чином, що кожен заохочений до активного пізнання через багатосторонню комунікацію, групову роботу та творчу взаємодію;
- ситуація взаємонавчання – кожен може висловлювати свою думку і рефлектувати, покладаючись на свій досвід і знання; істина і смисли окреслюються у полілозі та взаємодії, а не транслюються готовими знаннями;
- ситуація успіху – присутня атмосфера доброзичливості і взаємопідтримки, що дозволяє кожному відчувати себе комфортно, активно діяти, відзначати власні успіхи, досягнення інших і надбання усієї групи;
- різноманітність форм роботи, що змінюють одна одну, –індивідуальна, парна, групова робота, робота в командах;

- різноманітність форматів навчання – дослідницькі процеси, ділові ігри, робота з документами, різними джерелами інформації, творчі завдання тощо;
- поєднання різних видів активності учасників тренінгу: фізичної (рухова активність); соціальної (активність у соціальному оточенні – комунікація, взаємодія, взаємосприйняття); змістовної стосовно тематики тренінгу.

Метою інтерактивної взаємодії є:

- створення умов для залучення всіх здобувачів освіти до процесу пізнання;
- надання можливості кожному розуміти і рефлексувати з приводу того, що він знає і думає;
- створення атмосфери співпраці, взаємодії, кооперації;
- створення комфортних умов навчання, які б викликали у кожного здобувача освіти відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, захищеності, значущості;
- продуктивне навчання, постійний взаємозв'язок з прикладами з життя, предметом діяльності, застосуванням отриманих знань у повсякденні [3].

Інтерактивна технологія навчання як система містить такі компоненти:

- чітко сплановані цілі навчання – зрозумілий якісний та кількісний очікуваний результат процесу у вигляді навчальних досягнень здобувачів освіти;
- спеціально відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організується навчання і стимулюється активна діяльність здобувачів освіти; адекватні цілям, формам і методам засоби навчання;
- розумові і навчальні дії та процедури у вигляді системи пізнавальних завдань, за допомогою яких здобувачі освіти можуть досягти запланованих результатів;
- організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

Основною педагогічною ідеєю застосування інтерактивних технологій навчання є активізація розумової діяльності здобувачів освіти, актуалізація опорних знань, індивідуалізація освітнього процесу, надання можливості самостійного осмислення значення здобутих знань для використання їх на практиці, виховання позитивного ставлення до предмета.

Інтерактивні технології навчання передбачають організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові, кожний член групи робить унікальний внесок у спільні здобутки, зусилля кожного члена групи потрібні та незамінні для успіху всієї групи.

Уміле послугування різноманітними інтерактивними технологіями під час організації освітнього процесу знімає нервове напруження, дає змогу змінювати

«звичні» форми діяльності, зосереджуватися на вузлових проблемах, які потребують повсякденної уваги [2].

Виокремлюють п’ять головних вимог для успішного навчання у режимі інтерактивної технології:

1. Позитивний взаємозв’язок – члени групи повинні розуміти, що спільна навчальна діяльність дає користь кожному.

2. Неопосередкована взаємодія – члени групи мають перебувати у тісному контакті один з одним.

3. Індивідуальна відповідальність – кожен здобувач освіти має оволодівати запропонованим матеріалом і бути відповідальним за допомогу іншим, але більш здібні здобувачі освіти не повинні виконувати роботу за когось.

4. Розвиток навичок спільної роботи – здобувачі освіти повинні засвоїти навички міжособистісних відносин, які необхідні для успішної роботи, наприклад, розподіл, планування завдань.

5. Оцінка роботи – під час групової роботи необхідно виділяти спеціальний час для того, щоб група змогла оцінити, наскільки успішно вона працює [1].

Застосування технологій інтерактивного навчання в освітньому процесі закладу вищої освіти дає змогу докорінно змінити ставлення до об’єкта навчання, трансформуючи його на суб’єкт. У такий спосіб кожен студент стає співавтором лекції, практичного заняття, семінару. Використання інтерактиву дає змогу студентам не лише набути високого рівня теоретичних знань, а й розвинути пізнавальну активність.

Список використаної літератури:

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

2. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731177/1.

3. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. К.: ФОП Демчинський О.В., 2017. 64 с.

4. Лалак Н. В. Інтерактивна модель навчання студентів: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”.* № 1 (27). Вип. 20. 2017. С. 69–70.

УДК: 378.147.811

Білан Наталія, *доктор філософії, доцент*
доцент кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»,
Бережани, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті проаналізовано сучасні підходи до формування іншомовної компетентності як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Теоретично обґрунтовано ефективність їх використання в освітньому процесі.

Ключові слова: *іншомовна компетентність, майбутні фахівці, компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід, діяльнісний підхід, інтегративний підхід, ситуативно-тезаурусний підхід, синергетичний підхід.*

Bilan Nataliia, *PhD, Associate Professor*
Associate Professor of the Department of Humanitarian Education and Tourism
SS NULES of Ukraine «Berezhany Agrotechnical Institute», Berezhany, Ukraine

MODERN APPROACHES IN THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE

The article analyzes modern approaches to the formation of foreign language competence as an integral component of professional training of future specialists in higher education institutions. Theoretically justified the effectiveness of their use in the educational process.

Key words: *foreign language competence, future specialists, competence approach, person-oriented approach, activity approach, integrative approach, situational-thesaurus approach, synergistic approach.*

В умовах сьогодення специфіка професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти набула нової спрямованості, а її кінцевий результат визначається не лише високим показником володіння фаховими знаннями, але й рівнем сформованості іншомовної компетентності випускників, яка займає другу позицію у переліку ключових компетентностей після професійної. Відповідно підвищується особлива увага до вивчення іноземної мови та актуалізується проблема опанування метамови спеціальності здобувачами вищої освіти.

Формування іншомовної компетентності здійснюється на засадах низки методологічних підходів. Беручи до уваги особливості іншомовної підготовки студентів, специфіку навчальних дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Ділова іноземна мова», соціальні вимоги до сучасних фахівців, індивідуальну потребу в практичному володінні іншомовними знаннями, виокремлюємо компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, інтегративний, ситуативно-тезаурусний, синергетичний підходи. Пропонуємо їх характеристику.

Сучасне освітнє середовище першочергово ґрунтується на компетентнісному підході, оскільки «відображає основні аспекти процесу модернізації вищої освіти, визначає пріоритетні цілі в професійній підготовці сучасних фахівців з урахуванням пропозицій зовнішніх стейкхолдерів щодо формування видів компетентностей. У зв'язку з цим, розроблення освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти на засадах компетентнісного підходу дозволяє привести у відповідність професійну освіту і потреби сучасного ринку праці у компетентних фахівцях» [3, с. 212]. Вважаємо, що даний підхід спрямований на досягнення інтегральних результатів професійної підготовки здобувачів вищої освіти, одним з яких є сформована іншомовна компетентність. Погоджуємося, що компетентнісний підхід є «справжнім інноваційним проривом в освіті початку XXI ст. …, який дав можливість переглянути цільове спрямування освітнього процесу: знаннєцентризм поступився поліфункціональності компетентного фахівця, готового виконувати цілий спектр функцій» [2, с. 53]. Слід зазначити, що «освітній процес на засадах компетентнісного підходу забезпечує професійну підготовку майбутніх фахівців нової генерації, які відрізняються від попередніх поколінь здатністю всебічно розвиватися, ініціативно планувати і виконувати самостійну роботу, активно здобувати, оновлювати та розширювати знання, бути обізнаним у суміжних галузях, здійснювати іншомовну комунікацію» [1, с. 141–142].

В межах теми дослідження компетентнісний підхід надає іншомовній підготовці специфічної своєрідності, нового значення, підвищеного статусу, що зумовлює переосмислення мети та завдань вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти. Засвоєння фахового вокабуляру, монологічне відтворення змісту професійно орієнтованих текстів, виконання лексико-граматичних вправ, інсценізація діалогів тощо – традиційні процеси замінені діями, які передбачають виконання завдань інформаційно-пошукого, самостійно-пізнавального, практично-розвивального, проєктувально-творчого характеру. Створення мультимедійних інтерактивних презентацій, підготовка доповідей, написання есе, повторення граматичного матеріалу з використанням електронних довідників, збагачення словникового запасу засобами іншомовних сайтів, виконання тестів в онлайн режимі, вирішення комунікативних ситуацій, ділові та рольові ігри сприяють формуванню лексичної, граматичної, фонетичної, мовленнєвої компетенцій та розширюють спектр професійного діапазону майбутніх фахівців інформаційною, комунікативною, соціокультурною, проєктувальною, дослідницькою компетентностями.

Керуючись позицією щодо необхідності реалізації студентоцентрованого навчання у закладах вищої освіти, наступним ефективним підходом визначено

особистісно орієнтований підхід. На його основі можна сформувати сприятливе освітнє середовище для розкриття та розвитку індивідуальних здібностей кожного здобувача вищої освіти, створити умови для їх удосконалення, надати можливості для самореалізації. Адже у центрі означеного процесу знаходиться майбутній фахівець, як особистість з чітко вираженими потребами, мотивами, інтересами, уміннями, внутрішнім потенціалом.

Практичну реалізацію зазначених вище підходів забезпечує діяльнісний підхід, оскільки спрямований на розвиток пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, у процесі якої здійснюється набуття ключових компетентностей та формування особистості майбутнього фахівця. Формування іншомовної підготовки на засадах діяльнісного підходу створює ефективні умови для активізації мовленнєвої сфери здобувачів вищої освіти, розвитку та вдосконаленню практичних умінь і навичок. Даний підхід забезпечує інтеграцію рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності, яка ґрунтується не лише на іншомовному матеріалі навчальних дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Ділова іноземна мова», але й фонових знаннях, обізнаності здобувачів вищої освіти у суміжних галузях.

Враховуючи зазначене вище, в якості наступного підходу вибрано інтегративний підхід, під яким розуміємо запозичення знань з навчальних дисциплін циклу загальної та професійної підготовки, їх комплексне поєднання у змістовному та функціональному відношеннях. Відповідно, іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей набуває професійно орієнтованої спрямованості. Як результат, формується здатність використовувати іноземну мову для професійних цілей в однотипних і нестандартних ситуаціях. Елементи інтегративного підходу проявляються на всіх етапах формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців.

Формування іншомовної компетентності на основі навчальних ситуацій, засобом вирішення яких є тезаурус, утворений у межах визначеної теми відповідною професійною термінологією, мовними кліше, забезпечує використання в освітньому процесі ситуативно-тезаурусного підходу. Під тезаурусом розуміємо багаж іншомовних знань лексичного характеру, об’єднаних тематичними циклами, активізація якого в іншомовному середовищі дозволяє здобувачам вищої освіти бути компетентним у сфері метамови спеціальності та успішно здійснювати мовленнєву діяльність.

Серед низки методологічних підходів слід виділити синергетичний підхід, який ґрунтується на теорії самоорганізації складних систем. У процесі іншомовної підготовки такими системами є зміст навчання іноземної мови, мовленнєва діяльність науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти. Формування іншомовної компетентності в контексті означеного підходу

спрямовує здобувачів вищої освіти на «… самоорганізацію власної діяльності, подальший саморозвиток» [4, с. 190], «навчання оволодінню способами поповнення знань і швидкої орієнтації в розгалуженій системі знань, а також способами самоосвіти» [5, с. 75].

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок про ефективність формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, ситуативно-тезаурусного, синергетичного підходів, які дозволяють підготувати сучасного фахівця, здатного практично володіти знаннями іноземної мови у професійному середовищі, розвинути особистість з багатогранним потенціалом для успішної самореалізації в інтелектуально-інноваційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Білан Н. М. Формування іншомовної компетентності майбутніх інженерів-енергетиків засобами проєктних технологій у технічних університетах : дис. … д-ра філософії : 015. Тернопіль, 2022. 350 с.

2. Вітченко А., Вітченко А. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симулякр доби постмодерну? *Вища освіта*. Київ, 2019. № 4. С. 52–66.

3. Горбатюк Р. М., Білан Н. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців на засадах компетентністного підходу. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти* : матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 212–213.

4. Зеленін Г. І. Теоретичні і методичні засади іншомовної професійної підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 475 с.

5. Панфілов О. Ю., Романова І. В. Синергетичний підхід в омисленні освіти. *Вісник національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Харків, 2019. № 3. (42). С. 71–80.

УДК: 377:338:48

Герасимів Зоряна, *к. геогр. н., доцент*
доцент кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережани, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розкрито особливості формування професійних якостей у фахівців туристичної галузі. Розглянуто найважливіші професійно важливі якості та психофізичні властивості майбутніх фахівців з туризму.

Проаналізовано основні завдання сучасної професійної освіти в галузі туризму. Розкрито особливості підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Туризм».

Визначено заходи, реалізація яких сприяє підготовці кваліфікованих спеціалістів туристичної сфери.

Ключові слова: *професійні якості, туристична галузь, компетенції, інноваційні підходи, особистісний саморозвиток, соціальні навички*

Gerasymiv Zoryana, *PhD (Geographical Scsences), Associate Professor,*
Associated Professor of the Department of humanitarian education and tourism
Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
«Berezhany Agrotechnical institute» Berezhany, Ukraine

FORMATION OF PROFESSIONAL QUALITIES IN FUTURE SPECIALISTS IN THE TOURISM INDUSTRY

The article reveals the specifics of the formation of professional qualities among specialists in the tourism industry. The most important professionally important qualities and psychophysical properties of future tourism specialists are considered.

The main tasks of modern professional education in the field of tourism are analyzed. The peculiarities of the training of specialists under the educational and professional program "Tourism" are disclosed. Measures, the implementation of which contributes to the training of qualified specialists in the tourism sector, have been identified.

Keywords: *professional qualities, tourism industry, competencies, innovative approaches, personal self-development, social skills*

Особливості професійної діяльності сучасних фахівців туристичної галузі пов’язані з процесами глобалізації, динамічним розвитком суспільства та новими викликами, які вимагають інноваційних підходів до розробки та реалізації туристичного продукту. Зміна потреб споживачів, зростання конкуренції вимагають вдосконалення професійної підготовки фахівців сфери туризму.

В епоху розвитку інформаційних технологій, використання ШІ в усіх сферах життя для отримання конкурентних переваг на ринку праці потрібно забезпечити персоналізований підхід до кожного клієнта, володіти інформацією про сучасні тренди, використовувати нетрадиційні методи вирішення професійних завдань.

Часто майбутні фахівці з туризму виявляються неготовими до професійної взаємодії з клієнтами через невміння вирішувати конфліктні ситуації, невпевненість у своїх знаннях та вміннях здійснювати професійну діяльність, дефіцит навичок щодо планування екскурсій, розробки туристичних маршрутів, обчислення вартості послуг.

Сучасна підготовка фахівців готельно-ресторанної справи акцентує увагу на якості освіти, формуванні професійних компетентностей, здатності розуміти інших людей, уміння співпрацювати, взаємодіяти, комунікувати, керувати персоналом і створювати атмосферу довіри, вміло формулювати цілі й добирати методи їх досягнення, а також своєчасно реагувати на запити ринку [3].

При підготовці фахівця туризму необхідно враховувати, що в майбутньому йому доведеться розв'язувати численні завдання: продукт діяльності навіть у багатьох нюансах відрізняється від попереднього типологічного продукту. Тому недостатньо ґрунтуватися на власному досвіді чи на знаннях, отриманих із спеціальної літератури. В поняття «високий рівень професіоналізму» входять також уміння використовувати оригінальний метод роботи, творча ініціатива, стійкі пізнавальні інтереси, розуміння особистісної і суспільної значущості розвитку туризму [1].

Основними завданнями сучасної професійної освіти в галузі туризму постають:

1. отримання знань та усвідомлення майбутніми фахівцями туристичної галузі особливостей обраної професії, що дозволить сформувати їх готовність до вирішення професійних завдань;
2. забезпечення фундаментального поєднання наукової, професійної і практичної підготовки майбутніх фахівців у сфері туристичної діяльності задля підвищення якості надання та отримання освітніх послуг;
3. удосконалення наукової та професійної підготовки кадрів для сфери туризму шляхом перейняття зарубіжного досвіду професійної підготовки та роботи фахівців у туристичній галузі;
4. професійна підготовка фахівців туристичної сфери має базуватися на програмах, що враховують перспективні потреби економіки і педагогіки готуючи майбутнього фахівця до діяльності на міжнародному ринку праці, бути лідером у сучасній організації виробництва;
5. навчальні плани і програми професійної підготовки мають відповідати новому баченню вищої освіти, згідно з яким випускник туристичного факультету - людина широкої освіченості, цілеспрямованості й наполегливості та відповідальна особистість [4].

Розвиток якостей, важливих для оволодіння певною професією, повинен стати одним із першочергових завдань сучасної освітньої діяльності.

Професійна компетентність фахівця туризму забезпечується розвитком професійно важливих якостей, а саме: пам'яттю, творчим мисленням, рефлексією, організованістю, зібраністю, акуратністю і пунктуальністю, емоційною стійкістю, допитливістю, спостережливістю, уважністю, відкритістю, контактністю. Загальні психофізіологічні властивості представлені рефлексивністю, гнучкістю, абстрагуванням, а спеціальні - вербалізацією, емоційною стабільністю [1].

Важливими якостями, необхідними для успішного здійснення професійної діяльності у сфері туризму є наступні: рішучість, ініціативність, організаторські здібності, креативність, відкритість, уважність, комунікативність,

клієнтоорієнтованість, енергійність, емпатія, самокритичність, готовність до ризику, гнучкість, стресостійкість, оптимізм.

Найбільш затребуваними є фахівці з такими якостями як комунікативність (38,9%), клієнтоорієнтованість (25,1%), ініціативність (12,3%), відповідальність (2,3%), незалежність (1,1%), прагматичність (0,8%) [2].

Попит на кваліфікованих працівників туристичної галузі повинна задовольнити якісна освіта, яка забезпечує не лише отримання теоретичних знань, але й їх практичну реалізацію. Щорічне оновлення змісту навчальних дисциплін на основі наукових досягнень, сучасних практик і власних наукових пошуків, пропозицій роботодавців, фахівців-практиків сприяє формування загальних, фахових та інтегральних компетентностей здобувачів вищої освіти.

Акцент на студентоцентроване навчання, використання технологій проблемного і диференційованого навчання сприяють особистісному саморозвитку, умінню презентувати результати своєї роботи та забезпечують формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти.

В процесі підготовки фахівці повинні оволодіти комплексом необхідних знань, умінь та навичок для застосування їх у сфері туризму і рекреації; практичним досвідом професійної діяльності та застосуванням інноваційних підходів у туризмі; сучасними методами та засобами для успішного здійснення економічної, організаційно-управлінської, проектної, виробничо-технологічної діяльності у сфері туризму та організації туристичного бізнесу.

Використання засобів самоменеджменту в закладі вищої освіти забезпечує успішне формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців сфери послуг і туризму. Водночас, сформованість навичок самоменеджменту впливає на загальну ефективність особистості, оскільки забезпечує усвідомлене формулювання цілей, оптимальний розподіл часу, особистісних ресурсів, здатність подолання стресових ситуацій, емоційну саморегуляцію [2].

Реалізація цілей навчання за освітньо-професійною програмою «Туризм» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» у ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут» забезпечується вивченням таких дисциплін: «Туристичне краєзнавство», «Туроперейтинг», «Географія туризму та туристичне країнознавство», «Організація готельного і ресторанного господарства», «Організація екскурсійної діяльності», «Організація зеленого (сільського) туризму», «Менеджмент туризму», «Маркетинг в туризмі», «Організація туристичних подорожей», «Рекреалогія і курортна справа», «Економіка туристичного підприємства», «Бізнес-планування в туризмі» та ін.

Робота у групах, використання нетрадиційних методів навчання, доступність неформальної освіти, презентаційна робота, творчий підхід до виконання індивідуальних завдань, дотримання принципів академічної

доброчесності сприяють формуванню компетентностей та реалізації програмних результатів навчання, визначених стандартом та освітньо-професійною програмою «Туризм».

Оволодіння змістом освітньої програми передбачає набуття 14 загальних та 17 спеціальних (фахових) компетентностей. Освітні компоненти забезпечують набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), необхідних сучасному фахівцю для налагодження ефективної взаємодії із роботодавцями, іншими працівниками та споживачами туристичного продукту. Серед таких навичок можна виділити наступні: вміння переконувати, здатність працювати в команді, діяти соціально відповідально та свідомо, здатність працювати в міжнародному контексті, спілкуватись державною та іноземними мовами.

Позитивне значення в процесі фахової підготовки має підвищення педагогічної майстерності викладачів та стимулювання здобувачів до науково-дослідницької роботи: діяльності в наукових гуртках, участі у конференціях, написання наукових робіт.

Формуванню професійних якостей майбутніх фахівців туристичної галузі сприяє реалізація в навчальному процесі принципів академічної свободи, проведення занять із застосуванням інноваційних методів навчання, використання досвіду вітчизняних та зарубіжних ЗВО, залучення фахівців-практиків до реалізації освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Зінченко В.А. Особливості підготовки кадрів туризму і готельної справи в умовах євроінтеграції України та підвищення конкурентності туристичної галузі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2017_3_26. (дата звернення: 9.06.2024 р.).

2. Зінькова І. Формування професійно значущих особистісних якостей майбутніх фахівців сфери послуг і туризму засобами самоменеджменту. *Педагогічний дискурс*. 2019. Вип. 27. С. 43–49.

3. Приймук О.О. Психологічні умови формування професійних якостей здобувачів вищої освіти: Дис... к.психол.н. К.: КНТЕУ, 2017.

4. Сичова А.О., Попова Н.С. Особливості формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців туристичної галузі. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 листопада 2021 р., м. Старобільськ). Старобільськ, 2021. С. 372–375.

УДК: 37.091.33:001.895:657-063

Гурська Ірина
кандидатка економічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри економіки і менеджменту
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережани, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА

У статі окреслено провідні напрями підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО за сучасних умов на основі дослідження закономірностей розвитку сучасного аграрного виробництва й аналізу питань теорії навчання вищої аграрної школи. Проаналізовано основні складові частини професійної підготовки в аграрних закладах освіти, які детермінують зміни у процесі формування майбутнього фахівця агропромислового комплексу за сучасних умов.

Ключові слова: *навчання, знання, освіта, інноваційні технології, інновації, підготовка фахівців, заклад вищої освіти, аграрний сектор.*

Hurska Iryna*, Ph.D., Associate Professor,*
Head of the Department of Economics and Management
SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute", Berezhany, Ukraine

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF AGRICULTURAL SECTOR SPECIALISTS

The article outlines the leading directions of training students of higher education in higher education institutions under modern conditions based on the study of the patterns of development of modern agricultural production and the analysis of issues of the theory of higher agrarian school education. The main components of professional training in agricultural educational institutions, which determine changes in the process of formation of the future specialist of the agro-industrial complex under modern conditions, are analyzed.

Key words: *training, knowledge, education, innovative technologies, innovations, training of specialists, institution of higher education, agricultural sector.*

Аграрний сектор України відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, а його ефективний розвиток напряму залежить від наявності кадрового забезпечення. ЗВО, як основні постачальники фахівців на ринок праці, несуть відповідальність за те, щоб їхні випускники відповідали сучасним вимогам роботодавців в аграрній сфері. Ефективне господарювання в аграрному секторі вимагає використання відповідного матеріально-технічного забезпечення, новітніх досягнень науки і техніки та застосування інноваційних методів у підготовці фахівців області АПК.

Протягом останніх років у педагогічній літературі питанням розвитку інновацій в закладах вищої освіти займалась значна кількість науковців. Проблему інноваційного розвитку вищої освіти України вивчали М. Артюшина, Г. Клімова, Г. Ковальчук, О. Мельникова, Л. Савенкова. Питанням дослідження

підготовки фахівців аграрних галузей вищої освіти займались О. Джеджула, Р. Кравець, О. Матієнко, Н. Олійник, М. Пушкар, М. Шигун та ін. Проте, підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців в галузі аграрної освіти з врахуванням потреб агропромислового комплексу є основним завданням навчання у ЗВО.

Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї з метою розв'язання суперечностей, між: постійно зростаючими суспільними вимогами до вирішення викладачами в аграрних закладах освіти сучасних навчально-виховних завдань і реальним рівнем їхньої підготовленості до педагогічної діяльності;

– потребою закладів освіти різного рівня у творчих викладачах аграрного профілю, здатних ефективно діяти відповідно до освітніх завдань, і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад і науково-педагогічних підходів щодо їхньої підготовки;

– об'єктивними вимогами до особистості викладача в ЗВО і відсутністю цілісної теорії, що розкриває сутність його формування та розвитку у вимірах професійно-педагогічної компетентності;

– традиційним навчально-методичним інструментарієм формування особистості майбутнього фахівця та необхідністю його модернізації з урахуванням дидактичних можливостей інноваційних освітніх технологій.

Подолання цих суперечностей можливе за умов удосконалення в підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО. Оперативність і гнучкість їхньої професійної освіти значно залежить від ефективності освітнього процесу у ЗВО. У зв'язку з цим одним із провідних завдань педагогічної науки і практики в Україні є науково-прогностична модернізація підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО аграрного профілю.

Розвиток інновації залежить від того, наскільки соціально-психологічне середовище потребує нової ідеї. Подальше існування інновації пов'язане з переходом у стадію стабільною функціонування.

Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [1, с. 338-340.].

У науково-методичній літературі інновації (нововведення) – це нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не лише окремі заклади, установи та організації, а й різні сфери навчання та виховання [1, с. 45].

Основні засади інноваційної освіти подає О. Отич: підготовка до творчості; перехід від проектування елементів техносфери до проектування діяльності в найширшому сенсі цього слова; формування світогляду, що ґрунтується на багатокритеріальності рішень, приймання іншої думки і моральній відповідальності за свої дії; реалізація міждисциплінарних зв'язків із метою формування системи узагальнених знань; розвиток поліхроматичності мислення та «бінокулярності» інтелектуальної діяльності тощо [5, с. 141–142].

У вітчизняній освіті проблема інноватики актуалізувалася після набуття незалежності. Інновації викликані новими соціально-економічними перетвореннями зумовленими необхідністю докорінних змін в організації системи освіти, методології та технології педагогічного процесу в закладах різного типу та потребою підготовки нового покоління науково-педагогічних і педагогічних кадрів. Конкуренція між різними державними і недержавними ЗВО надала можливість молоді обирати навчання там, де вищі інноваційний потенціал та якість освіти.

Посиленню зацікавленості викладачів у вдосконаленні навчальної діяльності сприяють різні зовнішні чинники: безперервна зміна змісту освіти, підвищення конкурентоспроможності освітніх закладів (а також окремих працівників) в умовах ринкових відносин, індексація оплати праці викладача та інші чинники. Інноваційні технології навчання, як правило, завжди використовувалися у вищій школі через обов'язкове масове впровадження нововведень або як результат зусиль науковців-новаторів.

Сучасне дидактичне забезпечення має зацікавлювати здобувача вищої освіти, викликати в них бажання бачити практичну мету вивчення освітніх компонент і забезпечувати їх вивчення, тобто сприяти виконання принципу педагогіки М. Монтесорі «Я хочу знати, для чого це потрібно і де це може знадобитися». Важливо, щоб характер інновацій відображав суспільні вимоги до підготовки фахівців і потреби студентів, враховуючи специфіку конкретного закладу. Сама ж інноваційна діяльність вимагає належної організаційної роботи [2]: аналізу компетентними експертами й перевірки на практиці методів, які використовуються під час навчання; збирання, оброблення, систематизації, накопичення та використання інформації про інновації; ресурсного обґрунтування й визначення механізму практичної реалізації інноваційних процесів; розроблення проектів, програм, положень щодо реалізації інноваційних процесів та їх оцінювання за певними критеріями; визначення системи контролю. Крім того, описуючи зміст інновації, доцільно виділити базові управлінські дії, що охоплюють функції аналізу, прогнозування, планування й організації, координування, контролю. Все це потребує оновлення

науково-методичного забезпечення професійної підготовки у ЗВО, а показником якості інновації є підвищення ефективності освітньої діяльності закладу.

Інновації у закладах вищої освіти передбачають**:**

а) створення електронної бази даних про інновації у вищій освіті, організація науково-дослідницьких (фундаментальних і прикладних) та навчально-методичних робіт з проблем професійної освіти;

б) вивчення, узагальнення та поширення кращого вітчизняного, європейського та світового досвіду в цій сфері;

в) організація і про-ведення конференцій, семінарів і тренінгових курсів з інноваційних методик викладання гуманітарних та природничо-математичних дисциплін для професійного загалу.

Нові умови сільськогосподарського виробництва, прогресивні технології, нові машини та технічні комплекси вимагають формування відповідних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців-аграріїв, висувають високі вимоги до їхньої кваліфікації. На думку вчених, факторами, які детермінують зміни в підготовці здобувачів вищої освіти в аграрних закладах освіти, є:

– швидка плинність наукових знань, що примушує спеціаліста постійно поповнювати свій професійно-теоретичний потенціал;

– здатність спеціаліста адаптуватися до швидко змінюваних виробничих умов, творча, перетворювальна спрямованість його професійної діяльності;

– інтеграційні процеси в науці, які вимагають від спеціаліста вмінь працювати в суміжних галузях;

– актуалізація виробничо-організаторських функцій у загальній структурі професійної діяльності спеціаліста [3, с.128].

Підготовка конкуретоспроможних спеціалістів аграрної сфери, які відповідають сучасним вимогам і можуть вирішувати складні виробничі питання, є головним завданням підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Однією з умов успішного вирішення цих завдань є:

– рівень кваліфікації та майстерності науково-педагогічних працівників, їх вміння донести свої знання до кожного здобувача вищої освіти;

– пошук та впровадження нових технологій, форм і активних методів навчання;

– дидактичне забезпечення навчального процесу та максимальне розкриття потенціалу здобувача вищої освіти.

Аналізуючи освітній процес в університеті, можна дійти висновку, що спонукальними мотивами до змін в освітньому процесі зі сторони професорсько-педагогічного складу є: а) прагнення випробувати новий вид роботи, б) спроба зробити навчання студентів-аграріїв цікавим для них, в) бажання підвищити рівень професійної майстерності, г) потреба в самореалізації, ґ) престижність

інноваційної діяльності, д) матеріальна зацікавленість. Відсутність таких мотивів свідчить про те, що інноваційна діяльність відбувається стихійно, часто без врахування реальних потреб і можливостей аграрного університету [4].

Таким чином, побудова системи інноваційної світи в аграрних закладах освіти має здійснюватися на принципах універсальності, системності, безперервності, мобільності, інтеграції з наукою та виробництвом, міждисциплінарності.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 338–340.

2. Колісник-Гуменюк Ю.І. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх педагогів профільного і професійного навчання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / [гол. ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–Кєльце, 2022. Вип. 10. С. 19–22.

3. Лузан П.Г., Дьомін А.І., Рябець В.І. Формування активності студентів у навчанні. Київ : Вища школа, 1998. 192 с.

4. Олійник Н. А. Використання інноваційних технологій навчання в підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки.* 2020. Випуск 75. С. 150–153.

5. Отич О.М. Мистецтво у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : Комплекс навчально-методичного забезпечення викладання психолого-педагогічних дисциплін: у 3-х ч. Полтава : Інтер Графіка, 2006. Ч. ІІ : Лекції з педагогіки. 150 с.

УДК: 37.01:141

Дубовик Оксана, *викладач кафедри технологічної освіти,*
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Львів, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ

У статті проаналізовано низку документів міжнародних організацій стосовно освітньої політики; наголошується на актуальності для України дослідження освітніх стратегій міжнародних організацій в контексті європейської та світової інтеграції.

Ключові слова*: освітня політика, міжнародна організація; Україна; ЮНЕСКО; Світовий банк; Організація економічного співробітництва та розвитку.*

Dubovyk Oksana, *lecturer of Technological Education Department,*
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Lviv, Ukraine

STRATEGIC GUIDELINES OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN EDUCATION POLICY

The article analyzes a number of documents of international organizations regarding educational policy; the relevance of studying educational strategies of international organizations in the context of European and world integration is emphasized for Ukraine.

***Keywords**: educational policy, international organization; Ukraine; UNESCO; The World Bank; The Organization for Economic Co-operation and Development.*

Двадцять перше століття генерує нову картину світу, де поряд із техно-технологічним прогресом загострюються виклики, що зумовлюють необхідність реалізації нового погляду на освіту. Глобальний характер цих викликів (старіння населення, швидкі темпи урбанізації, міжнародна міграція, стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій, тощо) актуалізує роль міжнародних організацій у пошуках рішень наднаціонального характеру в усіх сферах життя людства включно з освітою.

Політиці міжнародних організацій в освіті присвячено праці О. Байталюк, М. Бойченко, Є. Краснякова, Т. Логвиненко, О. Локшиної, Л. Навари, О. Огієнко, О. Першукової та ін. Вітчизняні дослідники акцентують на таких важливих функціях міжнародних організацій, як розроблення освітніх стратегій світового та континентальних масштабів, координація та інтеграція зусиль для подальшого розвитку освіти в умовах викликів сучасності, вплив на формування освітньої політики державами, тощо. Зокрема, О. Локшина наголошує на такій місії, як формування спільного освітнього простору, а також вбачає не менш важливою роль каталізатора міжнародного діалогу щодо напрямів розвитку освіти [1].

Визначальну роль у розробленні стратегій розвитку освіти у світі сьогодні відіграють Організація Об'єднаних Націй (ООН) з її спеціалізованими установами та підрозділами, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовий банк, Європейський Союз (ЄС), які визнають освіту одним із вирішальних факторів соціально-економічного розвитку й процвітання суспільства, а також потужним засобом вирішення різноманітних глобальних проблем. Зокрема, Організація Економічної Співпраці і Розвитку (*The Organisation for Economic Co-operation and Development*) започаткувала проєкт «Майбутнє освіти і навички 2030» (*The Future of Education and Skills 2030*), метою якого є допомогти країнам знайти відповіді на два актуальні питання: «Які знання, навички, ставлення та цінності знадобляться сучасним студентам зараз для успішного існування в 2030 році?» і «Чи зможуть освітні системи ефективно розвивати ці знання, навички, ставлення та цінності?». Автори проєкту зазначають, що нині суспільство стикається з безпрецедентними викликами, викликаними прискоренням глобалізаційних процесів і швидшими темпами розвитку сучасних технологій. «Ми не можемо передбачити майбутнього; але ми повинні бути відкритими і готовими до цього. Діти, які почнуть навчатися у

2018 р., стануть молодими людьми у 2030 р. Школи можуть підготувати їх до робочих місць, які ще не створені, до технологій, які ще не винайдені, до вирішення проблем, які ще не передбачалися. Використовувати можливості та знаходити рішення буде спільною відповідальністю» [2, с. 2], закликаючи уряди, освітніх лідерів, а також педагогів, учнів, студентів та їхніх батьків, соціальних партнерів, роботодавців виробити спільне бачення освітніх перспектив. Підкреслюється, що «студенти, які найкраще підготовлені до майбутнього, є агентами змін – вони зможуть позитивно впливати на своє оточення, змінювати майбутнє, розуміти наміри, дії та почуття інших, а також передбачати короткострокові та віддалені наслідки того, що відбувається» [2, с. 4-5]. Наголошується, що студентам знадобиться широкий спектр умінь, навичок і компетенцій, включаючи когнітивні та метакогнітивні (критичне й творче мислення, саморегуляція, вміння вчитися, тощо); соціальні та емоційні (емпатія, самоефективність, взаємодія, співпраця); практичні та фізичні (використання нових пристроїв інформаційно-комунікаційних технологій, тощо). Використання цього ширшого діапазону знань, умінь, навичок і компетенцій буде опосередковано ставленням і цінностями (наприклад, мотивація, довіра, усвідомлення й повага до різноманітності світу, доброчесність, тощо), які можна спостерігати на особистому, місцевому, суспільному та глобальному рівнях і які необхідно виховувати й розвивати у студентів.

У цьому зв’язку особливої актуальності сьогодні набувають проблеми підготовки педагогічних кадрів, на чому й наголошується у багатьох міжнародних документах. Бути педагогом – це складне покликання, в якому суспільне тісно пов’язане із особистим, зазначається у документах ЮНЕСКО. Бути успішним педагогом передусім вимагає співпереживання, компетентності, знань і глибоких морально-етичних переконань. Разом із тим, учителі повинні визнавати здатність своїх учнів до співпраці та навчання у ході їхньої педагогічної взаємодії. [3, с. 84]. У ЮНЕСКО закликають до переосмислення педагогічної освіти, щоб вона відповідала пріоритетам освіти і чіткіше орієнтувалося на майбутні суспільні виклики та перспективи. Підтримка цієї професії вимагає зміни ролі вчителів таким чином, щоб їхні професійні успіхи забезпечувалися завдяки співпраці між колективами, були підкріплені необхідними знаннями, навчально-методичними ресурсами та інфраструктурою.

Одним із можливих напрямів для створення новітньої системи навчання й підвищення кваліфікації педагогів експерти ЮНЕСКО вважають співробітництво різних суб’єктів, пов’язаних з педагогічною освітою (дослідників, асоціацій вчителів, громадських організацій, державних органів, тощо) [3, с. 90].

Окрему увагу приділено у документах ЮНЕСКО вчителям-початківцям. Зазначається, що перехід від підготовки до практичної роботи є насправді вирішальним етапом у професійному становленні викладача, проте цей етап часто ігнорується як в освітній політиці, так і в самій професії, внаслідок чого саме у перші роки роботи спостерігається найвищий рівень відсіву вчителів. Професійні знання про викладання вимагають процесів інтеграції та соціалізації за участю педагогічних навчальних закладів, шкіл і досвідчених вчителів, необхідною є допомога при плануванні уроків, наставництво з боку досвідченіших колег. Наголошується, що професійний розвиток і саморозвиток має бути частиною безперервного процесу, що починається з початкової педагогічної освіти та навчальної практики під відповідним керівництвом, за якими йдуть введення на посаду, наставництво та регулярне підвищення кваліфікації без відриву від роботи. Ефективне просування по кар'єрних сходах має бути пов'язане із безперервним професійним розвитком, який орієнтований на повсякденну роботу вчителя, узгоджується з нею і легко інтегрується у професійну практику [3, с. 91].

Ці методологічні підходи, закладені у документах і положеннях багатьох міжнародних організацій, активно впроваджуються у педагогічну теорію та освітню практику розвинутих країн світу, які необхідно ретельно вивчати і розглядати з урахуванням національних особливостей для пошуку оптимальних та ефективних шляхів удосконалення вітчизняної системи освіти.

Список використаних джерел

1. Локшина О. Стратегічні орієнтири міжнародних організацій у галузі освіти. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 5–14.

2. Education 2030: The Future of Education and Skills, 2018. URL: https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018)

3. Reimagining our futures together: a new social contract for education. Report from the International Commission on the futures of education. Paris: UNESCO, 2021. 188 p. URL : https://doi.org/10.54675/ASRB4722.

УДК: 159.944.3

Соловей Ірина, *канд. екон. наук,*
старша викладачка кафедри гуманітарної освіти і туризму,
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережани, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто сутнісні характеристики психологічних категорій «психологічна готовність» та «психологічна готовність до професійної діяльності». Крім того, проаналізовано основні наукові дослідження з проблеми психологічної готовності до професійної діяльності. Проведено дослідження психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. У ході дослідження було розкрито зміст і структуру цієї готовності, а також критерії та рівні її сформованості. За допомогою теоретичного аналізу визначено психологічні чинники, що сприяють розвитку готовності до професійної діяльності. У результаті дослідження визначено чинники та компоненти, що сприяють розвитку готовності до професійної діяльності в кар'єрі суб'єктної особи.

Ключові слова: *психологічна готовність, психологічна готовність до професійної діяльності, самоактуалізація, структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності, самоефективність.*

Solovei Iryna, *PhD, Senior Lecturer*
of the Department of Humanitarian education and tourism
SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute", Berezhany, Ukraine

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

The article is devoted to the study of the formation of students' psychological readiness for professional activity. The essential characteristics of the psychological categories "psychological readiness" and "psychological readiness for professional activity" are considered. In addition, the main scientific studies on the problem of psychological readiness for professional activity are analyzed. The study of psychological readiness of future specialists for professional activity is carried out. The study reveals the content and structure of this readiness, as well as the criteria and levels of its formation. With the help of theoretical analysis, the psychological factors that contribute to the development of readiness for professional activity are determined. As a result of the study, the factors and components that contribute to the development of readiness for professional activity in the career of the subject person are identified.

Key words: *psychological readiness, psychological readiness for professional activity, self-actualization.*

Основою психологічної готовності є психічні процеси і властивості, що є фундаментом якостей особистості. Якості і психологічні властивості особистості, психічні особливості і моральні якості забезпечують установку майбутнього фахівця на усвідомлення професійної позиції, функцій праці, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з можливостями – характеристики психологічної готовності.

Над вивченням проблеми психологічної готовності працювали багато вітчизняних дослідників: Т. Жванія, С. Кучеренко, В. Моляко, С. Мул, М. Смульсон, О. Сорока, Н. Сторожук, М. Томчук, О. Хуртенко та інші вчені. Зокрема, О. Кокун стверджує, що засвоєні у навчанні знання, вміння та навички є не предметом навчальної діяльності, а засобом професійної діяльності [4]. Тобто за час навчання у здобувачів вищої освіти формується насамперед основа трудової і професійної діяльності та готовність до неї.

Психологічна готовність у сучасній психології розглядається як передумова будь-якої цілеспрямованої діяльності, регуляції, стійкості та ефективності. Відомо два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності – функціональний і особистісний [3].

Залежно від змісту і завдань, які постають перед суб'єктом трудової діяльності, готовність поділяють на короткотривалу (ситуативну), яка детермінується певними психічними станами, і відносно сталу, яка визначається стабільними властивостями особистості.

З одного боку, психологічна готовність містить запас професійних знань, умінь і навичок; з іншого – певні риси особистості: переконання, педагогічні здібності, світоглядні погляди, інтереси, професійну пам'ять, мислення, увагу, педагогічну спрямованість думки, працездатність, витривалість, емоційну стійкість, моральний потенціал особистості, які мають забезпечити успішне виконання професійних функцій.

Так, психологічну готовність розуміють як істотну передумову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності. Вона допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання й досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати свою діяльність у певних ситуаціях [4]. Також існує визначення готовності до діяльності як комплексної здібності, що складається з мотиваційної (схильність до певної діяльності) та інструментальної (інтелектуальні та емоційні механізми регуляції діяльності) сторін [5].

Сутністю психологічної готовності до професійної діяльності вважаються моральні та психологічні якості і можливості особистості, а також відношення свідомості і поведінки, суб'єктивності і об'єктивності свідомості.

Зміст психологічної готовності становлять інтегральні характеристики особистості, які володіють такими властивостями як інтелектуальні, емоційні і вольові; мають професійно-моральні переконання, знання, вміння і навички, педагогічні здібності, звички.

Виділяють два основних види психологічної готовності до професійної діяльності:

1) загальна, довготривала – особистісна інтегративна властивість, підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності;

2) ситуативна, короткочасна, стан психологічної готовності до виконання діяльності. Загальна психологічна готовність до діяльності розглядається як основа, на якій можливе формування міцної ситуативної готовності до конкретного виду діяльності [7].

При чому, загальна, довготривала психологічна готовність характеризує потенційну психологічну здатність фахівця до виконання різних завдань під час здійснення діяльності, вона формується впродовж тривалого часу професійної підготовки та діяльності. А ситуативна, короткочасна – характеризує психологічну здатність до виконання конкретних професійних завдань у даний період часу. Уможливлюється відсутність у фахівця ситуативної психологічної готовності за наявності загальної готовності. Водночас є неможливою наявність ситуативної психологічної готовності без наявності загальної [7].

У готовності до професійної праці виділяють дві групи компонентів, які виконують:

1) мотиваційно-цільову, спонукальну функцію;

2) виконавчу регуляцію діяльності.

Вказані компоненти обов'язково мають розглядатися у нерозривній єдності. До першої групи відносять такі складники: позитивне ставлення до праці, що визначається мотивами діяльності; моральні (вищі) почуття; усвідомлення мети праці, її суспільного значення, потребу у праці та інтерес до неї. Другу групу компонентів готовності до праці складають такі чинники: політехнічна підготовка; індивідуально-психологічні якості, що входять у поняття «здібності»; специфічні інтелектуально-вольові та характерологічні якості [2].

Професійні переконання є важливим аспектом формування у студентів психологічної готовності до професійної діяльності, бо вони забезпечують послідовність у професійних діях, цілеспрямованість у роботі. Змістом готовності до професійної діяльності є і професійна освіченість. Хоча, не лише освіченість фахівця є запорукою успіху у його діяльності. Важливе значення має і професійна етика, основою якої є моральні норми, оцінка і самооцінка, контроль і самоконтроль, повага до норм і вимог суспільного життя.

Орієнтаційне спрямування є важливою характеристикою психологічної готовності до професійної діяльності, а тому весь процес навчання у вищому навчальному закладі потрібно будувати так, щоби всі форми роботи сприяли формуванню у здобувачів освіти відповідальності, умінню доводити вимоги до логічного завершення, співвідносити їх із можливостями.

Орієнтаційний компонент – це ціннісно-професійні орієнтації, готовність діяти відповідно до професійної етики, своїх поглядів, принципів, переконань,

ціннісних орієнтацій особистості. Основними структурними одиницями орієнтаційного компоненту є узагальнені професійні знання, погляди, переконання, принципи і готовність діяти відповідно до них у професійній діяльності.

Психологічним аспектом формування у студентів готовності до професійної діяльності є цілеспрямоване формування професійної уваги, пам'яті, уявлення. Як показує досвід, більшість студентів І-ІІІ курсів, при вивченні навчальних дисциплін і при підготовці до підсумкового контролю, обмежуються фіксацією вивченого матеріалу, але не співставляють отриману інформацію і знання з майбутньою професійною діяльністю. Тому потрібно так організувати процес навчання, щоби максимально пов'язати навчальний матеріал з майбутньою професією. Адже знання і вміння, які не мають застосування у професійній діяльності, не стають інструментами професійно напрямленої діяльності і дуже швидко втрачаються. При такому підході спостерігається значний розрив між теоретичною і практичною підготовкою майбутніх фахівців, а в деяких випускників необхідний рівень готовності до професійної роботи залишається несформованим. Розуміння неможливості застосувати знання, отримані під час теоретичної підготовки, без рефлексії є значущим стимулом мотивації у практичній професійній діяльності. Також підвищує рівень психологічної готовності до майбутньої діяльності очна участь студентів у конференціях і круглих столах [1, с. 223].

Зміст психологічної готовності до професійної діяльності проявляється у інтелектуальному і емоційному зв'язку особистості. Адже усвідомлення студентом існування явища – це важливий чинник, але не менш важливим є осмислення ним сутності цього явища, тобто того, який зміст він вбачає у цьому явищі. Отже, зміст психологічної готовності визначає характер зв'язку між знаннями професійно-етичного особистісного змісту діяльності і його проживаннями. Також не можна обмежуватись тільки накопичуванням знань і розвитком інтелекту здобувачів освіти, а приділяти багато уваги емоційній стороні, формуванню культури почуттів.

Психологічні засади готовності складають у здобувачів вищої освіти впевненість у своїх силах, прагнення застосовувати у професійній діяльності набуті знання, бажання наполегливо доводити розпочату справу, підтримувати професійну працездатність, активність і саморегулювання, підтримувати активний темп роботи. Ці психологічні властивості забезпечать високу працездатність у виконанні професійних функцій.

Готовність випускника вищого навчального закладу до професійної діяльності складається з наступних блоків:

– готовність до професійного навчання;

–процес опанування знаннями і вміннями пов'язаними з професією;

–наявність відповідних до виду діяльності якостей особистості;

–адаптація після завершення навчання до професійної діяльності.

Процес формування психологічної готовності є довготривалим і формується за допомогою певних заходів: формування готовності до роботи у складних умовах діяльності моделювання відповідної діяльності, складання професіограм, ігрових методів, узагальнених експертних характеристик, дискусій, лекційних і практичних занять тощо.

Отже, під психологічною готовністю традиційно розуміють психічний феномен, за допомогою якого пояснюють стійкість діяльності людини в полімотивованому просторі [6].

Рівень готовності не є інваріантною величиною і його зміни зумовлені віком, досвідом навчання, зовнішніми чинниками, індивідуальними можливостями тощо.

Для підвищення рівня підготовки студентів до успішної конкурентоспроможної професійної діяльності доцільно створити у вищих навчальних закладах систему психологічного супроводу професіоналізації майбутніх фахівців для того, щоб заздалегідь виявляти проблеми, які можуть виникнути на початковому етапі професійної кар'єри та сприяти позитивному розв'язанню таких труднощів.

Список використання джерел

1. Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічна готовність студентів до професійної діяльності. *Психологія праці.* 2023. Вип. 56. С. 2017-223.

2. Калюжна Ю.І. Розвиток готовності до професійної праці майбутніх психологів у навчальному процесі. Psychology & Personality. 2023. Вип. 2 (24). С. 209–221.

3. Карамушка Л.М. Психологічна готовність студентів до майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівні та чинники. Правничий вісник Університету «КРОК». 2013. Вип. 16. С. 211–219.

4. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.

5. Ларіонцева А.О. Теоретико-аналітичний дискурс поняття професійної готовності до майбутньої діяльності майбутніх магістрів психологів в ЗВТО. Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія». 2022. Вип. 1 (22). С. 44–51.

6. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. № 4 (2). С. 1–7. URL: https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4234.

7. Хохліна О.П. Теоретико-методологічні проблеми психології: навчальний посібник. Київ: Симоненко О.І., 2021. 244 с.

УДК: 373.5.016:177.7-057.874(477)

Дубницька Олександра,
викладач кафедри технологічної освіти УДУ імені М. Драгоманова,
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
Львів, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

В статті розглянуто вплив народної художньої творчості на національно-патріотичне виховання учнів. Наголошено на формування в учнів здатності накопичувати і зберігати знання, які ґрунтуються на основі народних звичаїв, традицій, які сприяють формуванню міжетнічних культурних відносин. Позаяк народна художня творчість є могутнім джерелом збагачення національної культури у різних формах її виявлення: студіях об'єднаних творчих людей і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та народних умільців, народних домів і громадських організацій, релігійних громад і навчальних закладів різних рівнів у поглибленні патріотично-виховної роботи. Окреслено основні методи, форми та засоби впровадження в педагогічний процес.

Ключові слова: *національно-патріотичне виховання, національна культура, народне мистецтво, народна художня творчість, національна культурна спадщина.*

Dubnytska Oleksandra,
teacher of the Department of Technological Education
Dragomanov Ukrainian State University,
Lviv educational and scientific center of professional education
Lviv, Ukraine

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS USING FOLK ART CREATIVITY

The article examines the impact of folk art on the national-patriotic education of students. Emphasis is placed on the formation of students' ability to accumulate and retain knowledge based on folk customs and traditions that contribute to the formation of interethnic cultural relations. Because folk art is a powerful source of enrichment of national culture in various forms of its manifestation: studios of united creative people and masters of decorative and applied art and folk craftsmen, folk houses and public organizations, religious communities and educational institutions of various levels in the deepening of patriotic and educational work. The main methods, forms and means of implementation in the pedagogical process are outlined.

Keywords: *national-patriotic education, national culture, folk art, national cultural heritage.*

Сучасна українська освіта спрямована на досягнення світових стандартів, відродження національного виховання, формування демократичного світогляду і духовної культури, що, в свою чергу, сприяє розвиткові екологічного, етичного та естетичного виховання, зосереджує свою увагу на формуванні високої гуманістичної культури особистості.

З початку військової повномасштабної російської агресії Міністерство культури та інформаційної політики продовжує фіксувати пошкодження об'єктів культурної інфраструктури в Україні. Так, станом на 25 травня 2024 року збитків

зазнали 2003 заклади культури (включно з закладами культури, підпорядкованими МКІП та іншим ЦОВВ) без урахування пам'яток культурної спадщини. З них 325 – знищені (16,3%).

Найчисельнішою групою закладів культури, які зазнали пошкоджень чи руйнувань, є клубні заклади (48,2% від загальної кількості закладів культурної інфраструктури, що зазнали збитків). Загалом постраждали: клубні заклади, бібліотеки, заклади мистецької освіти, музеї та галереї, театри, кінотеатри та філармонії, парки, зоопарки, заповідники, цирки.

Руйнувань зазнали заклади культури на території 286 територіальних громад (19,5% від загальної кількості ОТГ), у Вінницькій (3,2%), Дніпропетровській (20,9%), Донецькій (87%), Житомирській (17%), Закарпатській (2%), Запорізькій (36%), Київській (27,1%), Луганській (46,2%), Львівській (4,1%), Миколаївській (44,2%), Одеській (9,9%), Полтавській (2%), Сумській (56,9%), Харківській (55,4%), Херсонській (43%), Хмельницькій (17%), Черкаській (6,1%), Чернігівській (47,4%), Кіровоградській (2%) областях та м. Києві.

Станом на кінець травня 2024 року майже вся територія Луганської та значні частини територій Запорізької, Донецької та Херсонської областей досі перебувають у тимчасовій окупації, що унеможливлює обрахунок точної кількості закладів культури, що постраждали в ході бойових дій та окупації [1].

Ворог намагається знищити все ***українське***, а тому дуже важливе значення має збереження та забезпечення подальшого розвитку традиційного народного мистецтва, що сприяє підвищенню рівня стійкості та духовності суспільства.

Народна художня творчість є могутнім джерелом збагачення національної культури у різних формах її виявлення: студіях об'єднаних творчих людей і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та народних умільців, народних домів і громадських організацій, релігійних громад і навчальних закладів різних рівнів у поглибленні просвітницько-виховної роботи. Ці організації покликані виховувати у підростаючого покоління любов до відродження народної художньої спадщини. Акумулюючи емоційно-естетичній досвід поколінь, народна художня творчість у системі культури передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки. Вона є ефективним засобом формування естетичної культури, а також патріотичних почуттів, громадської позиції особистості [2, с. 21]. Народний досвід національного виховання полягає в тому, що учні оволодіваючи народними ремеслами, засвоюють духовність, ідейність, моральність, естетику рідного краю.

Важливою ланкою у професійно-практичній підготовці майбутніх фахівців художнього профілю є навчально-виховна робота, зокрема національно-патріотичного виховання.

З метою кращого ознайомлення з краєм, його історією, традиціями, формування в учнів свідомого й творчого підходу до художньої спадщини свого народу, усвідомлення значення декоративно-прикладного мистецтва у духовно-матеріальному житті суспільства організовуються експедиції до районів традиційних художніх промислів.

Проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів дає змогу зберегти та забезпечити подальший розвиток традиційного народного мистецтва, що сприяє підвищенню рівня духовності суспільства та позитивно відзначається на розвитку промислів і ремісництва. Одним з таких заходів є Всесвітній день вишиванки. Історія появи Дня вишиванки розпочалась не так давно – у 2006 році. Леся Воронюк, будучи студенткою Чернівецького національного університету імені Федьковича, якось запропонувала своєму одногрупникові Ігореві домовитися з усіма, хто має вишиванки, обрати якийсь день і прийти на пари у вишиванках. Так відбувся перший День вишиванки, що згодом став історичною подією. А вже 2007 року День вишиванки поширився на інші університети Чернівців, на третій рік – це вже була міська акція і потроху інші міста України почали приєднуватися. До 2014-го свято розрослося до міжнародного рівня, його відзначали, крім України, Канада, США, Італія, Німеччина, Франція, Росія, Румунія, Португалія. У 2015 році до акції долучилися близько 50 країн [3].

Боринський професійний ліцей народних промислів і ремесел активно залучає свої учнів до джерел національної культури у різних формах її виявлення. Так, у День Вишиванки – 2024 р., учні і педагогічний персонал закладу одягнули свої вишиванки. Їхнім гаслом стало: «Ми – це символічна нитка України, яка вишиває свою Перемогу! Барвиста вишиванка – символ єдності та незламності, символ життя України, її оберіг». Також учні брали участь у всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»), яка є важливим засобом формування національно-патріотичної свідомості молоді на основі традицій українського козацтва.

08.05.2024 відбувся регіональний конкурс, в якому взяли участь 39 мінікомпаній Львівської області, до якого долучилися мінікомпанії Боринського професійного ліцею народних промислів і ремесел «EcoDeco» і «BoikoTeens» [5].

Відділи освіти, культури і спорту, заклади культури громад активно працюють над збереженням та розвитком народних промислів як складової національних культурних індустрій.

Так ВОКС Джулинської громади, яка знаходиться і Вінницькій області, здійснює ряд заходів щодо створення умов для колективного освоєння і спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва майстрів народних художніх промислів, художніх виробів декоративно-вжиткового призначення,

формування осередків народних промислів, їх розвитку як об'єктів культурного туризму, виробників сувенірної та декоративно-ужиткової продукції, осередків естетичного і патріотичного виховання дітей та молоді.

Народні промисли Джулинської громади є невід'ємною складовою української культури і однією з традиційних базових галузей народного мистецтва українців. Народна творчість входить до єдиної національної культурної спадщини через збереження духовних здобутків українського народу, його кращих традиційних цінностей.

Закладами культури, публічними бібліотеками, закладами освіти постійно проводяться заходи щодо популяризації художніх промислів і ремесел Джулинської громади, використовуючи різноманітні форми поширення, вивчення та організації за різними напрямками промислів, здійснюється пошукова робота щодо збору інформації та оновлення інформаційної бази даних майстрів народної творчості.

Для створення передумов розвитку народних художніх промислів ВОКС ініціював спільно із закладами культури скласти Перелік народних умільців, майстрів народної творчості, ремесел та промислів сіл громади для формування культурного простору народних промислів у Джулинській ТГ.

Активізувався пошук та дослідження діяльності осередків народних художніх промислів, що існували на території Джулинської громади.

Для відродження у громаді народних художніх промислів здійснюється робота за наступними напрямками: живопис, писанкарство, виготовлення свічок, художня вишивка, декоративно-ужиткове мистецтво, (виготовлення українського віночка, панно зі стрічок, природніх матеріалів, квіти з атласних стрічок, патріотичні ляльки, макраме, пап'є-маше, виготовлення іграшок та оберегів, дідухи), художня обробка дерева, ковальство, художнє плетіння з рослинних матеріалів, іконопис, теслярство, столярство, килимарство, вироблення ювелірних виробів.

Запроваджений механізм розвитку народних художніх промислів: здійснення організаційних заходів щодо участі представників художній промислів у культурно-мистецьких ярмарках, благодійних аукціонах до національних свят, патріотичних акцій, на підтримку ЗСУ.

Проведено майстер-класи з опанування традиційних виробничих технологій, притаманних історико-етнографічним регіонам громади: Великодня виставка творчих робіт народних майстрів та художників-аматорів Джулинської ТГ, виставка-ярмарок творчих робіт народних майстрів «Джулинський вернісаж» організовано під час реалізації культурно-мистецької акції ретро-техніки «Паротяги мчать до Перемоги!» (серпень 2023 року), під час проведення

заходів до Дня Незалежності України, щорічного міжобласного кінно-спортивного фестивалю «Джулинські перегони».

На даний час у Джулинському центрі культури і дозвілля та філіях функціонують 9 гуртків декоративно-ужиткового мистецтва: у Джулинському ЦКД та його філіях – М'якохідській, Завітнянській, Теофілівській, Берізкобершадській, Ставківській, Тирлівській, Хмарівській.

Для задоволення освітніх потреб жителів громади, з метою відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, у 2018 році був створений Комунальний заклад «Джулинська дитяча школа мистецтв Джулинської сільської ради». Було відкрито 3 відділи: музичний (30 учнів), хореографічний (25 учнів) та клас образотворчого мистецтва (43 учні).

У серпні 2022 році Комунальний заклад «Джулинська дитяча школа мистецтв Джулинської сільської ради» перейменовано у «Джулинська школа мистецтв Джулинської сільської ради» (зміна назви та статуту дає можливість навчати незалежно від віку). Нині у закладі освіти сфери культури навчання здійснюють за новими навчальними програми, схваленими науково-методичною радою Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти, які мають підрівні: елементарний (4 роки навчання) та базовий (4 роки навчання).

У 2023-2024 н.р. за напрямом «Образотворче мистецтво» навчається 13 учнів. За час існування школи серед 21 випускника - 13 учнів класу образотворчого мистецтва. Нині випускниця Кравець Ірина навчається на факультеті мистецтв Уманського державного педагогічного університету (у державній групі).

Результатом наполегливої праці учнів та педагогів закладу стали перемоги у різних всеукраїнський та міжнародних конкурсах.

Надалі відділом освіти, культури і спорту Джулинської сільської ради заплановані наступні заходи: створення інтерактивної карти осередків традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, забезпечення підготовки та подання матеріалів до списку нематеріальної культурної спадщини Вінницької області; сприяти створенню територіального мистецького об'єднання майстрів художніх промислів з метою проведення майстер-класів, виставок та презентації їх творчих робіт; сприяти організації раціонального використання культурної інфраструктури та ресурсного потенціалу для задоволення потреб різних груп споживачів культурних послуг громади; забезпечення промоції народних художніх промислів; відродження діяльності осередків традиційних народних художніх промислів на базі закладів культури та публічних бібліотек громади; відновлення на базі закладів культури діяльності творчих майстерень майстрів народних художніх промислів;

продовження роботи щодо дослідження у сфері народного мистецтва та народних художніх промислів; здійснення етнографічних експедицій щодо вивчення та відновлення народних художніх промислів; сприяння створенню у закладах культури, публічних бібліотеках, закладах освіти експозиційних розділів, присвячених осередкам традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів; проведення у закладах освіти громади науково-практичних конференцій, виставок та творчих лабораторій; організація культурно-мистецьких заходів, які сприяють відродженню та популяризації народних художніх промислів, та проведення територіальних виставок та майстер-класів; організація проведення виставки-ярмарку творчих робіт народних майстрів, територіальної культурно-мистецької акції образотворчого та декоративно-прикладного аматорського мистецтва «Майстри барвистої палітри», територіального фестивалю «Вишиванковий дивосвіт» [4].

Отже, головним завданням сучасної освіти є не тільки формування гармонійно розвиненої, творчої особистості, спрямованої на реалізацію власного інтелектуального, духовного, професійного потенціалів, але і створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел.

Список використаних джерел

1. Збитків зазнали 2003 заклади культури / Музеї України / журнал URL: /https://www.museum-ukraine.info/?p=16607.
2. Піддубна О. М. Народна художня творчість у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва : методичні рекомендації. [за заг. ред. О. С. Березюк]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім І.Франка, 2009. 68 с.
3. Подільська С. Вишиванка є символом нескореності, сучасною зброєю та нерозривним зв’язком поколінь URL: https://armyinform.com.ua/2020/05/21.
4. Руслана Руденко. Про стан роботи щодо відродження осередків традиційної народної творчості, художніх промислів і ремесел URL: https://dvoks.gov.ua/news/1710442330/.
5. https://www.facebook.com/Боринський професійний ліцей-100057610292357/.

УДК: 378.1

Петрушенко Оксана, *доктор філос. н., доцент*
доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Вищого навчального приватного закладу «Львівський медичний університет»
Львів, Україна

СЛОВО НА ЗАХИСТ НЕВЕЛИКИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена апології невеликих університетів, особливостям їх роботи та їх можливості надати студентам як якісну вищу освіту, так і навички наукового стилю спілкування та виховання чеснот освіченої людини.

Ключові слова: *університети, студенти, наукові знання, освіта, особистісні характеристики.*

Petrushenko Oksana, *doctor of philosophy sciences, associate professor*
Associate Professor of the Department of Humanitarian and Socio-Economic Disciplines
Private Higher Educational Institution "Lviv Medical University", Lviv, Ukraine

A WORD FOR THE PROTECTION OF SMALL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article is dedicated to the apologia of small universities, the peculiarities of their activity and their abilities to give the students high-quality education as well as skills of scientifical style of communication and formation of educated person virtues.

Key-words: *universities, students, scientific knowledge, education, personal characteristics.*

Протягом довгого часу у нашій країні вважалось (і керівниками в галузі освіти, і суспільною думкою), що заклади вищої освіти повинні бути великими за кількістю викладачів та студентів, з великими та величними приміщеннями, з великою кількістю аудиторій та лабораторій, грандіозними залами та бібліотеками. Лише такі вищі навчальні заклади можуть дати якісну освіту, забезпечити належний рівень викладання та підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Слід визнати, що такі навчальні заклади дійсно справляли враження на вчорашніх учнів та робітників, на демобілізованих з лав армії та приїжджих з невеликих містечок як своєрідне цивілізаційне втілення та візуалізація величі наукових знань та науки взагалі.

Існування таких навчальних закладів підтримувалося економічними розрахунками, згідно яких у таких вишах доцільно використовувався аудиторний фонд (одні факультети працювали у першу зміну, інші – у другу). Відповідно і бібліотечні приміщення працювали від 9.00 до 22.00, і там завжди були студенти. Кафедри з великою кількістю викладачів могли забезпечити енергійну методичну роботу та заміни в разі хвороби певного викладача. Оскільки студенти за навчання не платили, всі ці розрахунки були необхідними та доцільними.

Проте вже у часи розквіту таких навчальних закладів (і у часи студентів мого покоління) ставало зрозумілим, що найкраще працювати та готуватися до занять не у величезній бібліотечній залі для всіх гуманітарних факультетів, а у маленькому затишному залі філософської літератури, де між бібліотекарями та студентами складалися майже родинні стосунки (студент міг попередити бібліотекара про те, що особливо цінну книгу не можна ставити у відкритий доступ, а бібліотекар міг відкласти для студента особливо необхідну книгу).

У процесі навчання з'ясовувалось також, що найцікавіше відбувається не у великій аудиторії підчас нормативної лекції, а на семінарах у групах та на засіданнях наукових гуртків з невеликою кількістю учасників. Цікавими були також спецкурси, які читали для малої аудиторії. І ще була така смішна на теперішній час форма практично наукової співпраці, як спілкування на наукові теми у місцях, відведених для паління. Долученість всіх учасників до паління знімала стратифікаційні бар'єри між викладачами та студентами, між старшими та молодшими курсами, і створювала умови для вільного спілкування на важливі наукові теми.

Пам'ятаючи про такі форми спілкування, молоді викладачі мали схильність приймати участь у роботі студентських наукових гуртків та у проведенні конференцій.

Після соціальних процесів, пов'язаних з часами М.Горбачова та розвалом Радянського Союзу в Україні починаються нові процеси, пов'язані з організацією та функціонуванням вищих освітніх закладів. У старих традиційних вишах тепер дозволено набирати студентів на платній основі, завдяки чому вищі навчальні заклади одержують можливість зберегти колектив кваліфікованих викладачів (МОН постійно зменшувало фінансування вишів), створювати комп'ютерні класи, ремонтувати гуртожитків та запрошувати до навчання студентів, в тому числі на навчання англійською мовою. А оскільки стало можливим здійснювати приватну підприємницьку діяльність, виникають приватні навчальні заклади вищої освіти, які є невеликими, не потребують фінансової підтримки держави та існують за рахунок плати студентів.

У Львові одним з перших таких навчальних закладів був університет «Львівський Ставропігіон», що діяв у 1999-2008 роках, і до діяльності якого була долучена автор цього матеріалу [1]. У цьому університеті групи практично співпадали з потоками, тобто складалися приблизно з 25-30 осіб. Схема роботи була наближена до шкільної – кожен потік мав свою аудиторію, і викладачі приходили на лекції та семінари у дану аудиторію. Виключення складав комп'ютерний клас, у якому проходили заняття з інформатики та студенти складали тести на комп'ютерах. Керівництво запрошувало до викладання тих викладачів, яких вважало за потрібне, виходячи з наявності наукових звань та

особистісних характеристик. Я викладала філософію та соціологію (останню – англійською мовою за тогочасними американськими підручниками, що одержували через фонд «Сейбор-Сяйво») для студентів спеціальності «Прикладна лінгвістика».

Цей університет, за моїми спостереженнями, виконував цікаву соціальну функцію – давав вищу освіту тим студентам, які у більшості випадків за своїми психо-фізичними характеристиками напевне не змогли б навчатися на потоках у 100-200 студентів, як тоді практикувалося у більшості вишів. Проте у невеликій аудиторії, де лектор дозволяв по ходу навчання ставити питання, з'ясовувати незрозумілі терміни або положення, такі студенти успішно опановували доволі складні предмети (вивчали декілька мов, вищу математику, інформатику) та успішно здавали іспити і заліки. Саме такий підхід до навчання є правильним, якщо виходити з конфліктологічного підходу до теорії стратифікації, що існує у сучасній соціології. Якщо студент з нижчих стратифікаційних шарів має здібності і бажає вчитися, суспільство повинно надати йому таку можливість, і це буде корисно як для студента, що стане дипломованим спеціалістом, так і для суспільства, яке одержить хорошого спеціаліста, що в інших освітніх умовах лишився б неосвіченим та не зміг ефективно працювати для суспільства. Тобто виграють всі – і студенти, і суспільство, що знімає певну можливу конфліктологічну напругу між різними соціальними групами у суспільстві.

Прикладом ефективності діяльності невеликих навчальних закладів може бути і робота сучасного університету «Острозька академія», випускники якої схвально відгукуються про рівень викладання та умови для навчання студентів у цьому навчальному закладі. Згідно інформації з відкритих джерел кількість студентів цього університету після тридцяти років його існування складає 2599 осіб та 219 викладачів [2] (для порівняння – в Університеті «Львівська політехніка» навчається «приблизно 33,5 тисячі студентів», і зовсім не всі вони схвально відгукуються про те, наскільки зрозуміло викладаються певні навчальні дисципліни на великих потоках, як працюють навчальні університетські сайти, тощо).

Аргументом на користь того, що невеликі виші здатні давати якісну підготовку молодим спеціалістам, може бути і та обставина, що ті вищі навчальні заклади Львова, де готують людей творчих професій (ніби не всі професії, пов'язані з вищою освітою, є творчими), мають невелику кількість студентів. Так, Львівська національна музична академія ім. Миколи Лисенка має за даними різних сайтів 500-750 студентів, а Львівська національна академія мистецтв – 1300. Тобто добре навчити студентів можна тоді, коли у групі їх небагато. В той же час Львівська академія друкарства, у якій навчалось 3300 студентів, була приєднана до університету «Львівська політехніка» як занадто малий виш.

Вище йшлося про надання професійних знань студентам у вищих навчальних закладах. Проте підготовка спеціаліста передбачає не лише надання наукових знань та професійних навичок, а й соціалізацію молодого спеціаліста, його інкультурацію та створення умов для формування певного світогляду, забезпечення широти поглядів за рахунок знайомства з суміжними сферами знання. Оскільки автор працює у медичному навчальному закладі, приклади будуть стосуватися тих конкретних ситуацій, з якими мені довелося стикатися. Якщо сучасна психологія включає у себе арт-терапію, то лікар-психолог повинен бути хоч трохи обізнаним у образотворчому мистецтві або драматургії. Якщо лікар хоче успішно налагоджувати комунікацію з пацієнтами, він/вона повинні бути ознайомленими з такими напрямками медичної соціології, як *клінічна соціологія* та *соціологія здоров'я і хвороби*, і взагалі мати певний рівень мовної культури. Вже на перших курсах стикаємося із зневажливим ставленням майбутніх лікарів до пацієнтів (Що вони знають? Вони ще чогось хочуть!), а, отже, деонтологія та біоетика є необхідними для створення збалансованого погляду студента на його/її майбутні стосунки у процесі професійної діяльності.

У XIX столітті в університетах Німеччини викладач запрошував студентів, що слухали його курс, до себе додому на двогодинну розмову. Таку інформацію зустрічаємо у біографії Г.В.Ф.Гегеля, відомого німецького філософа, що написана К.Фішером. У вітчизняній освітній традиції такі звичаї, а тим більше вимоги, були відсутні, та й нереальні (як може викладач прийняти дома та переговорити протягом двох годин з 180-200 студентів, якщо він викладає на двох потоках). Проте питання лишається відкритим – чи достатньо надати молодій людині просто фахові знання, які є передбачені програмою. Свого часу засновник Львівсько-Варшавської філософської школи Казимир Твардовський писав : «…прихильність до об'єктивної істини та орієнтація на постійне прагнення до неї повинні стати потужним чинником, що вчить молодь бути людьми, які взаємно розуміють одні одних і є вибачливими, спроможними до такої взаємодії, в якій об'єктивні чинники переважають особисті, а спільний інтерес бере гору над індивідуальним.» [3, с. 158]

В межах невеликого навчального закладу стають можливими досить тісні контакти між студентами та викладачами, між студентами різних факультетів та різних курсів у межах одного факультету. Оскільки групи у таких університетах невеликі, викладачі цілком встигають і опитати студентів (що передбачають академічні вимоги), і відповісти на ті питання, що зацікавили студентів і, можливо, мають вихід за межі безпосередньо академічного матеріалу в етичну, естетичну, біоетичну, релігійну проблематику, з якою пов'язана та чи інша академічна тема. Під час загальноуніверситетських заходів теж можлива тісна

взаємодія викладачів та студентів, що створює додаткові можливості в галузі виховної роботи.

Отже, невеликі університети створюють хороші можливості не лише для професійної підготовки студентів (через невелику кількість студентів у групах та на потоках), а й для виховної роботи серед студентів, створення у них «м'яких навичок» (soft skills) у сфері спілкування, ведення дискусій, уникнення конфліктів, тощо. Можна навіть припустити, що із зростанням благополуччя членів нашого суспільства приватні невеликі університети будуть набувати все більшої популярності (приблизно так, як зараз набувають популярності приватні школи).

Список використаних джерел

1. Університет "Львівський Ставропігіон" URL: https://jobs.ua/university/328#google_vignette.

2. Національний університет «Острозька академія». URL: https://www.education.ua/universities/305/

3. Твардовський К. Про достойність університету. *Вибрані твори* [Казимир Твардовський; пер. і післямова М. Бондарчука, О. Гончаренко, С. Іваника, І. Карівця; відп.ред. В. Кебуладзе; худож.-оформлювач О. Гугалова-Мєшкова]. Харків: Фоліо, 2018. 670 с.

УДК: 2-534.4:27-584

Кудрик Ліліана,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільствознавчої освіти
Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Сурмяк Глорія-Марія,
студентка ІІІ курсу факультету культури і мистецтва
Львівського національного університету імені Івана Франка
Львів, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ «МОЛИТВИ ЗА УКРАЇНУ» М. ЛИСЕНКА

У статті обґрунтовано необхідність духовно-морального виховання дітей і молоді на культурних надбаннях українського народу. Показано роль «Молитви за Україну» («Боже великий, єдиний») М. Лисенка у національно-патріотичному вихованні, у формуванні моральної особистості. Обґрунтовано думку про відображення у творі «Молитва за Україну» національних особливостей української музики.

Показано, що сьогодні, у час війни за саме існування українського народу, цей твір, як ніколи, актуальний. Виконання «Молитви» укріплює у юних українців волю до перемоги добра над злом, світла над темрявою; плекає віру у прекрасне майбутнє береженої Богом української землі, любов до свого народу і його духовної культури, міць духу і бажання вчитися і працювати на благо своєї вільної, незалежної держави.

Ключові слова: *морально-духовні цінності, українська культура, духовно-моральне виховання, діти і молодь, М. Лисенко, релігійна музика, твір «Молитва за Україну» («Боже великий, єдиний»).*

Kudryk Liliana
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Science Education
Lviv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education
Surmyak Gloria-Maria
3rd year student of the Faculty of Culture and Art
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine

RELEVANCE AND EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF "PRAYER FOR UKRAINE" BY M. LYSENKO

The article substantiates the need for spiritual and moral education of children and youth based on the cultural heritage of the Ukrainian people. The role of "Prayers for Ukraine" ("God is great, one") by M. Lysenko in national-patriotic education, in the formation of a moral personality is shown. The opinion about the reflection of the national features of Ukrainian music in the work "Prayer for Ukraine"is substantiated.

It is shown that today, during the war for the very existence of the Ukrainian people, this work is more relevant than ever. Performing the "Prayer" strengthens the will of young Ukrainians for the victory of good over evil, light over darkness; nurtures faith in the beautiful future of the Ukrainian land protected by God, love for its people and its spiritual culture, strength of spirit and desire to learn and work for the benefit of its free, independent state.

Key words: *moral and spiritual values, Ukrainian culture, spiritual and moral education, children and youth, M. Lysenko, religious music, the work "Prayer for Ukraine" ("God is great, one").*

Актуальність проблеми. Проблема духовно-морального виховання особливо гостро постає в кризові історичні періоди. У час повномасштабного вторгнення споконвічного ворога і війни на знищення українського народу складно зберегти позитивне налаштування і психічну рівновагу учасників освітнього процесу. Важлива роль у такому контексті відводиться музичному мистецтву, яке має великий потенціал щодо розвитку оптимістичного світосприйняття, волі до життя, покращення психоемоційного стану людини, плекання духу незламності і свободи, формування духовно-моральних цінностей, що є ядром здорової сильної особистості і нездоланності народу.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527) духовно-моральне виховання визнано одним із основних напрямів національно-патріотичного виховання, що відповідає нагальним вимогам і викликам сучасності, закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, плекає повагу до цінностей українського народу, його історико-культурного надбання.

Аналіз творчої спадщини М.Лисенка та її виховного значення здійснювали О. Пчілка, Р. Пилипчук, М. Старицький, Ф. Колесса, М. Грінченко, В. Косенко, Т. Булат, В. Дяченко, І. Франко, М. Грушевський, В. Антонович, М. Драгоманов,

Л. Архімович, М. Гордійчук, М. Загайкевич, Л. Корній, Н. Костюк, С. Людкевич, Р. Скорульська, Ф. Стешко та ін. Проте проблема ролі «Молитви за Україну» М.Лисенка в духовно-моральному вихованні недостатньо досліджена.

Мета статті – показати виховне значення «Молитви за Україну» М.Лисенка та її актуальність на сучасному складному етапі розвитку українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Наш народ завжди прагнув свободи та незалежності. Творчість українців – як правило, про палку любов до Батьківщини, до традицій предків, про нескореність древнього мудрого народу і його підтримку силами Світла. Виражені в ній духовні почуття стають проявом внутрішньої і зовнішньої свободи, особистої гідності, відповідальної життєвої позиції. Особливими виражальними засобами і виховним впливом відзначається духовна пісня, релігійна музика.

Релігійна музика – відносно маловідома сторінка діяльності Миколи Лисенка (1842-1912). До неї композитор звернувся в останні роки свого життя, не залишивши свідчень про своє зацікавлення духовною музикою, можливо, тому, що вона в XIX ст. зазнала сильної русифікації і її загальний «молитовний стиль» ніс чужий для українського характеру стан «відчуженості» та аскетичного містицизму [3, с. 3]. Коли ж перед М. Лисенком розкрився пласт побожних пісень, які мали глибоко національний колорит, геніальний композитор залюбки поринув у нову для нього царину релігійної музики, ставлячись до неї як до продукту народної творчості, і принципи обробки релігійних кантів та псалмів повторюють принципи його кращих обробок народних пісень.

Саме Лисенку вдалося геніально відчути та відтворити той трепетний релігійний дух побожних пісень українського народу, що відрізняється світлим, життєрадісним колоритом, теплими, лагідними інтонаціями та щирою релігійністю. Цей молитовний дух закодовано в старовинних українських ірмологіонах, в українських церковних розспівах, у наспівах Києво-Печерської лаври. Ця потужна життєствердна сила, яка, випромінюючись із родючої української землі, відтворюється в різноманітних формах духовної музики, в релігійних творах М.Лисенка набуває яскравого національного вираження. І в цьому Лисенко був першим: торував шлях наступним композиторам до створення національної духовної музики. Справжні шедеври української духовної музики її визначних творців К.Стеценка, М.Леонтовича, О.Кошиця, Я.Яциневича опираються саме на ті принципи, які вперше виробив їхній учитель [3, с. 4].

Та сила, з якою Лисенко безмежно любив свій народ, те переживання історичної трагедії рідного народу, тонке відчуття його національності, – усе це дозволило йому створити такий простий і водночас величний духовний гімн

«Боже великий, єдиний», що став виразником віковічних сподівань українського народу, його справжньою «Молитвою за Україну».

Автор тексту «Молитви за Україну» – Олександр Кониський (1836-1900) – український письменник, перекладач, педагог, лексикограф, видавець та громадський діяч. У своїх творах обстоював українську національну ідею, порушував проблему соціального й національного гноблення України в складі Російської імперії, зображав різноманітні образи українських національних інтелігентів, просвітян-культурників. 1884 року у Львові письменник ділився своїми знаннями зі студентами, семінаристами, які загорілись ідеєю видати збірник не лише народних, а й авторських пісень. 25 січня 1885 року священник УГКЦ, український письменник, поет та громадський діяч Богдар Кирчів пише лист Олександру Кониському з проханням надіслати власні й Лисенкові твори для створення збірника. Саме ця подія стала поштовхом для об'єднання творчих поглядів та потенціалів друзів М. Лисенка й О. Кониського. Навесні 1885 року, у квітні, вперше пролунав урочистий музичний твір «Боже великий, єдиний, нам Україну храни». Слова та музика цього твору одразу полонили серця українців. Після смерті видатного композитора з'являються нові хорові версії твору, іноді ще зі змінами тексту.

Духовна музика М. Лисенка є зразком поетичності й ліризму. Молитва-гімн «Боже, великий, єдиний» відзначається мелодичною виразністю, наспівністю, поєднанням ніжно-ліричного й піднесено-величного звучання. Цей твір був надрукований у Львові улітку того ж 1885 р. з підзаголовком «Молитва. Гімн на жіночі голоси», а також символічно було зазначено, що перекладено на «неложнії уста» дітей. «Молитві…» судилося стати духовним гімном України ще за життя митця і бути ним у різні буремні часи змагань українського народу за свою незалежність, аж до сьогодення. «Молитва за Україну» використовується як національний гімн під час урочистих подій, присвячених Дню Незалежності України, а також в інших важливих моментах, пов'язаних з українською історією та культурою. Цей твір є одним з найвідоміших і найулюбленіших патріотичних пісенних творів в Україні.

Хорова версія твору «Молитва за Україну» уособлює щоденну молитву кожного українця за нашу Перемогу. Адже молитва є поширеною в нашому народі духовною практикою, яка завжди допомагала українцям у непростих обставинах життя відновити спокій та гармонію в душі, зосередитися на позитивних емоціях і станах, зміцнити віру в перемогу добра над злом. Автор твору «Молитва за Україну» звертається до Бога з проханням про захист України і її добру долю. «Молитва за Україну» стає вагомим елементом психологічної підтримки та морального духовного заряду в час війни, вона має потужну музичну складову, що здатна допомогти людям знайти оптимізм і душевну

рівновагу. Твір нагадує про те, що Бог завжди з нами, бо ми на стороні Світла і правди. У 1992 р. цей твір було офіційно визнано за духовний гімн Української православної церкви (Київський Патріархат).

«Молитва за Україну» М.Лисенка створена в дусі української народної музичної традиції, має риси романтичного стилю. Твір написаний для змішаного хору та оркестру і складається з трьох частин: вступу, основної теми та заключного епізоду. У вступі звучить спокійний мелодичний перебіг, тиха мелодія створює враження задуманості і плавно переходить до основної теми твору разом із наростанням емоційної напруги молитви та віри в національну ідею. Основна тема відзначається енергійною ритмікою, гармонійним поєднанням частково дисонансних елементів, і це надає твору виразності та динамічності. Заключний епізод характеризується плавним переходом до мелодійно-гармонійного завершення твору. Музичне розгортання твору відображає духовність та молитовну спрямованість української душі. Музична композиція «Молитва за Україну» відображає глибокий патріотизм, щиру духовність, непохитну віру в добро і світле майбутнє України.

Серед особливих гармонійних прийомів, які композитор використав у своїй «Молитві за Україну», – так звані «колискові» та «молитовні» гармонії, що відображають стани покаяння перед Богом, надію на Боже милосердя і справедливість, прагнення миру і щастя. Довершена композиція твору допомагає налагодити глибинний емоційний зв'язок між слухачами та виконавцями, який стає вираженням нескореного національного духу, джерелом спільної історичної спільної пам'яті та чинником об'єднання нації задля створення кращої реальності.

«Молитва» («Боже великий, єдиний») М. Лисенка – духовно-патріотичний твір, який у мистецькій формі втілює в собі ідею захисту національної гідності та незалежності. Він може стати духовною опорою для людей, які переживають лихоліття війни і потерпають від її жахливих наслідків. «Молитва» допоможе не впасти духом, не опустити руки, надасть сили та натхнення для продовження боротьби за свободу, за вільне щасливе життя на рідній землі, а також допоможе відчути єдність зі своїм народом, національну гідність, гордість називатися українцем. Адже сьогодні український народ встає з колін, заявляє про себе на весь світ, а Україна стає духовним лідером нового світу. «Молитва за Україну» позитивно впливає на формування національної свідомості та зміцнення духовної сили і стійкості українського народу.

Епохальна заслуга нашого великого композитора полягає в тому, що він зумів не тільки тематично, але й музично перенестися в глибини українського національного духу. Тонке відчуття музики дозволило М. Лисенку проникнути

через народну пісню в глибини минулого і стати виразником історичної правди українського народу, втіленої у високомистецькі образи [1, с. 190].

Українське суспільство ще за життя Лисенка високо цінувало його діяльність як творця-композитора і невтомного громадського діяча, що присвятив всього себе справі піднесення й поширення української культури взагалі, а музичної зокрема. Проф. В. Щербаківський писав, що з М.Лисенком відійшла ціла українська доба, анемічна й бліда, без виразної фізіономії, і на ній, як на темному фоні, виступає могутня постать Миколи Віталійовича Лисенка, як монумент, як колос, який виносить на собі всю вагу московського тягаря і рятує всю цю сіру анемічну масу [2, с. 267].

Сьогодні освітньо-виховна діяльність має бути спрямована на виховання високоморальної, духовно розвиненої особистості громадянина-патріота. Це завдання державної значущості, виконання якого неможливе без подолання духовної кризи суспільства, без популяризації, осмислення, нового прочитання духовно-культурних надбань українців.

Висновки. Позбавлення України державності протягом століть призвело до пригнічення національного духу. В сучасних умовах виборювання права на життя і пробудження національної гідності, усвідомлення українським народом своєї історичної місії у боротьбі зі світовим злом морально-духовне виховання має стати пріоритетним.

Твір М. Лисенка «Молитва за Україну» займає важливе місце в українській духовній, музичній спадщині та є символом національної гордості і самоповаги, боротьби за незалежність і свободу. Музика та слова «Молитви…» концентрують у собі дух національної єдності, віри в краще майбутнє України. Виконання гімну незламності українського народу підносить учасників освітнього процесу до усвідомлення своєї людської гідності і національної вартості, сприяє духовно-моральному вихованню на цінностях українського народу.

Список використаних джерел

1. Онацький Євген. Микола Лисенко – батько української музики. *Портрети в профіль*. Українсько-Американська Видавнича Спілка. Чикаго, 1965. С. 189–192.

2. Щербаківський Вадим. Із спогадів про М. В. Лисенка. *Визвольний шлях*. Суспільно-політ. і наук.-літ. місячник. Кн.6 /101 (175), червень 1962. Вісник IX (XV). С. 626–628.

3. Юрченко М. М. Лисенко та його релігійні твори. *Лисенко Микола. Релігійні твори для мішаного хору*. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1993. С. 3–5.

УДК: 376:377.3:7

***Денькович Наталія**, доктор філософії, викладач*
Заклад професійної (професійно-технічної) освіти
«Львівський професійних коледж прикладного мистецтва та дизайну»
Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ З ПРЕДМЕТА «ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА» В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

В статті описано особистий досвід викладача в процесі впровадження інноваційних освітніх технологій з предмета «Історія мистецтва» учням закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання. Розглянуто забезпечення можливостей та організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у нормативно-правовій базі освітньої галузі України. Вивчено проблему термінології та окремих понять. В процесі вивчення та аналізу наукових праць та практики підготовки фахівців мистецьких професій в умовах системи ПТО виокремлено низку суперечностей, розв'язання яких сприятиме удосконаленню освітньої системи.

***Ключові слова:** інноваційні освітні технології, професійна освіта, історія мистецтва, інклюзивне навчання.*

***Denkovych Nataliia,** Doctor of philosophy, teacher*
Vocational (Vocational-Technical) Educational Institution
«Lviv Vocational College of Applied Art and Design»
Lviv, Ukraine

PECULIARITIES OF IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE EDUCATIONAL OF TECHNOLOGIES IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) EDUCATION ON THE SUBJECT "HISTORY OF ART" IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

The article describes the personal experience of a teacher in the process of introducing innovative educational technologies in the subject "History of Art" to students of a professional (vocational and technical) education institution in the conditions of inclusive education. Provision of opportunities and organization of training for persons with special educational needs in the regulatory and legal framework of the educational sector of Ukraine is considered. The problem of terminology and individual concepts is studied. In the process of studying and analyzing scientific works and the practice of training specialists in artistic professions in the conditions of the VET system, a number of contradictions were identified, the resolution of which will contribute to the improvement of the educational system.

***Keywords:** innovative educational technologies, professional education, history of art, inclusive education.*

Проблема здобуття освіти у системі професійної (професійно-технічної) освіти особами з особливими освітніми потребами має важливе соціальне та економічне значення. Відповідні напрацювання щодо забезпечення можливостей та організації навчання осіб з особливими освітніми потребами

відображені у нормативно-правовій базі освітньої галузі України, зокрема у Законах України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2020), «Про фахову передвищу освіту» (2019); Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.» (2019), «Про внесення змін до Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки (2022) і на даний момент в процесі розроблення та громадського обговорення є Дорожня карта розвитку професійної (професійно-технічної) освіти для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Результати аналізу наукових праць та практики підготовки фахівців мистецьких професій в умовах системи ПТО уможливлюють виокремлення низки суперечностей, розв'язання яких сприятиме її удосконаленню: між потребою у забезпеченні рівних прав для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти для усіх без винятку громадян та недостатнім рівнем забезпечення відповідних педагогічних умов для його реалізації у системі ПТО; між потребою у підготовці висококваліфікованих фахівців за професією «Живописець» та «Вітражник», готових до функціонування на ринку праці та особистісної й професійної реалізації, та необхідністю удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки у контексті розробленого Державного стандарту; між необхідністю підвищення рівня підготовки фахівців за професіями та потребою у розробленні відповідного навчально-методичного забезпечення для реалізації інклюзивного навчання.

Важливо розглянути проблему визначення поняття «учні з особливими освітніми потребами». Термін «учні з особливими освітніми потребами» застосовують для означення дітей та молоді, що мають труднощі у навчанні, певні обмеження, які спричиняють низький рівень успішності, що не є характерними для більшості їхніх ровесників. До цієї категорії учнів відносять осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, незрячих та слабозорих, глухих та слабочуючих осіб, учнів з порушенням мовлення, фізичними вадами, осіб з хронічними хворобами, учнів з асоціальною поведінкою, з проблемами емоційного спектру, сиріт, біженців та переміщених осіб, обдарованих учнів тощо [2]. Учні, що є представниками цих груп, мають особливості особистісного, індивідуального характеру, а також типові, що характеризують групу осіб, а їх поєднання формує унікальність учня з особливими освітніми потребами. Учні усіх перерахованих категорій потребують особливої підтримки соціально-адаптаційного та психолого-педагогічного спектру. Важливим є застосовування потенціалу дактильно-жестового спілкування, що передбачає використання

дактильної і жестової мови. Також, у нагоді стають допоміжні пристрої для прослуховування (англ. Assistive listening devices, ALDs), що «допомагають посилити і покращити слухове сприймання осіб з порушеннями слуху»; Daisy плеєри для «відтворення аудіоінформації, аудіопрограм» [1 с. 114]. Як зазначає М. Порошенко, «найбільш відомими в Україні є JAWS, синтезатор українського мовлення RH Voice Анатоль, Rozmovlyalka, програми екранного доступу "Super Nova Screen Reader", "APEB" та інші» [1; с. 114].

Проте, широкі можливості пропонують сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що надають допомогу у навчанні та учінні, зокрема спеціальних художніх дисциплін. Серед основних ресурсів, які можна використовувати під час створення технологічних інструкційних карт на урок спецтехнології, відео-уроків з поетапністю виконання того чи іншого виробу з виробничого навчання чи роботи в матеріалі, презентації та відео-презентації з опису певного виду мистецтва чи вивчення творчості художника, огляду та вивчення і виконання тем з композиції та інших дисциплін художнього курсу, можна назвати такі сервіси, як сервіс для створення ментальних карт, роботу з інфографікою, роботу з Google-презентаціями, роботу зі стрічкою часу, роботу з віртуальною дошкою. Також сервіси із записами. Щоб відео було у кращому доступі, можна його виставляти на платформу YouTube. Звичайно ж, для здобувачів освіти, які мають проблеми зі слухом, всі відео мають бути зняті або паралельно з сурдологом, або супроводжуватись текстом – біговою стрічкою внизу відео.

Так, у ході власного практичного педагогічного досвіду, під час роботи в інклюзивному класі, під час професійної підготовки спеціалістів у Львівському вищому професійному художньому училищі, з'ясовано, що ефективною формою організації роботи є залучення перекладача-дактитолога. Викладач на кожне заняття готує стислий текст лекції у роздрукованому форматі і роздає кожному учневі індивідуально (такий підхід є оптимальним для теоретичних художніх дисциплін). Такий лекційний матеріал супроводжується словником професійних художніх термінів та презентацією, що висвітлюється за допомогою мультимедіа, а також надає можливість ознайомити учнів зі зразками та аналогами робіт. Під час практичного заняття викладач демонструє відео-урок, що висвітлює технологію того чи іншого виду діяльності в художній сфері.

Освітньо-професійні програми підготовки фахівців з професії «Живописець» та «Вітражник» спрямовані не тільки на освоєння спеціальності / кваліфікації, але й на формування всебічно розвинутої особистості майбутнього фахівця робітничої професії. Відтак, важливе значення відводиться для вивчення різних видів мистецтва, ознайомлення їх із широкою палітрою художніх образів, формування естетичного смаку, почуття прекрасного. В умовах інклюзивного

академічного середовища закладу системи професійної (професійно-технічної) освіти є своя специфіка подачі інформації. Щоб опанувати декілька видів мистецтва, інтегрувати теоретичні знання з практичними вміннями і навичками необхідно використовувати різні форми організації навчальної діяльності, самостійної та позаурочної роботи здобувачів освіти. Йдеться про відвідування виставок, музеїв, під час яких учні можуть робити зарисовки експозиції музею: народних промислів, скульптури, картин тощо. Проте, умови для відвідування музеїв учнів з вадами слуху є проблемними, оскільки більшість екскурсоводів не володіє мовою жестів. Однак, можна скористатися допомогою перекладача-дактитолога. Також варто зауважити, що сьогодні відкриті широкі можливості відвідування всесвітньо відомих музеїв у різних країнах світу, що пропонують безкоштовні відвідини експозицій за допомогою онлайн доступу. Ця ж можливість є оптимальною для учнів маломобільних груп.

З метою реформування сучасної професійної освіти, а зокрема освіти мистецької, потрібно частіше використовувати нові педагогічні технології, освітній процес спрямовувати не тільки на засвоєння здобувачами освіти знань і вмінь, а й на особистісний їх розвиток. Тенденцією розвитку сучасних закладів освіти є переведення освітнього процесу на більш високий технологічний рівень, для створення індивідуальних траєкторій розвитку особистості здобувачів освіти [2, с. 48]. Для кращого засвоєння знань учнями, викладачами використовуються навчальні платформи, де розробляються спеціальні вправи, головоломки та завдання, щоб учні могли засвоїти свої знання на практиці. Серед таких платформ, на яких найчастіше створюються творчі завдання є такі як карти знань (ментальні карти,): Mindomo, Popplet, Bubbl.us, Coggle, Canva; віртуальні дошки: Twiddla, PADLET, Linoit; сервіси для створення кросвордів та пазлів, сервіси онлайн-презентацій та мережевих публікацій: Googlепрезентації, сервіс Calameo; сервіси інфографіки: Canva, Vizualize.me, Spritesapp, Stat Planet:; сервіси для створення хмари слів: WordArt, Word It Out, WordClouds; сервіси для створення стрічок часу: StoryMap JS, Tiki-Toki, Timeline JS, Precede.

Для перевірки та засвоєння учнівських знань стане у пригоді метод проектного навчання, де за допомогою творчих проектів учні зможуть реалізувати і практичні і теоретичні вміння та фахово наочно подати свої знання з історії мистецтва.

Окрім проєктних технологій є впровадження в поурочно-тематичні плани виконання лабораторно-практичних робіт, де учні, надихнувшись творчістю митців XIX-XXI ст., створюють власні роботи. Для покращення їх особистісного розвитку та загального бачення прогресу навчання особистості, впроваджуються тематичні чи семестрові виставки і у стінах закладу, і за їх межами. Основна мета

таких заходів це представити успіхи учнів та допомогти їм підняти свою самооцінку, адже у більшості вона занижена. Крім цього часто їх творчі роботи потрапляють на аукціони в підтримку ЗСУ. Такі події їх теж заохочують до роботи.

Ще одним методом заохочення учнів є участь їхніх робіт на конкурсах. Потрібно звернути увагу, що на оцінювання подаються не лише творчі практичні роботи, але й їхні мистецькі рефлексії-есе на тему тої чи іншої виставки чи творчості того чи іншого митця.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можемо стверджувати, що підготовку майбутніх фахівців в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання слід розуміти як систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компонентів, якій характерна наявність функціональних зв'язків між ними. Її метою є професійна підготовка фахівця за професією, який володіє необхідним обсягом професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, готового до особистісної та професійної реалізації на ринку праці, здорової конкуренції та професійної мобільності, професійного розвитку й кар'єрного зростання.

Список використаних джерел:

1. Порошенко, М. А. *Інклюзивна освіта: навчальний посібник.* Київ, Україна: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

2. Рудницька Л. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. Київ: Вища школа, 2002. 270 с.

3. Isahi-Paloshi, A., Vasileska, L., Trpceska, L., Spasovski, G., & Stojkovsa Aleksova, R. Inclusion in secondary vocational education: handook on working with special educational needs students. Skopje, Macedonia: British council Macedonia, 2014. 72 p.

УДК: 004.738.5+378.046.4

***Нерода Тетяна**, к.т.н., проф.,*
Українська академія друкарства, Львів, Україна

ІЄРАРХІЧНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОРТАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ

Досліджено напрямки організації студентської наукової творчості та наголошено її роль у формуванні кваліфікованих фахівців. На основі аналізу тематичних публікацій показано актуальність пошуку засобів та впровадження підходів ефективної координативної моделі для оперативного доступу здобувачів до необхідної інформації та ресурсів. Доведено, що оптимальна ієрархічна категоризація є ключовим елементом успішного функціонування інформаційного порталу студентської наукової творчості, сприяючи його ефективності та значущості в університетському середовищі.

***Ключові слова:** студентська наукова творчість, інформаційний портал, категоризація контенту.*

***Neroda Tetiana**, PhD., full professor,*
Ukrainian academy of printing, Lviv, Ukraine

HIERARCHICAL CATEGORIZATION OF THE STRUCTURE OF THE INFORMATION PORTAL OF STUDENT SCIENTIFIC CREATIVITY

The directions of organizing student scientific creativity and its role in qualified specialists formation are explored. Based on thematic publications analysis, the seeking means relevance and implementing approaches for an effective coordination model to provide users with access to necessary information and resources is demonstrated. It is proven that optimal hierarchical categorization is a key element in the successful functioning of the student scientific creativity information portal, contributing to its efficiency and significance in the university environment.

***Keywords:** student scientific creativity, information portal, content categorization.*

Вступ. Організація наукової творчості студентської молоді відіграє важливу роль у розвитку сучасної вищої освіти та формуванні кваліфікованих фахівців. Залучення студентів до науково-дослідної діяльності сприяє поглибленню їх знань, розвитку критичного мислення та набуттю практичних навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Активна участь у наукових дослідженнях дозволяє студентам оволодіти методами наукового пошуку, аналізу даних та презентації результатів, що є важливими складовими наукової компетентності. Стимулювання розвитку інноваційного мислення та творчого потенціалу є критично важливим у сучасному швидкозмінному світі, формуючи академічну культуру та утримуючи належний рівень академічної доброчесності при інтегруванні у світову наукову спільноту. Така діяльність сприяє не лише особистісному розвитку студентів, але й підвищує загальний рейтинг закладів вищої освіти, що в довгостроковій перспективі позитивно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства.

Постановка проблеми. Ефективна організація та координація студентської наукової творчості забезпечує інтеграцію навчального процесу з науковими дослідженнями, що дозволяє студентам отримувати досвід практичного застосування теоретичних знань. Залучення молоді до наукової діяльності через спеціалізовані програми, семінари, конференції та конкурси сприяє не лише професійному зростанню, але й розширює можливості для майбутньої кар’єри в науковій та дослідницькій сферах. В умовах глобалізації та цифрової трансформації освіти, забезпечення ефективної комунікації та співпраці стає ключовим чинником успішного здійснення наукових досліджень. Медіаплатформи дозволяють подолати географічні бар'єри, забезпечуючи доступ до знань та ресурсів незалежно від місця перебування учасників. Вони сприяють інтерактивності та оперативності в обміні інформацією, що є критично важливим для координації дослідницьких проектів, особливо в міждисциплінарних командах.

Крім того, такі платформи створюють умови для організації колективної роботи, проведення віртуальних семінарів, форумів, що підвищує залученість студентів до досліджень, сприяє їхньому навчанню через активну участь у наукових обговореннях та спільних проєктах. Таким чином, розгортання комунікаційної медіаплатформи як інформаційного порталу кафедрального студентського наукового бюро є необхідною умовою для підвищення ефективності наукової творчості студентів, зміцнення академічної спільноти та розвитку інноваційного потенціалу сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення ефективності застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті привертає увагу вітчизняних та закордонних науковців. Так, певні проблеми в самоорганізації студентів виявлені О. Галицьким, П. Микитенком та Є. Малюх при застосуванні хмарних сервісів для організації дистанційного навчання [1]. Контекст розроблення методики застосування хмарних технологій з доступом до освітніх ресурсів у проєктному навчанні наголошують О. Олексюк, І. Вітенко, Ю. Мей [2, 3]. Адаптація методик викладання при цільовому впровадженні онлайн-ресурсів для стимулюючого навчального середовища викладена Н. Кушнарьовою та І. Чангом [4, 5]. Доцільність застосування групових форм роботи здобувачів освіти з використанням комп'ютерних телекомунікаційних і мережевих технологій з активним зворотним зв'язком показана С. Саяпіною, Д. Сліпцовим та С. Тан [6, 7]. Перспективи впровадження проєктної діяльності в цифровому освітньому просторі з особливостями супроводу викладачів та студентів висвітлюються О.Наливайком та А. Квілінським [8, 9]. Проте наведені та інші публікації приділяють неналежну увагу моделям ієрархічної категоризації структури інформаційного порталу студентської наукової творчості. Частина публікацій іншої тематики обмежуються описом технічних характеристик інформаційних платформ та їхніми функціональними можливостями, не надаючи достатніх доказів їхньої реальної ефективності в навчальному процесі. Тому, актуальним є пошук засобів та впровадження підходів ефективної координації, забезпечуючи швидкий доступ до потрібних документів, матеріалів та ресурсів освітнього інформаційного порталу, знижуючи ризик когнітивного навантаження, погіршення продуктивності та згасання мотивації для взаємодії з контентом інформаційного порталу студентської наукової творчості.

Виклад основного матеріалу. Ієрархічна категоризація структури інформаційного порталу студентської наукової творчості відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та зручності його використання для користувачів. Вона сприяє структурованості та логічному розподілу інформації, що спрощує навігацію та пошук потрібних матеріалів. Категорії дозволяють користувачам швидко зорієнтуватися в обсягу доступної інформації та знаходити відповідні

розділи згідно їхніх потреб і інтересів. Крім того, ієрархічна структура сприяє підвищенню організаційної ясності та зменшенню можливості плутанини або втрати орієнтації серед користувачів. Вона допомагає встановити зв’язки між різними розділами і підкатегоріями, що сприяє збереженню логічної послідовності та системності в поданні інформації. Такий підхід не лише поліпшує загальний досвід використання порталу, але й сприяє підвищенню його ефективності як інструмента підтримки наукової творчості студентів.

На університетських порталах серед інших тематичних категорій особливу увагу необхідно приділяти розділам студентської науково-дослідницької роботи. Для ефективного стимулювання та координування наукової творчості ієрархічна категоризація цих розділів повинна підлягати певним вимогам та забезпечувати функціональні можливості. *Інформаційна прозорість* гарантує доступ до повної та актуальної інформації про кафедральну студентську наукову роботу, включаючи теми досліджень, доступні ресурси, правила та терміни.

Механізм *електронної реєстрації* та *подання пропозицій* для студентів полегшують процес вибору теми та заявки на участь у СНДР. Можливість студентів та наукових керівників *відстежувати прогрес* через електронну платформу показує динаміку завдань, звітів та документації. Інтегрований сюди календар попереджує студентів про терміни подачі робіт, захисту чи інших важливих подій.

Централізований *доступ до наукових ресурсів*, статей, книг та інших матеріалів використовується у процесі дослідницької роботи, дисциплінує і піднімає майстерність. Категорія *засобів взаємодії* вводиться для обговорення тем, обміну ідеями та вирішення питань між студентами та викладачами. Тут підвішуються механізми для збору та надання зворотного зв'язку стосовно якості та результатів, включаючи систему оцінок та рекомендацій. Платформа забезпечується підтримкою всіх необхідних технічних засобів, включаючи відеомітинги, чати та обмін документами. Розвиток наукових навичок стимулюється *системою винагород* ті визнання для студентів, які досягають високих результатів. Тому потрібно передбачити *механізми контролю якості* та управління можливими ризиками чи труднощами.

Однак основними категоріями для координування студентської наукової роботи з кафедрального сайту, які полегшать організацію та доступ до обумовлених розділів, є сторінки *секцій гуртка наукової творчості* з напрямками кафедральних наукових досліджень. Тут студенти можуть об’єднуватися за спільними інтересами та співпрацювати над конкретними проєктами в інтерактивних середовищах. Результати цієї співпраці демонструються в розділі для звітів та іншої документації наукових досліджень, можливо, розділений за роками чи темами.

Отримані результати варто показувати на конференціях. Отже мусить бути *агрегатор конференцій*, розклад заходів, включаючи дати важливих подій, терміни подачі досліджень та інші важливі періоди.

У розділі для публікацій можна розміщувати індексований список робіт, що представлені для розгляду, чи вже опубліковані, то з прямими лінками на тези. Ці категорії можна додавати поступово, починаючи найбільш важливих чи необхідних. Вони допоможуть структурувати інформацію та полегшать навігацію та вчасне інформування. Реалізація обумовленої ієрархічної категоризації структури розділів на кафедральному порталі допоможе створити ефективну та зручну інфраструктуру для координації та стимулювання студентської наукової дослідницької роботи.

Висновки. Таким чином, ефективна ієрархічна категоризація є важливим аспектом проектування інформаційного порталу студентської наукової творчості. Вона дозволяє створити координативну модель, що спрощує доступ користувачів до необхідної інформації та ресурсів, забезпечуючи при цьому логічну структуру та зручну навігацію. Оптимальна ієрархія допомагає уникнути когнітивного навантаження та демотивації користувачів, забезпечуючи їм комфортне та продуктивне використання порталу. Зрозуміла і чітка організація категорій та підкатегорій сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, створюючи умови для швидкого доступу до різноманітної інформації та стимулюючи активну участь здобувачів у студентській науковій творчості.

Список використаних джерел

1. Галицький, О. Микитенко, П. Малюх, Є. Організація дистанційного та змішаного навчання в закладах вищої освіти засобами хмарних сервісів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. 208. С. 106–111. DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-208-106-111.

2. Олексюк О. Р., Вітенко І. М. Досвід використання хмарних технологій для організації дослідницького проекту в системі післядипломної педагогічної освіти. *Передові наукові дослідження*. 2019. С. 139–144.

3. Mei Y., Yao J., Kumar P. Construction and Practice of Online Collaborative Learning Environment Based on Cloud Platform. International Conference on Data Science and Network Security (ICDSNS), 28-29 July, Tiptur, 2023. P. 01-05. DOI: 10.1109/ICDSNS58469.2023.10245386.

4. Кушнарьова Н. Використання комп’ютерно-орієнтованих засобів для здійснення навчальної діяльності. *Вісник Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка* 2023. 180 (24). С. 109–114. DOI: 10.58407/visnik.232418.

5. Chang I. Y., Chang W. Y. Research of Flipped Teaching to MICE Students' Learning Interests and Learning Effectiveness. International Journal of Emerging Technologies in Learning. 2023. 18 (24). P. 200–210. DOI: 10.3991/ijet.v18i24.44323.

6. Саяпіна С., Сліпцов Д. Особливості групової роботи здобувачів ЗВО в умовах інформатизації навчання. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2023. 1 (103). С. 7–16. DOI: 10.31865/2077-1827.1(103)2023.284338.

7. Tan S. H. S., Thibault G., Chew A. C. Y., Rajalingam, P. Enabling open-ended questions in team-based learning using automated marking: Impact on student achievement, learning and engagement. Journal of Computer Assisted Learning. 2022. 38(5). 1347-1359. DOI: 10.1111/jcal.12680.

8. Наливайко О. Модель проектної діяльності здобувачів освіти в цифровому просторі на прикладі дисциплін педагогічного циклу. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2021. № 10. С. 166–179. DOI: 10.28925/2414-0325.2021.1014.

9. Kwiliński, A., Polcyn, J., Pająk, K., & Stępień, S. Implementation of Cognitive Technologies in the Process of Joint Project Activities: Methodological Aspect. Determinants Of Regional Developmentю 2021. 2. P. 96–126. DOI:10.14595/CP/02/006.

УДК: 37.091.12.011.3-051

Москалюк Ірина
викладач української мови і літератури
КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито питання розвитку професійної компетентності викладача української мови і літератури, проаналізовано особливості її змісту, структури, напрями, форми та методи організації, умови досягнення результативності. Визначено проблеми розвитку професійної компетентності викладачів української мови і літератури, вказано шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: *професійний розвиток, фахові компетентності, професіоналізм, викладач української мови і літератури, саморозвиток.*

Moskalyuk Iryna
teacher of Ukrainian language and literature
KZVO ENT "Andrey Krupinsky Lviv Medical Academy"

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHER OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE CONDITIONS OF THE REFORM OF LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

The article discusses the issue of the development of the professional competence of a teacher of Ukrainian language and literature, analyzes the peculiarities of its content, structure, directions, forms and methods of organization, conditions for achieving effectiveness. The problems of the development of the professional competence of teachers of Ukrainian language and literature are identified, and the ways of their solution are indicated.

Keywords: *professional development, professional competences, professionalism, teacher of Ukrainian language and literature, self-development.*

Сучасному педагогові не обійтися без вмінь нестандартно та творчо мислити, адаптовуватися до змін, креативно організовувати навчальний процес і досягати високих результатів праці. Саме ці вміння свідчать про високий рівень професійної компетентності, розвинуті професійні та особисті здібності.

Одне з основних завдань реформування традиційної системи освіти в Україні, зокрема мовно-літературної, – розвиток професійної компетентності викладача української мови та літератури, приведення його педагогічної діяльності у відповідність до вимог суспільства, накопичення творчого потенціалу та ефективна реалізація творчого компоненту.

Мета нашої статті – актуалізувати увагу на проблемі розвитку професійної компетентності викладачів української мови та літератури, проаналізувати особливості її змісту, структури, напрями, форми та методи організації, умови досягнення результативності.

Дослідженнями розвитку професійної педагогічної компетентності займалися чимало вітчизняних вчених – С. Сисоєва, Г.Селевко, С.Бондар, І.Зязюн, О.Пометун, Н.Баловсяк, Н.Мойсеюк, А. Хуторський та ін. Низка науковців вивчала професійну компетентність вчителів і викладачів української мови та літератури (С. Корнієнко, О. Колодич, М. Пентилюк, Л. Скуратівський, С. Єрмоленко, О. Семеног, А. Лановенко, І. Клак та ін.).

Знання української мови вважаємо фундаментом, на якому ґрунтується не лише весь навчальний процес, а й відбувається виховання національно свідомого громадянина своєї держави. Тому викладач рідної мови та літератури – не просто педагог. Він є носієм загальнолюдських цінностей, високої культури, національно-патріотичної свідомості, самоідентифікації, глибоких філологічних знань, людського ідеалу.

Відповідно до місії викладача української мови та літератури збільшуються вимоги до його професійної компетентності, складовими якої є не тільки високий рівень знань рідної мови та літератури, а й перспективний педагогічний досвід, ерудиція, висока культура, національна свідомість, відданість Україні.

Професіоналізм викладача української мови та літератури є сукупністю професійних якостей (пріоритетність вибору професії, удосконалення фахових знань на міждисциплінарній основі, комплекс професійних якостей, як-от дослідницькі, аналітичні, творчі, комунікативні уміння; зорієнтованість на постійний професійний розвиток і саморозвиток, здатність до поетапного оцінювання власної професійної діяльності, психологічних установок на самовдосконалення в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти) [1, с. 39].

Важливим питанням зростання професійної компетентності викладача-філолога залишається самоосвіта та підвищення кваліфікації.

Вивчення стану розвитку професійної компетентності викладачів української мови та літератури у закладах післядипломної освіти, свідчить, що в сучасних умовах спостерігається розрив між новими завданнями, які стоять перед педагогічними працівниками, і якістю їхньої професійної діяльності [2, с. 65].

Сповільнює професійний розвиток викладачів української мови та літератури постійні зміни нормативно-правових документів, зміна правопису, величезна кількість інформації, яку не вистачає часу опрацювати.

Потребують удосконалення комунікативна та мовно-літературна компетенції.

Тобто, викладачі української мови та літератури мають бути готові до самовдосконалення, а також до підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти, стажування протягом усієї педагогічної практики.

Для того, щоб професійно вдосконалюватися, викладачам необхідно постійно збагачуватися новинками лінгвістики, психолого-педагогічної літератури; брати участь в семінарах, конференціях, «круглих столах», вебінарах, педагогічних читаннях з питань викладання української мови та літератури здобувачам вищої освіти; готувати дослідницькі доповіді, описувати власний досвід і бачення навчального процесу на педагогічні заходи тощо.

Отримання нових знань має мати випереджувальний характер, що дозволить своєчасно отримати і використати навчальну інформацію, впровадити рекомендації психолого-педагогічної науки і кращого педагогічного досвіду, врахувати рівень підготовки здобувачів освіти, формувати комплекс дослідницьких, аналітичних, творчих, комунікативних умінь.

На думку О. Ходацької, модель сучасного викладача української мови та літератури передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність навчатися протягом життя, бути у постійному творчому пошуку [3], а також здатність до інноваційної діяльності, що пов’язано з розвитком професіоналізму в умовах неформальної освіти.

Отже, щоб процес розвитку професіоналізму був ефективним, викладач має планувати власну стратегію формування професійної компетентності з врахуванням неперервності його професійного зростання, що сприяє подоланню суперечності між сучасними вимогами до педагога як конкурентоздатного суб’єкта освітнього процесу і недостатнім рівнем професійної компетентності викладачів-філологів.

В основі процесу розвитку професійної компетентності викладача української мови та літератури знаходиться ідея розвитку особистості фахівця, яка має необхідні знання з філології, педагогіки, психології, методики, належний рівень професіоналізму, високі моральні якості, уміє діяти адекватно у

відповідних ситуаціях, ефективно застосовувати знання практично та брати на себе відповідальність за певну діяльність, володіє необхідними психологічними особистісними якостями, емоційно-ціннісними орієнтирами та національними переконаннями, інтелектуально розвинений та всебічно обізнаний у сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологіях навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Клак І. Є. (2013). Психолого-педагогічні та лінгвістичні чинники впливу на формування професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Психологія і педагогіка*. Вип. 22. С. 57–59.
2. Коваленко Л.В. (2017). Розвиток професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти. Методичний посібник. Суми: Ніко. 116 с.
3. Ходацька О. М. (2020). Проблема розвитку професіоналізму вчителів української мови та літератури в теорії педагогічної науки. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Вип. 22. С. 32–42.

УДК: 377.3

***Кубська Лариса**, викладач*
УДУ ім. М. Драгоманова, м. Львів, Україна
Кубський Ростислав,
випусковий редактор

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ У РОБОТІ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ І КЕРІВНИХ КАДРІВ

У статті розглянуто організацію процесу навчання на курсах підвищення кваліфікації ЛННЦ ПО УДУ ім. Михайла Драгоманова. Проаналізовано підходи до надання освітніх послуг, визначені особливості освітнього менеджменту під час війни.

***Ключові слова:** підвищення кваліфікації, освітній менеджмент, навчально-методична робота, форми навчання, дистанційне навчання, воєнний стан.*

***Kubska Larysa**, teacher*
Ukrainian M. Dragomanov State University, Lviv, Ukraine
Kubsky Rostyslav,
editorial editor

EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE WORK OF COURSES FOR IMPROVING THE QUALIFICATIONS OF TEACHING AND MANAGING STAFF

The article examines the organization of the learning process at advanced training courses at the Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education of Dragomanov Ukrainian

State University. The approaches to the provision of educational services are analyzed, the peculiarities of educational management during the war are determined.

Keywords: *advanced training, educational management, educational and methodical work, forms of education, distance learning, martial law.*

Післядипломна освіта передбачає набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої освіти та практичного досвіду. Однією із складових післядипломної освіти є підвищення кваліфікації. Надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації – пріоритетна ділянка роботи Львівського навчально-наукового центру ПО УДУ імені Михайла Драгоманова.

Мета нашої статті – проаналізувати організацію навчально-методичної роботи на курсах підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів ЛННЦ, виявити її особливості.

Львівський науково-практичний центр (Львівський навчально-науковий центр професійної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова) створено 25 травня 1994 р. як підрозділ Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України з метою здійснення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на вирішення актуальних теоретичних і методологічних проблем педагогіки та психології професійно-технічної освіти [3] .

Із 2002 р. у Центрі діє відділ післядипломної освіти для підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівників професійно-технічних навчальних закладів, тобто на сьогодні Центр має понад двадцятилітній досвід надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації.

Удосконалення професійних знань і вмінь педагогічних працівників полягає у підвищенні їхньої кваліфікації відповідно до вимог і потреб сучасного суспільства. Підвищення кваліфікації залишається актуальне в умовах воєнного стану. Адже при організації підвищення кваліфікації необхідно враховувати не тільки сучасні виклики, проблеми з електропостачанням, зв’язком та інтернетом, а в першу чергу те, як змінилася роль вчителя/викладача/керівника і вимоги до організації їхньої роботи.

Метою статті є проаналізувати, як в умовах війни в Україні коректуються підходи до організації навчально-методичної роботи під час проведення курсів підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів закладів освіти різних рівних у Львівському навчально-науковому центрі професійної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова.

Організація навчання на курсах підвищення кваліфікації здійснюється для педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх, професійних закладів, передвищої та вищої школи, позашкілля.

Центр має напрацьовану схему організації навчання на курсах підвищення кваліфікації. На даний час на курсах підвищення кваліфікації освітян і керівних

кадрів використовується нова концепція організації підвищення кваліфікації з акцентом на застосування модульної та дистанційної форм навчання. Структура навчальних програм є модульною (соціально-гуманітарний, професійний, фаховий, діагностико-аналітичний модулі) й відповідає структурі навчальних планів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, розкриває їхній зміст. Основна роль відведена проведенню тренінгів, майстер-класів тощо.

Шляхи формування груп педагогів – споживачів освітніх послуг, які проходять курси підвищення кваліфікації в ЛННЦ: співпраця з навчально-методичними центрами професійної освіти, зокрема Львівської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Волинської, Київської, Полтавської областей тощо; участь у тендерах в електронній системі ProZorro, через які здійснюються всі державні закупівлі; реєстрація на сайту Центру; завдяки позитивному іміджу Центру та базі постійних замовників освітніх послуг, що сформована на основі напрацьованого досвіду з 2002 року, якості навчання, відповідальності та довірі до ЛННЦ.

Для слухачів курсів підвищення кваліфікації запропоновано освітні комплексні програми на 150, 120, 90, 60 і 30 годин, а також авторські програми викладачів Центру на 30 годин.

У ЛННЦ запроваджені педагогічні та організаційні інновації. Серед педагогічних – створення нових програм для підвищення кваліфікації в дистанційній формі з акцентом на роботу в умовах воєнного стану (наприклад, «Особливості взаємодії учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану», «Організація інклюзивного освітнього простору в закладі освіти», «Особливості управління освітнім середовищем в умовах воєнного стану» тощо), моделювання роботи з дітьми, які потребують особливої уваги, трансформацію, вдосконалення вже існуючих програм відповідно до потреб сучасного освітянського простору, як-от технології, педагогічна медіаграмотність, психологічних напрямів.

Крім педагогічних інновацій, введено організаційні – переформатування на дистанційне навчання, створення відеолекцій, онлайн-конференцій, участь у проєктах безбар'єрності та благодійних заходах.

Крім цього, освітяни використовують ресурси, інструменти й платформи, щоб адаптувати формат кожного заняття до онлайн-навчання, формують базу інформаційних джерел для навчання, що особливо важливо в умовах фізичної та інформаційної війни [1].

Особливостями проведення навчальних занять, а одночасно потужною мотивацією до переформатування викладачами підходів до проведення навчання, стали умови пандемії у зв’язку з коронавірусною інфекцією. Закладу довелося перейти на навчання онлайн, що спричинило і позитивні зміни (освоєння методів проведення занять онлайн, здобуття нових знань, творчий

підхід до занять, економія часу на добирання тощо), і негативні (оскільки багато педагогів – це люди, яким понад 60 років, вони мали труднощі щодо освоєння навчання онлайн, також спричиняє незручності для слухачів відсутність інтернету чи слабкий зв'язок, відсутність сучасних комп'ютерів і телефонів).

Тому навчання здійснюється за індивідуальними освітніми траєкторіями, що є мотивацією для викладачів, оскільки дозволяє задіяти творчі підходи до його організації, а «досягнення успіху організаціями визначається їх здатністю функціонувати в умовах ринкових відносин та кризи» [2].

Отже, під час надання освітніх послуг (підвищення кваліфікації педагогів) необхідно враховувати й узгоджувати такі чинники: потреби споживачів освітніх послуг; життєво важливі інтереси споживачів; інтереси закладів освіти; інтереси суспільства та його виклики.

Сучасні реалії потребують динамічних та ефективних трансформацій в організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівних кадрів, зокрема врахування переходу на очно-дистанційну чи дистанційну форми навчання; акценту на створення безпечного інклюзивного середовища; покращання психологічної підтримки учнів/студентів, дітей ВПО, учнів з особливими освітніми потребами. Підвищуються вимоги до володіння педагогічною етикою як основою продуктивного спілкування.

Врахування в освітньому менеджменті змін в умовах життя та діяльності українських педагогів дозволяє залишатися ЛННЦ конкурентоспроможним закладом під час війни, що забезпечує умови для внесення системних напрацювань у діяльність освітньої організації, що спрямовані на її розвиток, покращення роботи та безпечність навчальних аудиторій. Особливістю надання освітніх послуг є творча співпраця між викладачем та особою, яка навчається. Під час надання освіти особистість одержує додаткові знання, розширює своє світобачення, може змінити свої цінності та погляди.

Список використаних джерел

1. Кубська, Л.І. (2022). Особливості формування медіаімунітету педагогів в умовах війни. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи : зб. наук. праць* / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ, Львів, Бережани, Ломза (2), 56–60. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38636/Kubska.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. Олійник, С. У. (2013). Теорія та практика менеджменту персоналу. Вид-во НУА.

3. Сайт Львівського навчально-наукового центру професійної освіти. https://npucenter.lviv.ua.

УДК: 377.3

Чоповський Сергій,
викладач Вищого професійного училища № 29,
м. Львів,Україна

ВИКОРИСТАННЯ OPENSCADA ТА VIRTUAL BOX У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

У статті розглянуто сутність і потенціал програмних комплексів OpenSCADA та Virtual Box при підготовки робітників та молодших інженерно-технічних працівників для сучасного виробництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Наведено низку переваг, які роблять ці комплекси привабливими для використання в освітньому процесі. Висвітлено приклади їхнього використання у різних аспектах.

***Ключові слова**: програмний комплекс, промислова автоматизація, комп'ютерні технології, , робітник, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.*

Chopovsky Serhiy,
teacher of the Higher Vocational School No. 29,
Lviv, Ukraine

USE OF OPENSCADA AND VIRTUALBOX IN PROFESSIONAL (VOCATIONAL-TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS

This article explores the significance and potential of the OpenSCADA and VirtualBox software systems in training workers and junior engineering and technical staff for contemporary production in vocational (vocational and technical) education institutions. It presents several advantages that make these systems appealing for integration into the educational process and provides examples of their utilization in various contexts.

***Keywords:** software system, industrial automation, computer technology, worker, professional (vocational and technical) education institution.*

У сучасному світі промислової автоматизації знання та навички роботи з кіберфізичними системами стають все більш затребуваними. Характерними ознаками Industry 4.0. є повна автоматизація виробництва з одночасним урахуванням зовнішніх умов, що змінюються. Вагомим важелем підвищення інноваційного потенціалу суспільства є використання новітніх технологічних інструментів, за допомогою яких підприємства здатні оптимізувати собівартість продукції, зберігати і збільшувати конкурентні переваги як у країні, так і за кордоном. Забезпечити здійснення революційних змін у виробництві здатні програмні комплекси типу OpenSCADA та Virtual Box [1-4].

Дослідження сучасного виробництва, нові технології виробництва і концепції управління завжди були в полі зору науковців, про що свідчать їхні праці у таких аспектах: виклики та загрози четвертої промислової революції (Ю. Кравчук, В. Скіцько, Н. Скоробагатова, О. Тимошенко), продуктивність і розвиток промисловості (М. Вальднер, П. Герберт, М. Лоренц), проєктування

гнучких систем (В.Муравський, Є.Пуховський, О.Хілько) та інших. Проте, як показує освітня практика, актуальною проблемою є ознайомлення викладачів інформатики і спеціальних дисциплін з можливостями новітніх технологічних інструментів, які вже застосовуються на тих сучасних підприємствах, що керуються філософією Industry 4.0.

Мета статті полягає у розкритті потенціалу програмних комплексів OpenSCADA та Virtual Box у навчальному процесі підготовки робітників та інженерно-технічних працівників для сучасного виробництва.

У перекладі з англ. *Supervisory Control And Data Acquisition* (SCADA) означає моніторинг та збір даних. Це складний програмний комплекс, призначений для збору, обробки та зберігання інформації в режимі реального часу, що є актуальним при переході виробничих систем на філософію Industry 4.0.

OpenSCADA – це безкоштовна та відкрита система SCADA, яка може бути використана для навчання інженерно-технічного складу АСУ/АСУТП (Автоматизованих систем управління/Автоматизованих систем управління технологічним процесом) в промисловості та студентів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) основам SCADA-систем.

Virtual Box – це безкоштовне програмне забезпечення для віртуалізації, яке дозволяє створювати та запускати віртуальні машини на одному.

Це може бути корисно для навчання робітників інженерно-технічного складу підприємств, викладачів і студентів роботі з OpenSCADA в безпечному та контрольованому середовищі для цілого ряду цілей, включаючи тестування програмного забезпечення, навчання та дослідження.

Існує багато переваг використання OpenSCADA та Virtual Box у навчальному процесі в закладах (П(ПТ)О). Ось деякі з них:

Зниження витрат: Virtual Box дозволяє запускати OpenSCADA на будь-якому комп'ютері, не потребуючи дорогого спеціалізованого обладнання, що може бути значною перевагою для навчальних закладів з обмеженим бюджетом. Оскільки це безкоштовне програмне забезпечення, то це робить їх доступними для всіх робітників ІТС, викладачів і студентів.

Підвищення гнучкості: Virtual Box дозволяє ІТР, викладачам і студентам запускати OpenSCADA на своїх комп'ютерах, не маючи доступу до реального обладнання SCADA. Така особливість робить навчання зручнішим і доступнішим, а також дає можливість досліджувати різні конфігурації та сценарії без ризику пошкодити реальну систему.

OpenSCADA: має модульну конструкцію, що дозволяє легко адаптувати її до різних навчальних потреб та проектів. Це може бути корисно для навчання

ІТР та студентів різним концепціям SCADA або для тестування програмного забезпечення, яке може бути несумісним з їх основною операційною системою.

Поліпшення безпеки: Virtual Box може допомогти захистити комп'ютери від вірусів та іншого шкідливого програмного забезпечення. Це пов'язано з тим, що віртуальні машини ізольовані від основної операційної системи, тому віруси або шкідливе програмне забезпечення, яке запускається у віртуальній машині, не може пошкодити основну систему. OpenSCADA має вбудовані такі функції безпеки, як автентифікація користувачів, шифрування даних і контроль доступу.

Підвищення практичності та зручності використання: OpenSCADA дозволяє ІТР та студентам отримати практичний досвід роботи з системами SCADA. Це може бути корисно для розвитку навичок, необхідних для роботи в галузі промислової автоматизації.

Virtual Box: має простий у використанні інтерфейс, що робить його доступним для користувачів з різним рівнем досвіду роботи з комп'ютером. Дозволяє створювати віртуальні середовища, які імітують реальні промислові процеси, даючи ІТР та студентам можливість практикувати свої навички в безпечному та контрольованому середовищі.

Підтримка командної роботи: Virtual Box може допомогти робітникам ІТС, викладачам і студентам працювати над проектами SCADA разом, навіть якщо вони не знаходяться в одному місці. Це сприяє розвитку навичок командної роботи та комунікації, які є важливими для успіху в будь-якій професії.

Універсальність: *OpenSCADA* може використовуватися для моніторингу та керування широким спектром промислових процесів, що робить її цінним інструментом для вивчення різних аспектів промислової автоматизації.

Virtual Box: підтримує широкий спектр операційних систем, що робить його сумісним з різними комп'ютерами та навчальними середовищами.

Доступність ресурсів: *OpenSCADA:* має велику та активну спільноту користувачів, що робить доступними онлайн-ресурси, форуми та документацію для підтримки інженерно-технічного складу АСУ/АСУТП і студентів закладів П(ПТ)О у процесі навчання.

Virtual Box: має велику кількість навчальних матеріалів, відео-уроків та документації, які допоможуть користувачам швидко освоїти його використання.

Розглянемо приклади використання *OpenSCADA* та *Virtual Box* у навчальному процесі.

Деякі з прикладів:

1. Навчання ІТР і студентів основам систем SCADA:

OpenSCADA може використовуватися для навчання студентів таким концепціям SCADA, як збір даних, керування процесом, візуалізація та сигналізація.

2. Навчання студентів різним операційним системам:

Windows: Викладачі та студенти можуть використовувати Virtual Box, щоб спробувати різні версії Windows, такі як Windows 10, 11, XP, 7, 8, 8.1.

GNU/Linux: Virtual Box дозволяє викладачам та студентам досліджувати різні дистрибутиви GNU/Linux, такі як Ubuntu, Fedora, CentOS, Debian, Mint.

macOS: Virtual Box дає можливість спробувати macOS на комп'ютері з GNU/Linux та Windows.

3. Розробка та тестування програмного забезпечення:

OpenSCADA може використовуватися для розробки та тестування програмного забезпечення SCADA.

Сумісність: Virtual Box можна використовувати для тестування програмного забезпечення на різних операційних системах, щоб переконатися, що воно працює правильно.

Розробка: Студенти, які вивчають розробку програмного забезпечення, можуть використовувати Virtual Box для тестування своїх програм на різних платформах.

Налагодження: Virtual Box може допомогти налагодити програмне забезпечення, ізолюючи його від основної системи.

4. Створення віртуальних лабораторій:

Створення віртуальних лабораторій SCADA: Virtual Box можна використовувати для створення віртуальних лабораторій SCADA, які ІТР та студенти можуть використовувати для набуття практичних навичок (рис.1, рис.2).

Мережеві технології: Virtual Box можна використовувати для створення віртуальних мереж, які викладачі й студенти можуть використовувати для отримання практичних навичок в налаштуванні та адмініструванні комп'ютерник мереж.

Адміністрування систем: Virtual Box дає можливість створити віртуальні сервери, які студенти можуть використовувати для практики навички адміністрування систем.

Фінансове програмне забезпечення: Virtual Box можна використовувати для навчання роботи з фінансовим програмним забезпеченням, таким як Bloomberg, SAP, Oracle Financials.

5. Підготовка до сертифікаційних іспитів:

OpenSCADA може використовуватися для підготовки до сертифікаційних іспитів SCADA, таких як сертифікація Certified Control Systems Technician (CCST) від ISA.

Microsoft: Virtual Box може допомогти студентам підготуватися до сертифікаційних іспитів Microsoft, таких як MCSA, MCSE, MCITP.

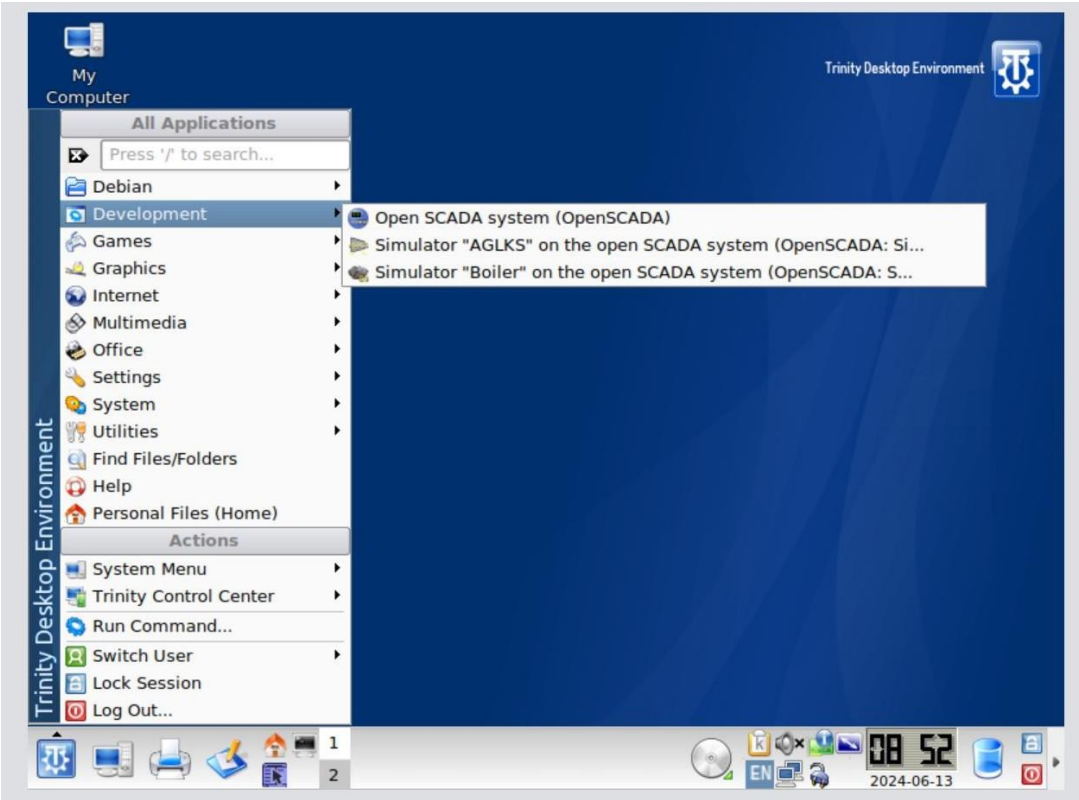

Рис.1. Вікно вибору симулятора OpenSCADA у VirtualBox

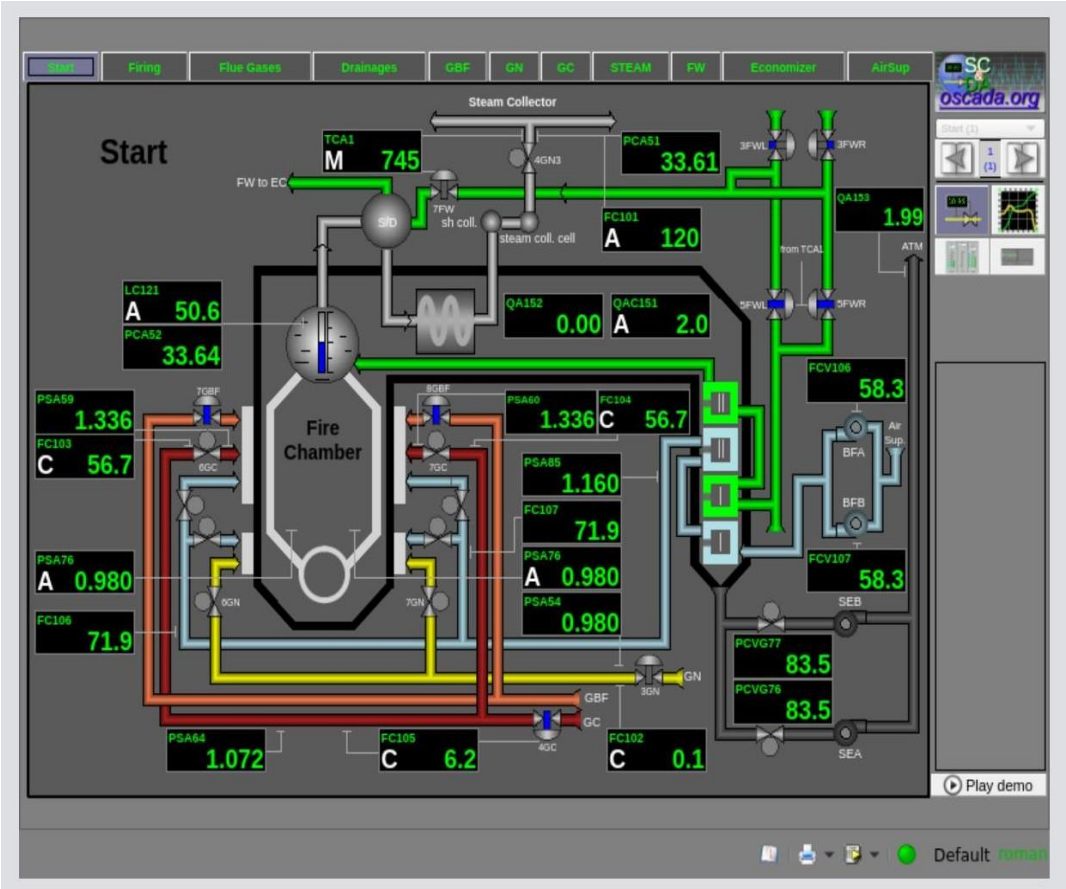

Рис.2. Вікно демонстрації роботи котла в OpenSCADA у VirtualBox

Cisco: Virtual Box дає можливість практикувати навички для сертифікаційних іспитів Cisco, таких як CCNA, CCNP, CCIE.

GNU/Linux: Virtual Box можна використовувати для підготовки до сертифікаційних іспитів GNU/Linux, таких як LPIC, RHCSA, LFCS.

Інформаційна безпека: Virtual Box можна використовувати для створення віртуальних середовищ, які студенти можуть використовувати для практики формування навички кібербезпеки.

6. Навчання спеціалізованим програмам:

CAD/CAM: Virtual Box може допомогти студентам навчитися використовувати спеціалізоване програмне забезпечення CAD/CAM, таке як AutoCAD, SolidWorks, Inventor.

Медичне програмне забезпечення: Virtual Box дає можливість практикувати роботу з медичним програмним забезпеченням, таким як Epic, Cerner, Meditech.

Висновки. OpenSCADA та Virtual Box – це потужні інструменти, які можна використовувати для покращення навчального процесу в центрах підготовки інженерно-технічного складу АСУ/АСУТП в промисловості і студентів закладів П(ПТ)О. Вони можуть допомогти знизити витрати, підвищити гнучкість, покращити безпеку, підвищити практичність та підтримати командну роботу. Завдяки своїй універсальності OpenSCADA та Virtual Box можна використовувати для різних цілей, що робить їх цінними активами для будь-якого навчального закладу. Ці новітні технологічні інструменти можуть допомогти всім зацікавленим отримати знання та навички, необхідні для успішної кар'єри в галузі промислової автоматизації та комп'ютерних технологій.

Список використаних джерел

1. SCADAсистеми. URL: https://svitovyr.ua/SCADA/.
2. Oracle та/або її філії: посібник користувача. URL: https://www.virtualbox.org/manual/.
3. Чоповський С. С. Використання OPENSCADA в ПТНЗ / FOSS Lviv-2014, 24-27 квітня 2014 року. Л., 2014. С. 21–28. *URL:* https://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/16875.
4. Чоповський С. С. Використання одно-платних мінікомп'ютерів та OPENSCADA в ПТНЗ / FOSS Lviv-2017, 27-30 квітня 2017 року. Львів: Т.Б. Сорока, 2017. С. 17–22. URL*:* https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/24487.

УДК: 37.013.2

Парійчук Каріне,
викладач зарубіжної літератури
КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»
Львів, Україна

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розглянуто основні підходи до визначення професійної компетентності сучасного педагога. Виокремлено компетентності, які необхідні під час надання якісних освітніх послуг, та їх складових із врахуванням змін у суспільстві та викликів сьогодення.

Ключові слова: *компетентність педагога, професійна компетентність, освітній процес, психолого-педагогічні знання, педагогічні уміння.*

Pariichuk Karine, *teacher of foreign literature*
Andrei Krupinskyi Lviv Medical Academy, Lviv, Ukraine

PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TEACHER OF THE EDUCATIONAL INSTITUTION

The article considers the main approaches to determining the professional competence of a modern teacher. Competences, which are necessary during the provision of quality educational services, and their components, taking into account changes in society and today's challenges, are highlighted.

Keywords: *teacher competence, professional competence, educational process, psychological and pedagogical knowledge, pedagogical skills.*

Специфіка педагогічної діяльності ставить перед викладачами чимало вимог до особистості педагога, які в педагогічній науці визначаються як професійно значимі особистісні якості. Питання компетентності педагогів актуальне у всі часи, оскільки вони потребують постійного навчання та вдосконалення. В умовах війни українські педагоги працюють в екстремальних умовах, коли доводиться змінювати формати навчання й підлаштовуватися під зовнішні умови. Відповідно змінюється статус викладача, його освітні функції, зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня професіоналізму.

Педагог не може залишатися просто педагогом із набутим багажем знань, він змушений адаптовуватися до змін, які відбуваються у суспільстві.

Рушієм професійної компетентності викладача є можливості розвитку та виклики суспільства, адаптація до нових умов, ефективнішому процесу соціалізації особистості тощо. Отже, сучасна ситуація суспільного розвитку актуалізувала необхідність всебічного вивчення такого феномену, як «професійна компетентність педагога».

Метою нашої статті є аналіз основних підходів щодо визначення складових професійної компетентності педагога закладу освіти.

Під терміном «професійна компетентність педагога» розуміємо сукупність професійних та особистісних характеристик, що допомагає забезпечувати ефективне виконання педагогом завдань і обов'язків педагогічної діяльності в закладі освіти, є показником та основним критерієм його відповідності професійній діяльності.

У науково-педагогічній літературі бачимо чимало різних підходів трактування та варіантів наповнення змісту і структури професійної компетентності педагога.

Пріоритетною думкою щодо визначення терміну «професійна компетентність» є бачення професійної компетентності як конкретного психічного стану, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, професійно виконувати навчальну функцію, щоденні завдання та обов'язки, заповнювати потребу в спеціальній освіті, глибокій загальній і спеціальній обізнаності, постійно підвищувати особисту науково-професійну підготовку та кваліфікацію; як потенційну готовність розв'язувати складні професійні завдання.

Складовими професійної компетентності є загальна кількість необхідних знань, умінь і навичок, які потрібно вміти правильно застосовувати у навчальному процесі. А також не обійтися без прогностичного процесу, що дозволяє прогнозувати ймовірні наслідки певних дій, результат діяльності педагога. До перерахованих складових належать практичний досвід, гнучкість методу, вміння критично мислити, професійна позиція й індивідуально-психологічні особливості викладача.

Професійно компетентний викладач володіє здатністю від початку професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, що грунтуються на знаннях, уміннях, емоціях, внутрішній мотивації, цінностях і досвіді.

Аналіз різних підходів до розуміння поняття «професійна компетентність викладача» дозволив узагальнити його найважливіші характеристики:

–компетентність відображає здатність педагога успішно виконувати функції та діяти в різноманітних ситуаціях, що виникають у процесі професійної діяльності;

професійна компетентність педагога формується та виявляється в

–діяльності;

–компетентність передбачає оволодіння професійними компетенціями як закріпленими вимогами до педагогічної діяльності;

–рівень професійної компетентності педагога залежить від широти форматів контекстів, у яких він може вирішувати професійні завдання;

–компетентність виступає засобом реалізації особистісних смислів педагога;

–професійна компетентність педагога характеризує його готовність і здатність до саморозвитку в умовах постійних змін, що відбуваються в суспільстві [1].

«Професійному зростанню викладача й підвищенню рівня його професійної компетентності сприяють: високий духовно-моральний імідж закладу освіти, що забезпечують сприятливі творчі умови роботи; систематична самоосвітня діяльність педагога, яка включає навчання на курсах підвищення кваліфікації; участь у проєктах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, педагогічних майстернях, роботі методичних об'єднань, творчих груп тощо; особистісно-зорієнтована методична підтримка діяльності педагога; акцент на інноваційному, творчо- пошуковому компоненті методичної діяльності; об'єктивна оцінка праці; моральне й матеріальне стимулювання» [3, с. 180].

Н. Мойсеюк визначає професійну компетентність педагога як єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

На її думку, зміст психолого-педагогічних знань визначається навчальними програмами. Психолого-педагогічні та спеціальні (з певної дисципліни) знання є необхідною, але недостатньою умовою професійної компетентності. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання.

Педагогічні уміння, що являють собою сукупність послідовно розгорнутих дій, грунтуються на теоретичних знаннях. Є чотири групи педагогічних умінь: уміння переводи зміст процесу виховання в конкретні педагогічні завдання; уміння побудувати і привести в дію логічно завершену педагогічну систему; уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і факторами виховання; уміння оцінювати результати педагогічної діяльності (самоаналіз і аналіз освітнього процесу і результатів діяльності педагога).

Саме через педагогічні уміння розкривається структура професійної компетентності педагога [2, с. 148].

Отже, поняття «професійна компетентність педагога» належить до комплексних понять, тлумачення якого зазнає змін, реагуючи на виклики та потреби сьогодення. Загалом – це здатність до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, цінностей і значущих особистісних якостей, основних критеріїв відповідності її вимогам.

Список використаних джерел

1. Драч, І. І. (2012). Основні підходи до визначення професійної компетентності педагога. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми,* (32), 9–14.

2. Мойсеюк, Н. Є. (2003). Педагогіка. Навчальний посібник. 615 с.

3. Ціпан, Т. С. (2016). Професійна компетентність сучасного вчителя. *Інноватика у вихованні,* 3, 174–184.

УДК: 378:004.8

Якімець Юрій,
заступник директора з навчально-виробничої роботи,
ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж
НУ «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕДАГОГІКУ

У статті розглянуто вплив штучного інтелекту на систему освіти, а саме переваги штучного інтелекту, включаючи персоналізоване навчання, оцінювання, а також підтримку та залучення студентів. Розглянуто виклики та проблеми штучного інтелекту в освіті, такі як конфіденційність і упередженість, а також етичні міркування, пов'язані з освітою на основі штучного інтелекту.

Ключові слова: *штучний інтелект, педагогічна наука, освітній процес, ШІ в освіті*

Yakimets Yuriy,
Deputy Director for Education and Production Affairs,
SSS «Automobile and Road Professional College»
at Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine

INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO PEDAGOGY

The article examines the impact of artificial intelligence on the education system, specifically the benefits of artificial intelligence, including personalized learning, assessment, and student support and engagement. Challenges and issues of AI in education, such as privacy and bias, as well as ethical considerations related to AI-based education, are discussed.

Keywords*: artificial intelligence, pedagogical science, educational process, AI in education*

Штучний інтелект (ШІ) піднімає важливі та нагальні питання, змінюючи інформацію, яку ми отримуємо, вибір, який ми робимо, і способи функціонування суспільства. У найближчі роки ШІ відіграватиме ще більшу роль у тому, як працюють уряди та державні установи, а також у тому, як громадяни взаємодіють і беруть участь у демократичному процесі. Україна є членом Спеціального комітету із штучного інтелекту при Раді Європи (*Council on Artificial Intelligence*). У грудні 2020 р. Постановою Кабміну № 1556-р. було схвалено «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні» [1], в який визначено пріоритетні напрями і основні завдання розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та інтересів громадян, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління, тощо. Колективом авторів під керівництвом А. І Шевченка було розроблено стратегію розвитку штучного інтелекту в Україні [2], яка визначає освіту й науку одним з пріоритетних напрямів розвитку технологій штучного інтелекту. Основне завдання освіти в розвитку штучного інтелекту – це активне застосування цифрових інструментів в освітньому

процесі, розвиток цифрової грамотності здобувачів освіти, підготовка педагогів до використання технологій штучного інтелекту.

Останнім часом питанням використання штучного інтелекту в освіті приділяється багато уваги (О. Бойченко, І. Візнюк, В. Дудченко, Л. Карташова, А. Коломієць, М. Мар'єнко, А. Мельник, О. Педан, О. Поліщук, І. Ушакова, Ю. Чубатюк та ін.) Так, можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти висвітлено у працях О. Топузова та С. Алексєєвої; використання штучного інтелекту у вивченні іноземної мови здобувачами освіти досліджують М. Кадемія, А. Поліщук, С. Долинний. Етичні аспекти використання інструментів штучного інтелекту в освітньому процесі та під час проведення досліджень розглядають К. Матвєєва О. Панухник. Нещодавнє опитування вчителів у США показало, що дві третини педагогів стикалися із ситуацією, коли учні використовували ChatGPT для підготовки домашніх завдань без їхнього дозволу [3] Очевидно, що і в Україні багато здобувачів освіти використовує ChatGPT, їх кількість продовжує зростати, тому виникають нові етичні виклики. Дослідники підкреслюють необхідність донесення студентам етичних норм використання ШІ в навчальному процесі.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні визначає штучний інтелект (ШІ) як організовану сукупність інформаційних технологій, застосування якої уможливлює виконання складних комплексних завдань шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1].

Доведено, що штучний інтелект (ШІ) має величезний потенціал для трансформації освіти, пропонуючи нові можливості для здобувачів освіти, педагогів і закладів освіти. Ось деякі з ключових можливостей ШІ стосовно освіти:

1) персоналізоване навчання: ШІ може аналізувати прогрес здобувачів освіти та адаптувати навчальні матеріали відповідно до їхніх потреб і рівня знань, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного. Крім того, алгоритми ШІ можуть рекомендувати додаткові ресурси, вправи або курси на основі інтересів і начальних результатів здобувача освіти;

2) автоматичне оцінювання робіт: ШІ може автоматично оцінювати письмові роботи, тести та завдання, забезпечуючи швидкий і об'єктивний зворотній зв'язок. Однією з найважливіших переваг використання штучного інтелекту для оцінювання, як відмічають дослідники, є його неупередженість щодо здобувачів, що сприяє більш справедливій системі, де студенти

оцінюються на основі їхніх навичок, а не будь-яких інших дискримінаційних факторів, таких як раса чи стать [4].

3) інтелектуальні репетитори та асистенти: ШІ може надавати підтримку в режимі реального часу, відповідаючи на запитання здобувачів освіти і пояснюючи складні концепції, а також допомагати педагогам у підготовці матеріалів, плануванні занять, наданні індивідуальних консультацій тощо. Серед таких асистентів – Jill Watson Assistant, розроблений Технологічним інститутом Джорджії як асистент викладача в курсі комп'ютерної етики, який може відповідати на запитання студентів, надавати пояснення і навіть допомагати їм з домашніми завданнями; Brainly Tutor – онлайн-помічник для навчання, який допомагає студентам з домашніми та іншими навчальними завданнями, доступний 18 мовами з базою даних, що містить понад 100 мільйонів запитань і відповідей; Cognii AI Tutor – цифровий помічник, який використовує ШІ для надання студентам персоналізованих навчальних матеріалів і доступний 10 мовами з базою даних, яка містить понад 10 мільйонів запитань і відповідей.

4) аналітика та прогнозування: ШІ може аналізувати великі обсяги освітніх даних для виявлення тенденцій і проблемних областей. Завдяки збору великої кількості даних про студентів від шаблонів оцінювання до результатів тестів, викладачі можуть отримати уявлення про те, що потребує вдосконалення, оптимізації на основі аналізу освітніх потреб в режимі реального часу. За допомогою аналітики ШІ можна прогнозувати, які здобувачі можуть мати труднощі з певними предметами або темами і вчасно надавати необхідну підтримку.

5) доступність та інклюзивність: ШІ може надавати адаптивні технології для здобувачів із обмеженими можливостями, такі як голосові асистенти, перекладачі жестової мови та інші інструменти. Системи ШІ можуть перекладати навчальні матеріали на різні мови, забезпечуючи доступність освіти для здобувачів із різних мовних середовищ.

6) розширена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR): використання AR і VR для створення імерсивних (поняття «імерсивність» означає «занурення» або «ефект присутності») навчальних середовищ. Технологія доповненої реальності, реалізована за допомогою штучного інтелекту, обіцяє більш захоплюючий досвід навчання для студентів, дозволяючи їм взаємодіяти з віртуальними об'єктами способами, які раніше були неможливими. Це може допомогти отримати поглиблені та зорові враження від навчального матеріалу.

7) розвантаження викладачів. Нещодавнє опитування вчителів у США показало, що 97% педагогів використовують ChatGPT для написання планів уроків, виставлення оцінок і надання учням зворотного зв'язку (93%), написання

електронних листів і рекомендацій (91%) [3]. Використання ШІ для створення чернеток лекцій, завдань, систем для автоматизації оцінювання робіт, експрес-відповідей на поширені запитання, загальних відповідей на питання щодо написання, наприклад, курсового чи дипломного проєкту надає змогу пришвидшити роботу викладачів.

Загалом, впровадження ШІ в освіту може значно підвищити ефективність навчального процесу, зробивши його гнучкішим, доступнішим і більш персоналізованим, а також сприяти розвитку ключових навичок, необхідних у сучасному світі. Ця інноваційна технологія відкриває безмежні можливості для забезпечення доступу до якісної освіти для різних категорій студентів, підвищення ефективності й залученості до навчання. Проте важливо враховувати, що використання штучного інтелекту також вносить певні виклики, такі як захист персональних даних, відповідальність за прийняті рішення, необхідність кваліфікованого обслуговування систем, а також питання етики і захисту прав користувачів. Важливо ретельно вивчати та розв’язувати ці питання у процесі розробки та впровадження систем навчання на основі штучного інтелекту, а також розвивати навички, які не можуть бути замінені штучним інтелектом, такі як соціальна взаємодія, співпраця, критичне, аналітичне й творче мислення, креативність тощо.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text.

2. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / [За заг. ред. А. І Шевченка]. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с.

3. 8-in-10-teachers-approve-of-student-use-of-chatgpt-nearly-all-use-it-themselves URL: https://www.intelligent.com/8-in-10-teachers-approve-of-student-use-of-chatgpt-nearly-all-use-it-themselves/.

4. Zilberman, A. Як ШІ впливає на систему освіти. URL: https://www.facerua.com/iak-shi-vplivaie-na-sistiemu-osviti/.

УДК: 371.214:531

Чех Галина
Львівський автомобільно-дорожній
фаховий коледж НУ «Львівська Політехніка»

STEAM ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ МЕХАНІКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Тема "STEAM підхід до вивчення технічної механіки у фаховому коледжі" досліджує застосування інноваційного навчального підходу, що об'єднує науку (Science), технології (Technology), інженерію (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics) для ефективного викладання технічної механіки. Впровадження STEAM підходу сприяє розвитку критичного мислення, творчих навичок та інтеграції міждисциплінарних знань, що є необхідними для підготовки висококваліфікованих фахівців.

У роботі розглядаються основні методики та стратегії використання STEAM підходу в навчальному процесі, включаючи проектно-орієнтоване навчання, інтерактивні лабораторні роботи, використання сучасних технологічних інструментів та міждисциплінарні проекти. Особлива увага приділяється ролі мистецтва у формуванні інженерних навичок та креативного підходу до вирішення технічних задач.

Дослідження включає аналіз успішних кейсів впровадження STEAM підходу в навчальні програми фахових коледжів, виявлення переваг та викликів такого підходу. Результати дослідження демонструють, що інтеграція STEAM підходу підвищує мотивацію студентів, покращує їхні академічні результати та сприяє підготовці конкурентоспроможних спеціалістів, готових до викликів сучасної індустрії.

Ключові слова: *STEAM, технічна механіка, фаховий коледж, проектно-орієнтоване навчання, творчі навички.*

Cheh Halyna
Lviv Automobile and Road
vocational college of NU «Lviv Polytechnic»

STEAM APPROACH TO THE STUDY OF TECHNICAL MECHANICS IN A VOCATIONAL COLLEGE

The topic "STEAM approach to the study of technical mechanics in a vocational college" explores the application of an innovative educational approach that combines Science, Technology, Engineering, Art and Mathematics for effective teaching of technical mechanics Implementation of the STEAM approach contributes to the development of critical thinking, creative skills and the integration of interdisciplinary knowledge, which are necessary for the training of highly qualified specialists.

The work examines the main methods and strategies for using the STEAM approach in the educational process, including project-oriented learning, interactive laboratory work, the use of modern technological tools, and interdisciplinary projects. Special attention is paid to the role of art in the formation of engineering skills and a creative approach to solving technical problems.

The research includes the analysis of successful cases of the implementation of the STEAM approach in the educational programs of vocational colleges, identifying the advantages and challenges of such an approach. The results of the study demonstrate that the integration of the STEAM approach increases the motivation of students, improves their academic results and contributes to the preparation of competitive specialists ready for the challenges of modern industry.

Keywords: *STEAM, technical mechanics, professional college, project-oriented learning, creative skills.*

Пріоритетними технологічними завданнями XXI ст. є необхідність розв'язання екологічних проблем; оволодіння технологією термоядерного синтезу та розбудова альтернативної енергетики; поліпшення інфраструктури міст; використання нових інформаційних технологій у медицині; розвиток технології віртуальної реальності тощо. Однак, дослідження доводять існування суперечності між попитом на фахівців високотехнологічних галузей, які здатні до комплексної науково-інженерної діяльності та зниженням рівня цікавості студентів й учнів до дисциплін природничо-математичного та технічного циклів. Швидке й ефективне усунення цієї суперечності вимагає докорінного перегляду наявних моделей освіти, освітніх програм, методів навчання, вважають дослідники [1, с. 5-6].

Навчальна дисципліна «Теоретична механіка» складається із трьох розділів: теоретична механіка, опір матеріалів, деталі машин – і належить до циклу фундаментальних навчальних дисциплін за фаховим спрямуванням «Автомобільний транспорт». На основних законах теоретичної механіки ґрунтуються багато таких загально-інженерних навчальних дисциплін, як: опір матеріалів, теорія механізмів і машин, матеріалознавство, основи технологічних систем, деталі машин. Щоб добре засвоїти навчальну дисципліну, потрібно не тільки глибоко вивчити її теоретичний матеріал, а й набути твердих навичок у розв'язанні задач. Проведення лабораторних і практичних робіт зі всіх розділів теоретичної механіки – важливий елемент освітнього процесу, адже без практичного досвіду неможливо якісно засвоїти теоретичні знання. Виконання практичних робіт розроблено на основі STEM-підходу, як це здійснюють у реальних виробничих умовах – студент зможе застосовувати свої практичні знання для вирішення неякісно структурованих технологічних проблем і розвивати свої технологічні навички.

Освітня система України зараз знаходиться на шляху інноваційного розвитку. Викладачам необхідно будувати освітній процес у відповідності до наявного матеріального забезпечення, використовуючи інформаційні Online-сервіси та власні розробки. Цифрові лабораторії дозволяють проводити досліджень з фізики, хімії, біології не лише в навчальному кабінеті, але й на природі. Наприклад, цифрова лабораторія Neulog (<https://neulog.com>) містить понад 40 різноманітних датчиків і дозволяє проводити вимірювання, візуалізацію та аналіз результатів експериментів, експорт даних у табличний процесор. Результати експериментів можна подати у вигляді графіків, таблиць чи показів приладів у обраних одиницях фізичної величини. Автономний набір EdPro Amperia (<https://edpro.ua/amperia>) допоможе при виконанні лабораторних та демонстраційних робіт з курсу електрики та магнетизму. Цей набір працює без розеток, блок живлення та вимірювальний прилад містять

акумулятор. Використання середовища LabVIEW (Laboratory Virtual Instrument Engineering Workbench) у лабораторному практикумі дозволяє створити практично будь-який тип віртуального приладу за відносно невеликий проміжок часу в порівнянні з іншими підходами, поєднувати проведення віртуальних віддалених вимірювань на реальних об'єктах із широкими можливостями імітаційного моделювання.

На платформі нідерландської LMS ELECTUDE представлені спеціалізовані електронні програми, спрямовані на детальне вивчення автомобіля. Доступні програми, присвячені базовому устрою двигуна внутрішнього згоряння з модулями керування, датчиками, приводами та мережевим з'єднанням шиною CAN. Існує опція відключення, видалення, заміни компонентів, щоб побачити їх вплив на роботу двигуна. ELECTUDE SIMULATOR CHALLENGE – це симулятор, який використовується при підготовці техніків-механіків автодорожньої галузі, дозволяє вдосконалити навички діагностики, набути досвіду, вивчити порядок застосування сервісного інструменту та обладнання. За допомогою симулятора можна отримати точне уявлення про види сигналів, що формуються різними датчиками, способи управління виконавчими пристроями різного типу. Для викладача – це можливість моделювати різноманітні ситуації та реакцію діагностичного обладнання на введені несправності.

Використання віртуальних вимірювальних приладів дозволяє ввести студента у світ сучасних лабораторних та інформаційних технологій, підвищити мотивацію до навчання, сприяє розвитку творчих здібностей у майбутніх фахівців.

Фахівець XXI століття має вміти вільно висловлювати інноваційні та творчі ідеї, співпрацювати з представниками різних галузей діяльності, розуміти механізми взаємодії природничих наук і мистецтва, математики та гуманітарних наук і технологій, усвідомлювати галузі їх застосування, бути здатним до творчості та винахідливості, тому STEAM-підхід, що інтегрує природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics) є вимогою часу.

Список використаних джерел

1. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

УДК: 37.01/09

Гасюк Галина
викладач української мови та літератури
КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»

ВПЛИВ ІНДУВІДУАЛІЗАЦІЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ НА ЯКІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглянуто діяльність педагога у напрямі покращання процесу навчання, зокрема особливості використання індивідуалізації та диференціації навчання та їхній вплив на якість підготовки здобувачів освіти та навчального процесу загалом.

Ключові слова: *індивідуалізація, диференціація, навчання, внутрішні резерви, педагогічне спілкування.*

Hasiuk Halyna
teacher of Ukrainian language and literature
Andrei Krupinskyi Lviv Medical Academy

INFLUENCE OF INDIVIDUALIZATION AND DIFFERENTIATION OF LEARNING ON THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS

The article examines the activity of the teacher in the direction of improving the learning process, in particular, the features of using individualization and differentiation of learning and their impact on the quality of training of education seekers and the learning process in general.

Keywords*: individualization, differentiation, training, internal reserves, pedagogical communication.*

Управління педагогічним процесом здійснює педагог. Педагогічна наука є складною, бо вона вивчає найрозумніше – особистість. Результат педагогічної діяльності залишається незмінним – людина, яка оволоділа певною частиною суспільної культури, і здатна до саморозвитку.

Цінності сучасної освіти зумовили необхідність розуміти здобувача освіти як індивідуальну дійсність та індивідуальну можливість одночасно.

Засоби, форми, методи навчання не матимуть успіху, якщо при їх використанні не враховувати стимулювальні форми педагогічного спілкування у вигляді знань, що їх отримуватимуть студенти, і те, як буде організований процес вироблення умінь і навичок. Провідним принципом розвитку індивідуальності вважається принцип індивідуального підходу, сутність якого полягає у врахуванні та вивченні індивідуальних відмінностей студентів. Суттєва роль тут належить диференційованим завданням.

Мета нашої статті – визначити вплив індивідуалізації та диференціації навчання на якість освітнього процесу; визначити роль викладача у формуванні внутрішніх резервів здобувачів освіти.

Оскільки кожна людина є індивідуальністю з власними особливостями, то педагоги мають вміти використовувати внутрішні резерви особистості

здобувачів освіти, а саме: світогляд, здобутий досвід, уподобання, емоції, почуття, здібності, моральні риси, психологічні характеристики тощо.

Знання індивідуальних можливостей студента необхідне для вирішення двох завдань, що взаємопов'язані між собою – індивідуалізації тасоціалізації.

Щоб студент на занятті був зайнятий завданнями, які йому під силу, необхідно поєднувати фронтальні, групові форми роботи та індивідуальні форми роботи, враховуючи психологічні відмінності учасників навчального процесу.

Під терміном «індивідуалізація навчання», на думку Н.Мойсеюк, закладені спільне зі здобувачем освіти визначення його уподобань, цілей, можливостей, шляхів вирішення проблем, що перешкоджають йому досягати позитивних результатів навчання [2, с. 270].

Але, варто зауважити, що така спільна діагностика можлива тільки за умов рівноправності та довіри між педагогом і здобувачем освіти.

Можна констатувати, що індивідуалізація навчання грунтується на кількох векторах: індивідуально орієнтовану допомогу студентам в усвідомленні власних потреб, інтресів, цілей навчання; свободу в реалізації природних здібностей і можливостей; підтримка студента у творчій реалізації та рефлексії.

Педагогічна підтримка має на меті вирішити проблеми у діагностичній, пошуковій, діяльнісній, рефлексивній площинах, але вона не заміняє процес навчання [1]. Застосовується індивідуальний підхід, тобто управління розвитком здобувача освіти з врахуванням його особливостей, фізіологічних задатках і умов життя.

Студенти, працюючи індивідуально, постійно натрапляють на інформацію, яка має безпосередній стосунок до їх майбутньої спеціальності, отже будуть достатньо вмотивованими і матимуть досить сильний стимул до виконання поставлених завдань. Коли студенти впевнені, що виконують не просто звичайну навчальну роботу, а таку, якою вони будуть займатися в майбутньому, від якості виконання якої залежатиме рівень їх кваліфікації, професіоналізм, – підвищуватиметься їх зацікавленість, мотивація, відзначатиметься серйозніше й відповідальне ставлення до самостійного навчання.

Якщо індивідуалізація навчання спрямована на врахування специфічних індивідуальних особливостей кожного студента всередині групи, потоку, то диференціація передбачає врахування й подібних типових особливостей груп студентів.

Термін «диференціація» трактуємо як форму індивідуалізації, коли студенти, які подібні за певними індивідуальними особливостями, об'єднуються в групи для навчання з певних дисциплін чи окремих завдань.

При цьому, диференціація може бути внутрішня (здійснюється під час лекційних і практичних занять) або зовнішня (для організації навчання створюються спеціальні групи, школи).

Ознаки, що лежать в основі диференціації, можуть бути, наприклад, розумовими, трудовими, економічними, релігійними, естетичними, комунікативними, спортивними.

Відносно сучасної вищої освіти розробляється новий підхід до розуміння й організації процесу навчання. Його зміст у тому, щоб переходити від навчання як нормативно побудованого процесу до навчання як індивідуальної діяльності, її корекції та педагогічної підтримки.

Звернення до реалізації принципу індивідуалізації навчання здобувачів освіти ЗВО трактується як необхідність розв'язання однієї з провідних суперечностей «між потребою людини у цілісному розвитку себе як культурної, суспільної, а також природної сутності і неможливістю задовольнити цю потребу повною мірою за допомогою сучасної освіти» [3, с.124].

Педагог має створити оптимальні умови для розкриття можливостей особистості студента, зокрема шляхом довірливих стосунків між самими студентами та викладачем, що мобілізує їх творчий потенціал, формує впевненість у своїх силах і, таким чином, зумовить процес інтенсивного засвоєння матеріалу, викличе стійкий інтерес до вивчення навчальної дисципліни.

Отже, диференціація та індивідуалізація навчання і виховання – педагогічні виправдані категорії, які вимагають від викладачів фахової підготовки. Диференціація, індивідуалізація охоплюють всіх без винятку студентів, адже кожен повинен отримувати педагогічну увагу, без якої неможливе формування особистості фахівця.

Індивідуалізація в навчанні допомагає виокремлювати та враховувати в навчальному процесі індивідуальні особливості кожного студента для максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних особливостей, забезпеченні на цій основі підвищення якості його навчальної роботи, всебічного розвитку.

Перевагами диференційованого навчання можна вважати можливість ставити перед студентами пошукові, дослідницькі навчальні завдання; передумови для використання комплексних розумових дій; комунікація між членами групи.

Список використаних джерел

1. Марущак А. О. (2013). Індивідуалізація навчально-виховного процесу шляхом диференціації навчання: методичні основи використання різнорівневих завдань: урок технології. *Трудове навчання в школі*. № 17. С. 21–29.

2. Мойсеюк, Н. Є. (2003). Педагогіка. Навчальний посібник. 615 с.
3. Семенова А.В. (2016). Ціннісний вимір досвіду педагогічної дії: монографія. Одеса. 436 с.

УДК: 378:316

Шумінська Ольга,
старший викладач кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Описано лідерські якості – як сукупність особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй виконувати роль лідера в групі. Визначено, що лідерські якості майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту – це сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних якостей майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту, які забезпечують його здатність до інтеграції та цілеспрямованості колективу організації для успішного завершення організаційних завдань.

***Ключові слова**: лідерство, лідерські якості, формування лідерських якостей майбутніх спеціалістів з адміністративного менеджменту.*

Shuminska Olha,
senior teacher of the department of Humanitarian Education and Tourism
SS NULES of Ukraine «Berezhany Agrotechnical Institute»

THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING THE LEADERSHIP QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS IN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT

There were described the leadership qualities as the whole of individually-personal and socially-psychological qualities of the individual that help him to take on the role of the leader in the group. Was defined that the leadership qualities of the future Specialist in Administrative Management – is an aggregate of individually-personal and socially-psychological qualities of the future Specialist in Administrative Management, that provide his ability to integrate and to target the team of the organization for the successful ending of organizational purposes.

***Key words**: leadership, leadership qualities, leadership qualities formation of future Specialists in Administrative Management.*

Розвиток лідерських якостей необхідно розглядати як одне із стратегічних завдань суспільства, оскільки розвиненість даних якостей забезпечує здатність менеджера згуртовувати колектив і спрямовувати його на досягнення стратегічних цілей. Однак на даний момент не достатньо уваги приділяється розробленню системно-комплексних підходів до формування лідерських якостей майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту.

Лідерство є найвищою формою майстерності менеджера-професіонала тому він повинен мати розвинуті лідерські якості. У зв'язку з тим фахівці з адміністративного менеджменту потребують щоб лідерські якості отримували розвиток ще під час навчання у ЗВО з метою подальшого їх вдосконалення у своїй професійної діяльності.

Розвитку лідерських якостей присвячені праці О. Гудзинського, С. Судомир, М. Судомир, Т. Гуренко, Н. Семенченко та інших, однак, незважаючи велику кількість праць недостатньо уваги приділено формуванню лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту.

Проаналізувавши літературні джерела з питань лідерства, група авторів В. Зазикін та Е. Смирнов виділяють такі характеристики лідера: досить високий ступінь ініціативи й активності під час вирішення групових завдань; всебічні знання про членів групи, ситуацію в цілому та вирішувану завдання зокрема; видатна здібність впливати на поведінку решти групи. Лідерські якості – це, перш за все, внутрішнє «Я» лідера. З точки зору філософії лідерства можемо відкинути визначення певних лідерських якостей і зосередитися безпосередньо як на феномені, так і на його функціях. Лідерські якості – це сукупність особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй виконувати роль лідера в групі.

Підтримуємо позицію В. Стадника що «для успішної роботи колективу важливим є не лише сформовані у ньому стосунки, що забезпечують ефективну взаємодію людей у процесі спільної роботи, але й те, яким чином спрямовується їх діяльність, які форми впливу використовуються для того, щоб спонукати людей до продуктивної праці. Ці питання відносяться до компетенції керівника або менеджера з адміністративної діяльності – людини, яка очолює колектив і використовує надану їй владу для впливу на поведінку людей, що у ньому працюють» [4, с. 393].

Вважаємо, що при визначенні лідерських якостей необхідно звернути увагу та враховувати характерні ознаки професійної деформації майбутньої професії студента як на чинники, що негативно впливають на досягнення успіху.

Аналіз наукових джерел з теорії менеджменту [1,3,4] дозволяє визначити сутність і зміст терміну «менеджмент» у різноманітних варіантах його трактування: – менеджмент як процес – безпосередньо процес професійного формування організації та керування нею, з усіма функціями та методами, притаманними цій діяльності; – менеджмент як апарат управління – організаційна ланка установи, що забезпечує ефективне використання та координацію ресурсів з метою виконання завдань, які стоять перед установою та досягнення її мети. Однак, менеджмент необхідно розглядати в гармонійній єдності суб'єктів і об'єктів управління та стратегій розвитку соціально-

економічних систем, тому підтримуємо позицію професора Гудзинського О.Д., який розглядає менеджмент, як теорію методологію і практику управління виробництвом, економікою і людьми, система, яка відповідно до цілей і завдань бізнесу розробляє стратегії і плани, формує механізми вирішення загально-системних і внутрішньо-системних завдань і шляхом їх використання у раціональному поєднанні забезпечує гармонізацію інтересів і задоволення потреб споживачів згідно обраних сегментів ринку[3].

Менеджмент як система (в статиці – як процес і функція) складається з певних підсистем: організаційної, економічної, соціально-психологічної та правового забезпечення.

Менеджмент охоплює суб’єкт і об'єкт управління. Перший (керуюча система) являє собою сукупність органів управління і управлінських працівників, які різняться між собою специфікою виконуваних функцій. Управлінські функції можуть виконувати як рядові працівники, так і колективи. Обсяг виконаних робіт визначається мірою участі зазначених суб'єктів у здійсненні управлінських функцій. Об'єкт управління представлений технічною, технологічною, біологічною, організаційною та економічною підсистемами [3].

Менеджерська діяльність нерозривно пов'язана з лідерськими функціями. Лідерство – це здатність впливати на окремі особи і групи, спрямовуючи їх зусилля на досягнення цілей організації.

Менеджер завжди виконує три ролі лідерства: адміністративного, соціального й інтелектуального, а також роль виконавця. У менеджерів структура лідерства різна. Вона залежить від типу організацій, систем і структур управління; організаційних форм господарювання; рівня компетентності менеджера й організації; місця менеджера в системі управління; культури організації тощо [1].

Виконання менеджерських функцій значною мірою залежить від повноти влади. Остання являє собою можливість впливати на поведінку інших, забезпечуючи досягнення загально і внутрішньо-системних цілей.

На величину влади менеджера впливає не тільки рівень його формальних повноважень, а й ступінь залежності від іншої особи. На підставі даного розуміння величини влади можна виділити такі її види: влада керівника, підлеглих, колективу. Менеджер, впливаючи на людей, повинен враховувати залежність як підлеглих від керівника, так і керівника від підлеглих. Це суттєво змінює становище менеджера в організаційній системі, формує стиль поведінки організації та керівництва. Такий підхід дозволяє визначити і форми влади: влада, яка ґрунтується на використанні концепції примушування або стимулювання, експертна, еталонна, традиційна влада [2].

Влада організаційної системи може бути централізованою і

децентралізованою. В умовах ринкової економіки і зміни форм власності влада повинна децентралізуватися. При цьому важливо встановити раціональне співвідношення між її централізацією і децентралізацією [3].

Від рівня виконання менеджером ролевих функцій залежатиме і ефективність організаційної системи, а результативність функціонування останньої – від рівня авторитетності керівництва [3].

Висновок. Отже, лідерські якості майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту – це сукупність соціально- психологічних і індивідуально-особистісних властивостей майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту, які забезпечують його здатність інтегрувати та цілеспрямовувати колектив організації для успішного досягнення організаційних цілей. Цілеспрямоване формування лідерських якостей у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту не тільки забезпечує успішне виконання формальних, владних повноважень, але й стає підґрунтям соціально-психологічного впливу на працівників організації.

Лідерство в менеджменті слід розглядати як найвищу форму майстерності професійного керівника, а лідерські якості необхідно вважати невід'ємною частиною професійної компетентності. Аналіз наукової літератури й особливостей професійної діяльності дозволив нам визначити таку структуру лідерських якостей фахівця з адміністративного менеджменту: мотиваційно-ціннісний, інтегративно-діяльнісний, спрямувально-діяльнісний, емоційно-рефлексивний [5].

Список використаних джерел:

1. Hudzynskyi O. D., Sudomyr S. M., Hurenko T. O. (2010). Management of formation of competitive potential of enterprises (theoretical and methodological aspect): [monograph]. Kyiv: IPK of the DSU. 212 p.

2. Sudomyr S. M. (2015). Formation of a management system for the development of agricultural enterprises: theory, methodology. Kyiv, K.: "Komprynt". 483 p.

3. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Менеджмент підприємницької діяльності: навч.посібник / заг. ред. О. Д. Гудзинського / 2-е перевид. і допов. К. : ІПК ДСЗУ, 2011. 322 с.

4. Стадник В. В. Менеджмент: посібник. К.: Академвидав. 2003. 464 с.

5. Гудзинський О. Д., Гуренко Т. О., Судомир С. М., Гудзинська Ю. С., Судомир М. Р. Стратегічний менеджмент: навчальний посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 314 с.

УДК: 746.3:373.3

***Канас Софія**, керівник майстерні текстилю,*
Дитяча школа народних мистецтв, Львів ,Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИБІЙКИ У ТВОРЧИХ РОБОТАХ УЧНІВ МАЙСТЕРНІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТИЛЮ

У статті розкрито значення мистецтва української народної вибійки і його інтерпретація у творчих роботах учнів майстерні художнього текстилю, а також проведено короткий історичний екскурс і описано технологію вибійки та завдання, які виконано учнями.

***Ключові слова:** мистецтво, виховання, вибійка, шаблон, дошка, орнамент, принт, барвник.*

***Kanas Sofiia**, head of the textile workshop,*
Children's School of Folk Arts, Lviv, Ukraine

THE INTERPRETATION OF THE UKRAINIAN FOLK PATTERN IN THE CREATIVE WORKS OF THE STUDENTS OF THE ARTISTIC TEXTILE WORKSHOP

The article reveals the significance of the art of Ukrainian folk vybyki and its interpretation in the creative works of the students of the art textile workshop, as well as a short historical excursion and describes the technology of vybyki and the tasks performed by the students.

***Key words:** art, education, dent, template, board, ornament, print, dye.*

Україна переживає складні часи, і вже сьогодні важливо думати про відбудову якісно нової держави і виховання майбутнього покоління, розвиток його творчого потенціалу. Тому важливо з раннього дитинства розвивати творчі здібності дітей, потяг до прекрасного, знайомити дітей з давніми українськими ремеслами, декоративно-прикладним мистецтвом. Засобами мистецтва я допомагаю вихованцям увійти в світ творчості, пізнати його красу й прилучаю до скарбів народної культури. Мистецтво розвиває емоційно-чуттєву сферу дитини , стимулює розвиток образного мислення, художньої уяви, збагачує її духовну культуру [1].

Метою занять гуртка художнього текстилю є виховання у дітей інтересу до народного мистецтва, яке виникло й розвинулось на основі традиційної народної художньої творчості. Народне мистецтво є невичерпним джерелом натхнення в процесі формування творчої особистості. Народна культура розвивалась і передавалась від покоління до покоління. Розроблені давнішими майстрами принципи художнього оформлення тканин і на сьогодні не втратили вартості.

Особливе місце в мистецтві художнього оформлення тканин в творчості українського народу займає вибійка. Масового поширення набула в сер. XIX ст. Ця техніка характерна тим, що орнамент утворюється не в процесі ткання, а на

готовій уже тканині. Він наноситься на тканину фарбою за допомогою різьблених дощок [2].

Майстрів, що займалися вибивною справою, називали «вибійниками», «димкарями», «малярами», «друкарями полотен».

В народному вибійництві XIX - 1 чв. XX ст. найбільш поширеними були техніки зверхнього і кубового вибивання. Невелика кількість знарядь, відсутність потреби в особливому обладнанні зробили їх особливо доступними.

Матеріалом для вибійок здебільшого служили льняні, конопляні, рідше бавовняні або шовкові тканини. Полотно, призначене до вибивання, збризкували водою, качали, щоб усунути зморшки. Тонке полотно перед вибиванням просочували розведеним тваринним клеєм. Після цього його сушили, гладили кісткою, пляшкою або скляним галом. Від належної підготовки тканини залежало чисте й акуратне відбиття орнаменту [3].

Для фарбування використовували лише природні фарби. Чорну фарбу готували з сажі хвойних дерев, цеглисту- з суміші паленої вохри і свинцю , синю-з суміші індиго і свинцевого білила, червону- з місцевої породи червцю. Фарби розтирали на оліфі, яку виварювали з льняної олії, а потім варили в глиняному горщику.

Комплект знарядь, якими користувалися вибійники при зверхньому вибиванні, складався з набору грушевих або липових дошок, двох шкіряних подушок, прибитих до дощечки з держаком, що служили для нанесення фарби на дошку, дерев'яного валка для качання-притискування полотна до дошки, куранта-каменю для розтирання фарби і двох-трьох горщиків для оліфи і фарб [4].

Основними знаряддями вибійників були дошки. Їх форма, розміри, матеріал зумовлювались умовами праці вибійника, характером орнаменту й технікою вибивання. Давніші дошки мали невеликі розміри, нагадували штампи, на яких вирізьблено один мотив.

Згодом для прискорення праці використовували дошки більших розмірів, які містили кілька рапортів, або один мотив більших розмірів. Їх виробляли або з одного суцільного шматка дерева, або склеєного з двох-трьох шарів. Для тієї частини, на якій різьбили орнамент, підбирали грушеву деревину, для середньої і верхньої- м'які породи дерева. Дрібні частини орнаменту, які важко було вирізати в дереві, заміняли оформленими відповідно до рисунку металевими пластинами і вбитим вертикально у дошку дротиком. Фон навколо візерунка, нанесенного на дошку, заглиблювався, і орнамент виступав високим рельєфом. Візерунок, що виступав на дошці, вкривали тонким шаром олійної фарби, потім на дошку накладали полотно і зверху щільно притискали, прокатували валиком.

Пізніше цей спосіб дещо змінився: на полотно вже накладали дошку меншого розміру [5].

Інший тип вибивних дощок – довгі, тонкі, які займали всю ширину полотнища, односторонньо або двосторонньо різьблені. Такими дошками користувалися мандрівні вибійники.

Вибійка могла бути однокольоровою і різнокольоровою. Багатоколірність ускладнювала роботу, бо для кожного кольору потрібна була окрема дошка. Комбінуванням взорів двох-трьох дошок, що накладались на полотно під різними кутами, майстри створювали велику кількість різних варіантів орнаментації.

Через примітивну техніку різьблення і кустарний характер друкування фарба лягала нерівномірно і контур рисунка виходив не досить чітким. Вибивали в селянському побуті грубі полотна, а це збільшувало нерівність забарвлення і створювало особливу фактуру кольору [6,7].

Крім типової синьої вибійки майстри використовували й коричневі, чорні, жовті й жовтогарячі кольори.

Орнамент був геометричний і рослинний з окремими фігурами птахів і різних тварин. Композиція для візерунку геометричного орнаменту здебільшого смугаста. Вона складається з різних хвилястих або ламаних ліній, між якими розташовуються круги, квадрати, трикутники та ін. Смугасті композиції побудовані на ритмічному чергуванні поздовжніх смуг різної ширини і з візерунку –або суцільного, або такого, що складається з окремих елементів. Геометричні візерунки вибійки мали свої місцеві назви- «горошкова», «зернятка», «цяточки», «кружальця», «звізди», «сосонки», «грибочки», «сливки» та ін. Також використовувались зірочки, розетки, що переходили у квітку. В смугастих композиціях рослинного орнаменту хвилясті лінії переходять в гілки рослин з рапортом, що повторюється безкінечно. Іноді квіткові елементи з’єднуються між собою, створюючи т.ч. площинний взір, що рівномірно стелиться по полотну і вкриває всю поверхню тканини.

У штучних виробах частіше застосовують центровану композицію. Центр у вигляді розетки або квітки замкнутий в коло або багатокутник.

Використовувалась вибійка- «пейстря» або «мальованка», здебільшого на штани або пошивки, рідше на жіночий одяг, рушники і скатерки. Для одягу використовували вибійку з дрібними геометричними візерунками, для пошивок і скатерок з візерунками квіткового орнаменту. Нарядними візерунками рослинного орнаменту в західних областях України прикрашали тоді жіночий одяг. Зустрічаються мотиви дубових і кленових листків, квітів і листя барвінку, листя папороті, винограду і ліщини, зерняток гороху і квасолі, колосків пшениці,

маківок та ін. Вони виступають у вибивному орнаменті в умовних, плоских, схематизованих формах – без будь-яких перспективних скорочень.

Орнамент вибитий на білому фоні називається «білоземельна» вибійка. Інший стиль щодо трактування орнаментального поля і розробки рисунка мотивів представляють вибійки, на яких застосовано чорний фон. На відміну від «білоземельних» вибійок вони зберігають в узорних частинах натуральний колір полотна і розвивають взір на вибитому в чорний колір фоні. Це характерно для бойківських і лемківських вибійок [8].

Образи тваринного світу обмежуються в народному вибійковому орнаменті невеликою кількістю форм, що передають здебільшого відображення птиць- зозулі, качки, півня. Вони виступають у спрощеній, схематизованій формі як самостійний сюжет або поєднуються з рослинними мотивами.

Також в орнаментах вибійок зустрічаються фігурні зображення. Вони вплітаються в композицію як один з орнаментальних мотивів або займають в композиції самостійне місце. В їх рисунку немає ні пластики, ні перспективи.

Вибивні тканини використовувались для жіночого і чоловічого вбрання (спідниць- димок, мальованок, штанів, кабатів, хусток), ряден, скатертей.

Для ознайомлення з народною вибійкою я використала багато ілюстративного матеріалу, зокрема зразки вибійок Яворівського району, Бойківщини, Лемківщини, Полтавщини, Поділля, Харківщини, Чернігівщини. Гуртківці працювали над ескізами, інтерпретуючи рослинні мотиви, та створили

шаблони для своїх власних орнаментів. На основі ескізів було створено композицію скатертини «Квіткове поле». Відбивали візерунки акриловими барвниками та продекорували за допомогою контурів для тканин.

Вивчаючи народну вибійку, діти аналізували побачені зразки, вивчали форми, кольори, фактури, пластику ліній, а також їхнє цільове призначення. Діти дали оцінку і свої враження від побаченого і вчилися інтерпретувати побачене і реалізовувати в своїх творах- це сприяє розвитку їх емоційної чутливості. Важливо захопити дітей даною темою, допомогти полинути в світ фантазії [9].

На основі орнаментів української вибійки гуртківці створили колективну роботу -скатертину « Квіткове поле», еко-торбинки «Вазон». Спочатку діти зробили ряд замальовок і ескізів. Наступним етапом є виготовлення шаблонів з картону. Рисунки перенесено на картон і вирізано. Далі працювали над композицією і коли все узгоджено – діти перенесли рисунок на тканину акриловими або друкарськими фарбами. Друкарську фарбу нанесли валиком на шаблоні видрукували на тканині, а рамку від шаблона використали при роботі акриловими фарбами. Після нанесення фарбами рисунку декорували його графікою за допомогою контурів для тканин. Також за мотивами української вибійки виконали еко-торбинки на тему «Вазон» акриловими фарбами і контурами для тканин. Торбинки всі різні самобутні, діти їх з радістю носять і таким чином популяризують наше народне мистецтво.

Список використаних джерел

1. Болюк О. Орнаментика української вибійки як маркер етнічної ідентичності (на матеріалах колекцій). Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів.

2. Жук А.К. Сучасні українські художні тканини. К., 1985.

3. Захарчук-Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. К., 1979.

4. Коновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі. К., 2000.

5. Нечипоренко С.Г. Вибійка в Україні, Час майстрів. 2010.

6. Орнамент української вибійки. Академія архітектури Української РСР. К., 1950.

7. Особистісно-орієнтована дошкільна освіта дітей 3-6 років» (у співробітництві з: Міжнародним фондом «Відродження» (Київ), Інститутом відкритого суспільства (Нью-Йорк), Міжнародним центром розвитку дитини (Вашингтон),1997

8. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР. К., 1979.

9. Січинський В. Мистецтво як засіб національного виховання. *Карби*. 2002. № 1. С. 84–87.

УДК: 76.025.5

Гуменюк Софія,
студентка IV курсу кафедри книжкової та станкової графіки
Української академії друкарства
Львів, Україна

ОФОРТ: МИСТЕЦТВО ГРАВЮРИ НА МЕТАЛІ

Офорт — це техніка гравюри на металі, яка використовується для створення друкарських зображень. Офорт відрізняється від іншої техніки гравюри своєю м'якістю лінії та можливістю передавати тонкі відтінки світлотіні. Ця техніка дозволяє художникам досягти високої деталізації та багатства текстури, що робить її популярною серед майстрів різних епох, включаючи таких видатних художників, як Рембрандт і Франсіско Гойя. Отже в нашій статті ми розглянемо дану техніку та її застосування.

Ключові слова: *офорт, техніки, митці, майстри, зображення.*

Humeniuk Sofiia,
IVth student of the Department of Book and Easel Graphics
Ukrainian Academy of Printing
Lviv, Ukraine

ETCHING: THE ART OF ENGRAVING ON METAL

Abstract. *Etching is a metal engraving technique used to create printed images. Etching differs from other engraving techniques (for example, incisal engraving) by its softness of line and the ability to convey subtle shades of chiaroscuro. This technique allows artists to achieve a high degree of detail and richness of texture, making it popular among masters of various eras, including such great artists as Rembrandt and Francisco Goya. So, in our article, we will consider this technique and its application.*

Key words*: etching, techniques, artists, masters, images.*

Офорт — це техніка гравюри на металі, яка використовується для створення друкарських зображень. В академіях друкарства, таких як Львівська національна академія друкарства або Київська національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, техніку офорту вивчають у рамках спеціальних курсів графіки та друкованих технік. Навчання включає як теоретичні, так і практичні аспекти.

Ось основні етапи навчання техніки офорту:

1. Теоретичні знання, де вивчають історію офорту: студенти вивчають історію техніки, від її виникнення до сучасних методів. Особлива увага приділяється відомим майстрам офорту та їхнім роботам. Курси включають вивчення основних понять і термінології, принципів створення композиції, світлотіні, лінійної перспективи.

2. Підготовка матеріалів, вибір та підготовка пластини: навчання включає підготовку мідних або цинкових пластин, їх полірування та нанесення лаку. Проводиться ознайомлення зі всіма інструментами, такими як: голки для малювання, кісти для нанесення кислоти, друкарські преси.

3. Практичні заняття включають малювання на пластині: студенти малюють зображення на пластині, використовуючи різні техніки, такі як: лінійний офорт, травлений штрих, відкрите травлення, акватинта тощо. Майбутні фахівці навчаються техніці травлення: занурення пластини в кислоту для створення гравірування. Студенти вчаться контролювати час травлення для досягнення бажаного ефекту. Потім пластини фарбуються та використовують для друку відбитків на папері за допомогою друкарського преса.

4. Часто застосовують комбінацію методів: студенти заохочуються до експериментування зі світовими техніками, такими як акватинта, штаттер, бітею, резерваж. Студенти працюють над створенням власних робіт, що відображають їх індивідуальний художній стиль.

5. Важливим аспектом навчання є аналіз і обговорення студентських робіт, що дозволяє вдосконалювати техніку та розвивати критичне мислення. Студенти беруть участь у виставках, де вони представляють свої роботи та отримують відгуки від викладачів та колег.

Навчання технікою офорту в академіях друкарства забезпечує студентам як обґрунтовану теоретичну базу, так і практичні навички, необхідні для професійного розвитку в галузі графічного мистецтва.

Техніку офорту використовували багато відомих художників різних епох. Ось декілька з них:

Альбрехт Дюрер (1471–1528). Видатний німецький художник і гравер, Дюрер є одним з піонерів офорту. Він використовував цю техніку для створення складних та детальних зображень, які відзначаються високою точністю і майстерністю.

Джованні Баттіста Піранезі (1720–1778). Італійський художник і архітектор, Піранезі відомий своїми офортами, що зображують античні руїни та вигадують архітектурні фантазії. Його серія «Vedute di Roma» («Види Риму») залишається важливою спадщиною у світовому мистецтві.

Жак Калло (1592–1635). Французький гравер і художник Калло повідомляє своїми детальними офортами, які зображують сцени з театру, війни та повсюдного життя. Його техніка відзначається тонкою лінією і складними композиціями.

Джеймс Вістлер (1834–1903). Американський художник, Вістлер створив багато видатних офортів, включаючи серію «Тридцяти шість видів Темзі». Він використовував офорт для створення елегантних і атмосферних пейзажів.

Чарльз Меріон (1821–1860). Французький художник, Меріон став відомим своїми офортами, що зображують старий Париж. Його роботи відзначаються у вазі до архітектурних деталей і вражаючим використанням світла.

Рис 1. Авторська робота.

Франсуа Мілле (1814–1875). Французький художник, Мілле використовував офорт для зображення селянського життя і праці. Його роботи відзначаються гуманізмом і тонким відчуттям природи.

Едґар Дега (1834–1917). Французький імпресіоніст, Дега використовував офорт разом з іншими графічними техніками. Його робота включає сцени з

балету, кафе і повсюдного життя, часто зображені з динамічними композиціями та експерименти з лініями [3].

Фелікс Валлоттон (1865–1925). Швейцарський та французький художник і гравер, Валлоттон знає своїми офортами і дереворитами. Його роботи відзначаються контрастом між світлом і тінню та часто мають символічний зміст.

Кете Кольвіц (1867–1945). Німецька художниця і гравер Кольвіц використовувала офорт для створення сильних соціальних і політичних заяв. ЇЇ роботи часто зображують вибірку і боротьбу робітничого класу.

Ці художники, серед багатьох інших, використовували офорт як засіб для вираження своїх художніх творів, експериментуючи з техніками та матеріалами для створення унікальних та впливових творів мистецтва.

Рембрандт, Рубенс та Франсиско Гойя — видатні художники, які активно використовували техніку офорту у своїй творчості. Кожен з них вніс свій внесок у розвиток цієї техніки, створюючи шедеври, що вплинули на розвиток графічного мистецтва.

Рембрандт ван Рейн (1606–1669) був одним із найвідоміших майстрів офорту в історії. Його робота відзначається надзвичайною майстерністю у використанні світлотіні (кіароскуро) і детальним зображенням. Він експериментував з високою технікою і матеріалами, досягаючи вражаючих результатів. Рембрандт майстерно використовував лінію для створення деталізованих і виразних портретів, сцени з біблійної історії та пейзажів. Часто з'єднував офорт з технікою сухої голки, що надавало його роботам м'якості та глибини. Використовував техніку акватинта для створення тональних градацій, що додавало його роботам більшої виразності та драматизму.

Пітер Пауль Рубенс (1577–1640) також зробив внесок у розвиток офорту. Він працював разом зі своїми учнями та граверами, створюючи композиції для друку. Часто розробляв ескізи та композиції, які потім виконували його учні та інші майстри гравюри. Це дозволило поширювати його роботу серед ширшої аудиторії. Його офорти відзначаються динамічністю, експресивністю та багатством деталей, властивими бароковому стилю.

Франсіско Гойя (1746–1828) став одним із найбільших майстрів офорту в кінці XVIII — початку XIX століття. Його роботи, особливо серії «Каприкос» та «Лос Дезастрес де ла Герра» (Жахи війни), стали великим вкладом у розвиток техніки та змісту офорту. Гойя використовував офорт для висловлення своїх критичних поглядів на суспільство, політику і війну. Його роботи відзначаються гострою сатирою та глибоким гуманізмом. Часто поєднував офорт з акватинтою для створення тональних ефектів і драматичних контрастів. Це дозволяло йому додати душевну глибину та силу до свого зображення. Гойя активно

експериментував із ефективними методами тренування, досягаючи унікальних художніх ефектів, які стали новаторськими за його час.

Кожен з цих художників використовував техніку офорту по-своєму, демонструючи її різноманітні можливості та впливаючи на розвиток графічного мистецтва у своїй епосі. Їх роботи залишаються відмінними прикладами майстерності та натхнення для сучасних художників та дослідників.

Офорт відрізняється від іншої техніки гравюри (наприклад, різцевої гравюри) своєю м'якістю лінії та можливістю передавати тонкі відтінки світлотіні. Ця техніка дозволяє художникам досягти високої деталізації та багатства текстури, що робить її популярною серед майстрів різних епох [2].

Процес офорту включає декілька основних етапів:

1. Підготовка пластини: зазвичай використовують мідну або цинкову пластину, яку покривають кислотостійким лаком або воском.

2. Малювання: художник малює по лаку голкою (кресляркою) або іншим гострим інструментом, знімаючи його і відкриваючи металеву поверхню.

3. Травлення: пластини занурюють в кислоту (зазвичай азотну або іншу травильну рідину), яка роз'їдає відкриті ділянки металу, створюючи борозенки. Час травлення залежить від бажаної глибини лінії.

4. Очищення і фарбування: після травлення пластину очищають від лаку і покривають друкарською фарбою, яка заповнює борозенки.

5. Друк: пластину поміщають під прес разом з вологим папером. Під тиском фарба з борозенок переноситься на папір, створюючи відбіток.

Офорт має кілька різних технік, кожна з яких дозволяє досягти різних художніх ефектів. Ось деякі з них:

1. Лінійний офорт: традиційний офорт (найпростіший і найпоширеніший метод. Художник малює на лакованій металевій пластині, відкриваючи поверхню металу, яка потім витравлюється кислотою), штриховий офорт (використовується для створення ліній і штрихів різної товщини і глибини).

2. М'який лак (м'який ґрунт): лак змішується з жиром або воском, роблячи його м'яким і липким. Папір накладається на лаковану пластину, а художник малює на папері, створюючи враження зображення олівцем або крейдою. Потім пластину травлять, як і при звичайному офорті.

3. Акватинта: техніка, яка дозволяє створювати тональні ефекти, схожі на акварель. Пластин покривають порошком смоли, який потім плавлять для утворення дрібних гранул. Після цієї пластини травлять у кислоти, яка проникає між гранулами, створюючи різноманітні відтінки сірого.

4. Пунктира (пунктир): ця техніка забезпечує нанесення чисельних дрібних крапок або крапкових штрихів на пластину, що створює градієнти тону при друку.

Рис 2. Авторська робота.

5. Суха голка — це одна з техніки офорту, яка передбачає пряме гравіювання на металевій пластині без використання кислоти для травлення. Ця техніка відрізняється від традиційного офорту і має своїми художніми характеристиками і методами виконання [1].

6. Штаттер (Spitbite): це варіація акватинти, де кислота наноситься випадково на пластину за допомогою пензля або інших інструментів, що дозволяють художнику досягти різноманітних тональних ефектів.

7. Битею: ця техніка включає багаторазове травлення пластини, що дозволяє створювати глибші і темніші лінії та області. Кожен етап травлення додає нові деталі до зображення.

8. Резерваж (Resist Ground): Використовуються різні види лаків для частинок пластини захисту від кислоти під час травлення, що дозволяє створити складні малюнки з контрастними областями.

Ці техніки можна комбінувати для створення складних і багатошарових зображень, дозволяючи художникам експериментувати та досягати унікальних результатів.

Техніка офорту є багатогранна, цікава та глибоко історична. Вона поєднала у собі художні можливості та технічну майстерність, надаючи митцям засоби для створення унікальних та виразних зображень. Офорт дозволяє створити тонкі лінії та деталі, яких важко досягти іншими методами. Техніки, такі як: акватинта, дозволяють створювати м'які переходи від світла до тіні, додаючи зображення глибини й об'єму. Техніка офорту є не лише способом створення зображення, але й формою виразу, яка поєднує в собі мистецтво, історію та технічну майстерність. Це робить її унікальною і захоплюючою для дослідження та освоєння.

Список використаних джерел:

1. Богомольний Н.Я., Чебикін А.В. Техніка офорта Київ: Вища школа. 1978. 110 с.
2. Дзвінків В.М., Шистко В.І. Офорт. 1971 р. 180 с.
3. Фоменко В. М. Київська школа гравюри (середини 1610-х—1718 рр.): Автореф. дис... д-ра мистецтвознавства, АН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнографії. К., 1993. 41 с.

УДК: 373.5:372.8(477)(07)

Вихованська Галина, *директор*
Олексин Юлія, *методист*
Дитячої Школи Народних Мистецтв
м. Львів, Україна

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ ПРИ ДИТЯЧІЙ ШКОЛІ НАРОДНИХ МИСТЕЦТВ

у статті розглядається досвід організації літньої школи при дитячій школі народних мистецтв. Аналізується структура, мета та завдання літньої школи, а також методи і форми роботи з дітьми. Описано основні напрямки діяльності, включаючи художню творчість,

народні ремесла. Розглянуто особливості підготовки педагогічного колективу до проведення занять, а також роль інтерактивних ігрових методик у навчальному процесі. Висвітлюються результати роботи літньої школи та її вплив на розвиток творчих здібностей дітей, їхнє культурне збагачення та формування естетичного смаку. Робиться висновок про важливість подібних ініціатив для збереження та популяризації народних традицій серед підростаючого покоління.

Ключові слова: літня школа, дитяча школа народних мистецтв, художня творчість, народні ремесла, інтерактивні методики, культурне збагачення, творчі здібності, естетичний смак, народні традиції.

Vykhovanska Halyna, *director*
Oleksyn Yuliia, *methodist*
Children's School of Folk Arts, Lviv, Ukraine

EXPERIENCE IN ORGANIZING A SUMMER SCHOOL AT THE CHILDREN'S SCHOOL OF FOLK ARTS

Abstract: The article examines the experience of organizing a summer school at a children's school of folk arts. The structure, purpose and tasks of summer school, as well as methods and forms of working with children are analyzed. The main areas of activity are described, including artistic creativity, folk crafts. The peculiarities of the preparation of the teaching staff for conducting classes, as well as the role of interactive game methods in the educational process, are considered. The results of the summer school and its impact on the development of children's creative abilities, their cultural enrichment and the formation of aesthetic taste are highlighted. A conclusion is made about the importance of such initiatives for the preservation and popularization of folk traditions among the younger generation.

Key words: summer school, children's school of folk arts, artistic creativity, folk crafts, interactive methods, cultural enrichment, creative abilities, aesthetic taste, folk traditions.

Автор світлин: Олексин Юлія Юріївна

Другий рік поспіль ми відкриваємо двері нашої літньої школи для всіх, хто мріє зануритися в світ мистецтва. Це не лише учні Дитячої Школи Народних Мистецтв, а й усі бажаючі пізнати творчість під час літніх канікул. Цьогоріч наша діяльність проходить під гаслом «Територія нових друзів», що символізує єднання у світі мистецтва. Ми поділимося нашим підходом до організації цього захоплюючого заходу, оскільки переконані, що кожна дитина є творчою особистістю, здатною створювати унікальні авторські речі. Наша місія полягає у сприянні її самореалізації.

Програма літньої школи включає ознайомлення з такими базовими дисциплінами, як рисунок, живопис та композиція. Перший день табору починається з творчого завдання – створення авторських бейджиків. Це не лише виготовлення іменних знаків, а й знайомство з різноманіттям шрифтів та можливістю висловити своє «Я».

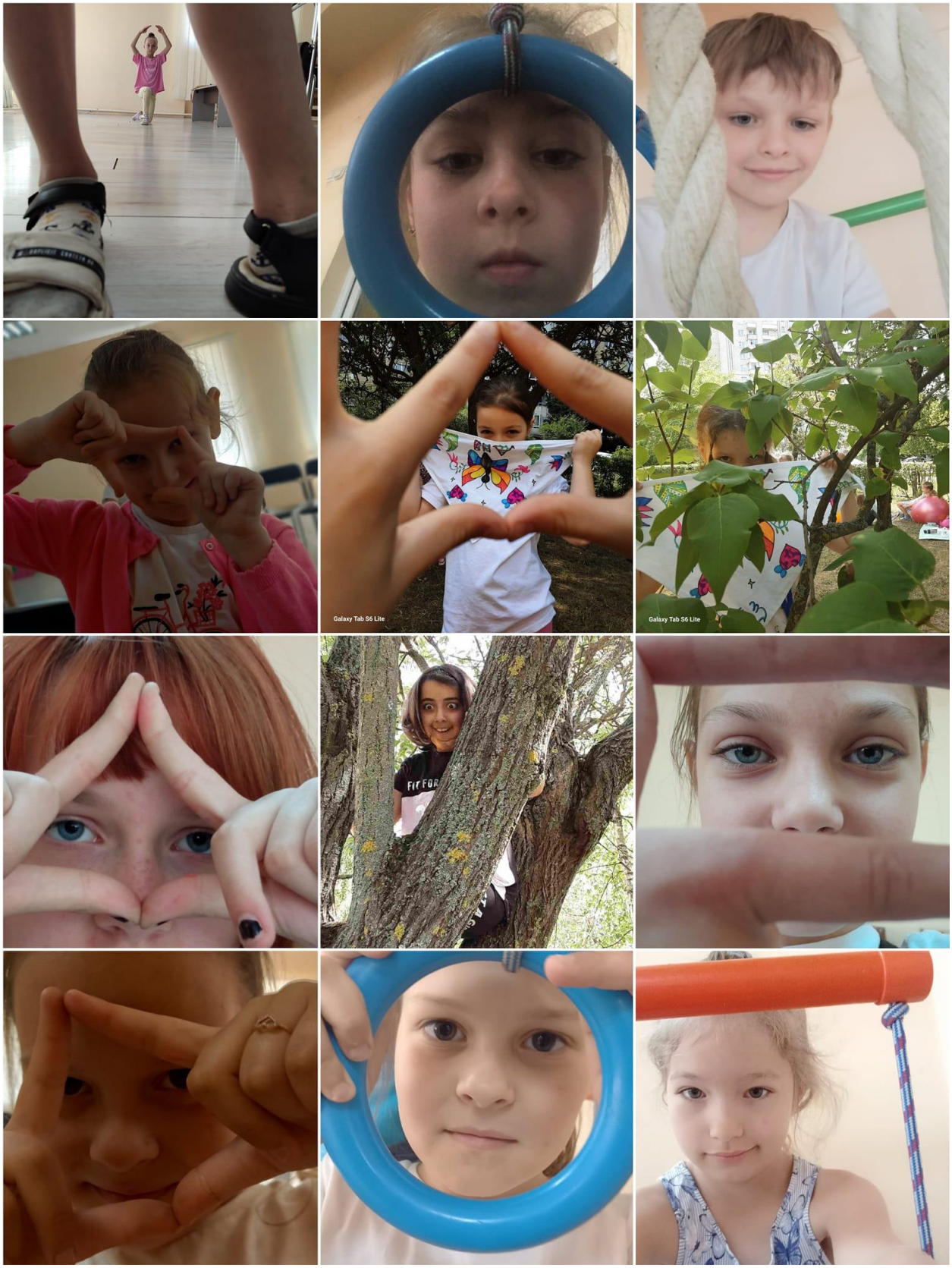
Для кращого знайомства між дітьми ми пропонуємо їм намалювати портрети друзів, відобразивши їхні характерні риси. Педагоги допомагають дітям зрозуміти основи пропорцій, форми та анатомії. Програма літньої школи насичена захоплюючими завданнями, які вражають новими ідеями та постійно еволюціонують.

День декоративно-ужиткового мистецтва стає святом творчості. Діти створюють особисті авторські бандани, які перетворюються на дизайнерські шедеври та супроводжують їх протягом усього перебування в літній школі як талісман. Наші викладачі не лише передають базові знання про композицію, тон і колір, але й надихають на творчість, розвивають смак і стимулюють уяву.

Світ дитини повний фантазій та улюблених героїв. На день «Улюбленої іграшки» ми проводимо майстер-класи зі створення власних іграшок з найрізноманітніших матеріалів: від картону й пластиліну до керамічних виробів. Наша мета – показати дітям безмежні можливості для творчості та створення скульптурних композицій.

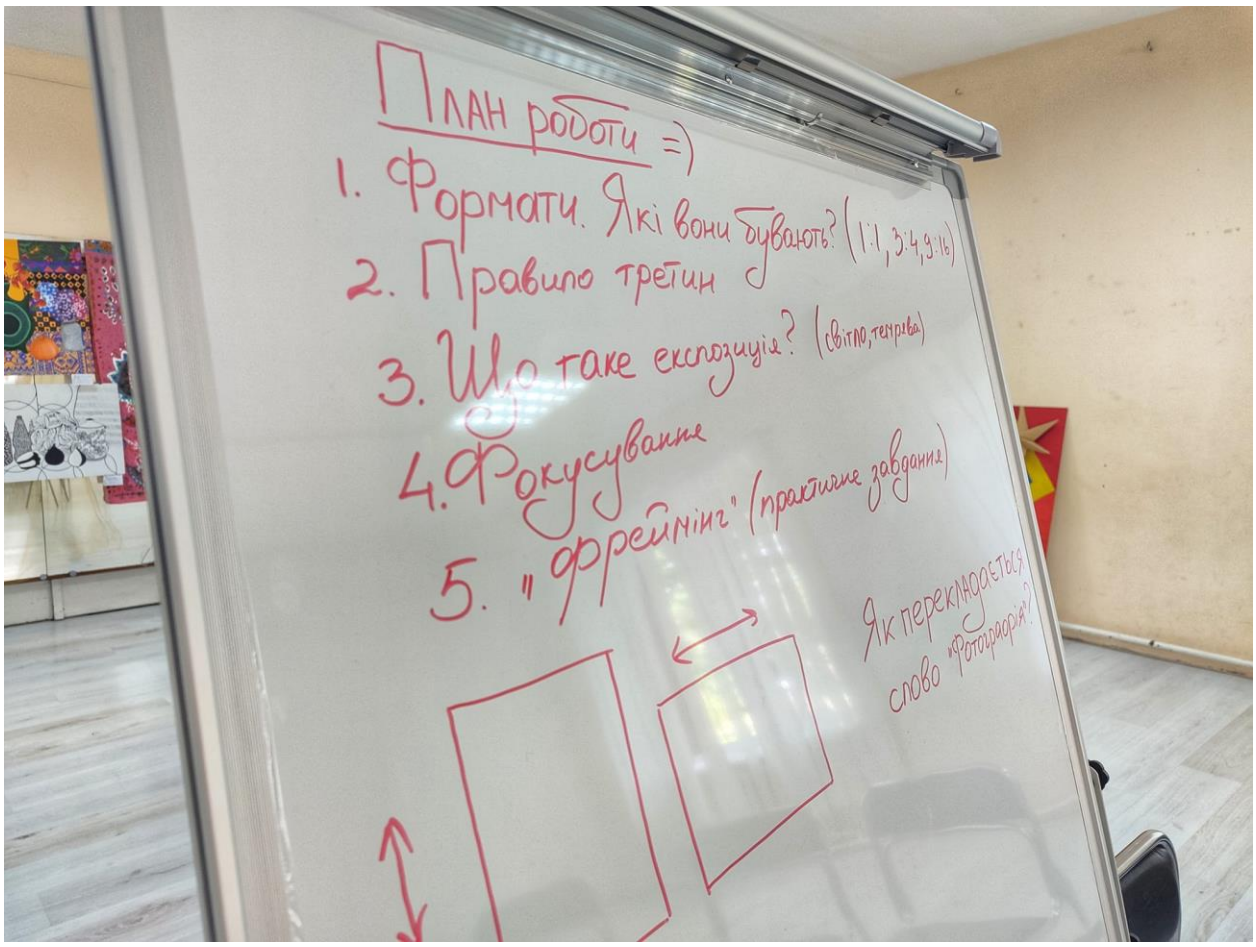

День фотомистецтва розкриває перед дітьми магію фотографії. Лекція з таємниць фотомистецтва і захоплюючий майстер-клас зі створення колажних композицій допомагають дітям навчитися основам фотографії. Вони опановують мистецтво композиції, правила фокусування та роботу зі світлом. Завдяки цьому

школярі не лише «ловлять» унікальні кадри, а й створюють яскраві, неповторні композиції, що віддзеркалюють їхню фантазію та індивідуальність.

День театрального мистецтва стає справжнім святом для наших юних талантів. Кожен може спробувати себе в ролі актора, художника-постановника, декоратора, костюмера та режисера. Діти знайомляться з різними видами театральних масок, створюють власні шедеври. Кульмінацією дня стає спільна вистава, де кожен обирає для себе роль. Цей день дарує незабутні емоції та магію театрального дійства.

Сучасне мистецтво пропонує нові бачення світу, кидаючи сміливий виклик канонам академізму. Від скульптурних новаторств до вуличного мистецтва графіті – ми разом відкриваємо нові горизонти творчості.

Навколишнє середовище, в якому зростає дитина, це передусім природа. Педагогічна мета – познайомити дітей з жанром образотворчого мистецтва «пейзаж». Наші учні вчаться «бачити» та відчувати колір і лінії, відкриваючи для себе світ природи.

12 червня діти Літньої Школи поринули у світ анімації. Вони мали нагоду відвідати захопливу лекцію від випускника нашої школи, відомого під псевдонімом «Нейд». Він поділився своїм творчим шляхом, розповів про секрети успіху та дав корисні поради щодо ведення власного YouTube-каналу. Творчим завданням дня було створити свій унікальний «стоп-кадр» на тему: «Мій улюблений мультфільм». Усі ці роботи об’єднаються в одну велику кіноплівку, що покаже поступову розкадровку, створену однією з шкільних груп.

Екологічні питання дедалі частіше привертають нашу увагу. Щороку ми стикаємося з новими рішеннями та підходами до заміни шкідливих матеріалів. Тому наша школа поставила перед собою завдання: «Як ми можемо посприяти збереженню довкілля своїми методами? Які екологічно чисті матеріали ми могли б використовувати для творчості? І як ми, викладачі, можемо виховати у дітей любов та шанобливе ставлення до природи?»

13 червня було присвячено саме цим питанням. Діти літньої школи занурилися в світ природних матеріалів: квіти, листя, каміння, глина та інші дари природи стали основою для їхніх творчих експериментів. Вони створювали композиції: від портретів із квітів до глиняних шедеврів із квітковими елементами.

Наш підхід до організації літньої школи базується на інтеграції різноманітних видів мистецтва, що дозволяє дітям знайти своє покликання та здобути нові знання і навички. Ми впевнені, що через творчість діти вчаться виражати свої емоції, розуміти себе та світ навколо, а також цінувати культурні й природні багатства.

Досвід роботи нашої літньої школи показав, що мистецтво є потужним інструментом для всебічного розвитку дитини. Завдяки нашій програмі, діти не тільки отримують теоретичні знання та практичні навички, а й набувають цінного досвіду, який допомагає їм стати більш впевненими у собі та відкритими до нових можливостей.

Наукове видання

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Збірник наукових праць

з нагоди 30-річчя створення
Львівського навчально-наукового центру професійної освіти

Макет і комп'ютерна верстка: *В.В. Гуменюк*
Дизайн обкладинки: *С.В. Гуменюк*

Адреса оргкомітету:
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
вул. Кривоноса, 10, м. Львів, 79008
lnnc@ukr.net

Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика: зб. наук. праць з нагоди 30-річчя створення Львівського навчально-наукового центру професійної освіти / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Львів, 2024. 157 с.

Електронне видання
Умовн.-друк. арк. 9,05. Об'єм файлу – 5,5 МБ.